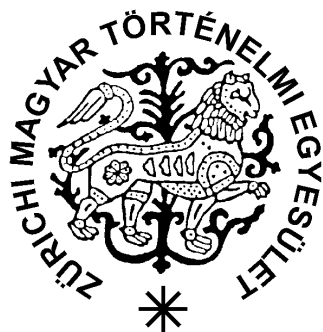

**A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA ÉS A
ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
„A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSÁNAK
TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI MEGÚJÍTÁSA”
CÍMŰ KOMÁROMI TÖRTÉNELEMTANÁR-
TOVÁBBKÉPZÉSE VIZSGAELŐADÁSAI
Szinnyi József Könyvtár, Komárom, 2015. december 19.**

Zürich–Budapest, 2016.

Szerkesztette: Darai Lajos

**ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA
XXXI. évfolyam 4. szám**

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 77. SZ. KIADVÁNYA

Sorozatszerkesztő: Csihák György

ISSN 2297-7538

Tartalom

BEVEZETŐ	4
Darai Lajos (Kápolnásnyék): Ami az előadásokból kimaradt.....	4
A magyar nyelv és írás titka	4
A magyar nyelv gyökerei	7
A magyar abc mint a magyar műveltség jelképe	8
DOLGOZATOK.....	11
Fišer Angéla (Madar): Egy felvidéki református templom története.....	11
1. A település a múlt adatainak fényében.....	11
1.1 A község múltjából	11
1.2 A község születése és elnevezése.....	12
2. Madar hitvilága	13
2.1 A madari református gyülekezet lelkeszei napjainkig	15
2.2 A református templom, mint artikuláris hely.....	21
2.3 A templomépítés.....	22
3. A templomot ékesítő kegytárgyak.....	25
4. Templomi alkalmak - istentiszteletek	26
5. Felhasznált irodalom	29
6. Képtár.....	31
Gróf Lajos (Érsekújvár): Áldozatuk jóra parancs	49
Előszó.....	49
Az I. világháború történetének felvidéki vonzatai.....	51
A boldog békeidők.....	52
Az I. világháború eseményei	54
<i>Felvidéki vonatkozásban</i>	<i>55</i>
<i>A háború előszele eljutott a Felvidékre.....</i>	<i>57</i>
A szerbiai hadszíntéren	60
Isonzói csaták - az olasz hadszíntér.....	64
Egy éjszaka a Doberdón	65
Az Isonzói csaták kimenetele	69
Az összeomlás	74
Az I. világháború áldozatai	76
Felgyorsult a Monarchia széthullása	77
A háborúnak vége, de a szenvedéseknek nem.....	78
A Palóc Társaság zarándoklata az Isonzó és a Piave menti csaták hőseinek nyomában.....	79

<i>Békeösvények az I. világháborús Karszton</i>	<i>80</i>
<i>Gorízia.....</i>	<i>81</i>
<i>Savica vízesés.....</i>	<i>83</i>
<i>Javorca – a Szentlélek Emlékkápolna</i>	<i>84</i>
<i>Kobarid (Caporetto).....</i>	<i>85</i>
<i>Monte Grappa.....</i>	<i>85</i>
<i>Doberdó-fennsík (275 m).....</i>	<i>86</i>
<i>Sajtóbeszámoló a zarándokútról</i>	<i>95</i>
Forrásaim	101
Irodalom	101
Vass Laura (Komárom): Kolonizáció Ekel község mellett az első köztársaság idején.....	103
I. Bevezető	103
II. Földreform és kolonizáció az első csehszlovák köztársaság idején	104
II. 1. Földreform	104
II. 2. Kolonizáció	107
III. Telepítés Ekel község mellett.....	110
III. 1. Ekel rövid története.....	110
III. 2. Egy település születésének körülményei.....	113
III. 3. Iskola – oktatás.....	115
III. 4. A kolónia önállóságra való törekvései	118
III. 5. Štúrová lakosainak mindennapjai	120
IV. Befejezés	122
V. Felhasznált irodalom	124
VI. Mellékletek	126
VISSZHANG	140
Egy tanfolyam vége és tapasztalatai.....	140
Új szemléletű és új módszertani tanítás	144
IRATOK	148
KJF–ZMTE TÖRTÉNELEMTANÁR TOVÁBBKÉPZÉS	148
Okirat minta	155
FÜGGELÉK.....	157
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXI	157

BEVEZETŐ

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Ami az előadásokból kimaradt...

A magyar nyelv és írás titka

Rögtön az első előadásban új szemléletet és módszertant hirdettem meg az ember, a társadalom és az emberiség őstörténeti kutatásában. Milyen új módszereket, megközelítési módokat alkalmaztunk kutatásaink során? Tudományos időrendet állítottuk fel a korszerű időmérő eszközök által nyert adatok alapján. Ilyen eszközök az izotópos módszerek százezer éves határig: így lehetséges a szénatomok 14-es izotópja mennyiségének a mérése az eseményhez, lelethez tartozó szerves anyagok alapján. Am a százezer éven túlnyúló izotópos módszerekkel például agyagásványok képződési idejét is megbecsülhetjük. Ezen kívül nagyon jelentős eredményeket mutat fel az embertan, annak is a klasszikus embertani része a csontok alakja alapján, míg a vércsoportok szintén sokat tudnak mondani az őstörténetről. Viszont az eddigi ismereteket az embertan genetikai ága teljesen felforgatja. Ezt az értelmezést mi Cser Ferencsel a 2000. novemberi Science- és Nature Genetics-beli két meghatározó közlemény alapján végeztük el, ellentmondást és őstörténeti hiányosságokat véve észre az eredeti közleményekben is, hiszen ők nem történészek, hanem genetikusokként sok hamis hiedelmet érvényesítettek, amikor elhagyták tudományuk területét és valamilyen történeti megállapítást tettek. Ez a probléma még most is fennáll, különösen a hazai genetikai kutatások kapcsán.

Az új szemlélet és módszertan részeként az első előadásomban a genetika korlátozott embertörténeti alkalmazásának eredményeit ismertettem. Elmondtam, hogy Cser Ferenc munkásságát megismerve, aztán vele együtt dolgozva, újabb érveket találtunk, amivel megerősítettük az általa kidolgozott Kárpát-medencei magyar eredet és folytonosság elméletét.¹ Ezen belül olyan értelme-

¹ Könyveink mellett tanulmányok hosszú sorát tettük közzé. (Könyvek: *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében*. Frig Kiadó, 2005. *Az újkőkori forradalom népe*. Frig, 2007. *Európa mi vagyunk I-II*. Frig Kiadó, 2007-8. *Kárpát-medence, vagy Szkítia?* Frig Kiadó, 2009. *Kárpát-medencei magyar ősiség*. Hun-Idea Kiadó, 2011. http://www.mvsz.hu/mtf/mtf_12.html. „Kettős kereszt.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évf. 1. sz, Pannon Folyóirat 2013/A*. http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1.pdf 27-114.)

zést tudtunk adni az Y-kromoszóma helyre nem álló szakaszán talált mutációs sorrendre, ami megfelel a régészeti műveltségek, azaz az emberi elterjedés tudományosan feltárt adatainak. Eszerint a legrégebbi, az M168 jelű mutáció embere került át Afrikából fél-másfél millió éve a Közel-Keletre, de lehet, hogy Afrikába korábban Európából érkezett. A következő mutáció, az M130 embere letért Dél-Kelet-Ázsia felé, és a Kaukázust már egy következő, az M89 jelű mutáció embere érte el. Innen a következő, az M9 mutáció emberének egy része Kelet-Ázsia északi területei felé terjedt, a maradékból pedig az M45 mutáció embere lett. Ennek egyik mutációs ága az egész Európában elterjedt, már a würm jégkorszak első nagy lehűlését is túlélő M173 jelzőjű ember, és az ebből még a Kaukázusban elkülönült csoport lett a későbbi M17 mutációs jelzőjű ember, aki csak ötvenezer éve hagyhatta el észak felé a Kaukázust. Ez aztán a gravetti műveltséget átvéve terjedt el Kelet- és Közép-Európában, nálunk máig 60%-os arányt mutatva, és hasonló nagy arányban a lengyel és ukrán, valamint elég nagy arányban a makedón, horvát és szlovák népességben, tehát a földrajzi szomszédainknál. Ez az ember Közép-Ázsia felé is terjedt, Észak-Indiáig. Az M45-ből lett másik mutáció, az M3 embere Észak-Amerikába került. Az M89 késői, csak huszonnégyezer éves két mutációja kaukázusi pásztorokat jelent, akik közül az M172 jelzőjűnek egy része máig helyben maradt, míg a másik része Dél-Európába jött a natufi műveltségű – M35 mutációs jelzőjű – földművesekkel együtt. A másik huszonnégyezer éves mutáció, az M170 az M17 távozta után elfoglalta a Kaukázus északi völgyeit, majd a gravetti távozása után a szteppére ment pásztorkodni, és lett belőle a jamna, aztán a kurgán műveltség embere, és hódítóként Észak-Európában terjedt kis arányban. Végül csak négyezer éves a TAT mutáció közvetlenül az M9-ből, Észak-Ázsiában és Észak-Európában a Bajkál-tótól a lappokig terjedve. Ez minden finnugornak nevezett népben megvan, kivéve a magyarokat. Egy tavaly megjelent Nature-tanulmány, amely a 2000 óta világviszonylatban folytatott genetikai vizsgálatok eredményit foglalja össze, új megállapításai se teszi szükségessé, hogy elméletünkön módosítsunk.

Abban az első előadásomban ezeknek megfelelően kitértem a modern ember félmillió éves európai őstörténetére, és ezen egyetemes őstörténetet csaknem egészen kitöltőként mutattam be a Kárpát-medence és környezete akkori emberi helyzetét, emberi civilizációt teremtő erejét. Ennek folytonosságát pedig a magyarság megjelenéséig követni tudtam. Kellott hozzá éghajlati, régészeti, és embertani fejleményeken túl a műveltségi elemek bemutatása is, de ez utóbbi a maga mérhetetlen gazdagsága miatt nem lehetett, nem lehet teljes. Kitértem még a hozzánk viszonylag közeli időkben, a környezetünkben is megvalósult kettős műveltség társadalmi gyakorlata sajátos kihatásaira, hogy mennyire fontos a magyar jelleg, a magyar műveltség természetének feltárása, a mellérendelő együttműködésé, aminek az állami életre is hatása volt. Ez azt jelenti, hogy az embereket a legősibb emberi szemléleti mód egymás mellé rendeli, nincs társadalmi rétegzettség, nincs kettős társadalom, egyenrangú sírokat találunk a temetőkben, nincs emberölő fegyver a sírokban, a szobrok és jelképek arctalanok,

nincs embert formáló kerámia, nincs eredetmonda se, nincs megszemélyesített istenhit, van viszont lélekhit, ahol lélek és ember viszonya mellérendelő. A hidegövi ember túlélését ez a mellérendelő szemlélete biztosítja, jellemzője a kényszerű együttműködés, mert nincs élelmiszer többlet. És hogy majd katasztrofális éghajlati viszonyok hatására szeppei pásztorok rossz választ adtak arra a kihívásra, hogy a lecsökkent csapadék miatt tönkre menő legelők csak lecsökkent állatállományt tartottak el. Az addig a vadállatok ellen használt eszközökkel egymásra támadva, azokat fegyverként kezdték használni, területvédelemre rendezkedtek be, a győztes főnökök urak lettek, magasrendű temetést rendeztek maguknak midőn felhányt halmokba, kurgánokba temetkeztek, oda szolgákat, feleségeket is emberáldozattal maguk mellé temetgetve. És a Fekete-tengerré áradás után az onnan menekültektől megszerzett ismereteket ideologikus fegyverré téve, most már a magas műveltség felsőségéből kezdték meg az addigra élelmiszertöbblet előállítására képes mellérendelő földművelő közösségek felégetését, kirablását, meghódítását a lakosság nagy részének elpusztításával és a maradékot alárendelő társadalommá kényszerítve, nyelvét is átalakítva, annak gondolati erejét lecsökkentve.

Ezért is volt és van nagy jelentősége, hogy a Kárpát-medence népe képes volt kiküszöbölni a kurgán támadásokat és megőrizte mellérendelő műveltségét. Mivel viszont a műveltség olyan alapvető elemére, mint a nyelv (beszéd és írás), kevés idő és figyelem jutott az első előadásban, ezt pótlom most kissé.

Sokan és sok oldalról megközelítik meg ma már nyelvünket, és ennek gyök-szó gyökereit ebbe az ősmúltba vezetik vissza. Nyelvünkben élő sajátság a mellérendelő jelleg, ami alapvető jellemzője műveltségünk egészének is – az alárendelővé vált európai környezetben. A magyar nyelv kevésbé szereti az alárendelő szerkezetet, és ez a magyar szemlélet, s a nyelv mellérendelő mivolta közvetlen bizonyítéka nyelvünk ősiségének, és írott kőkori emlékek azonosítják ősi írásunkat is. A mellérendelő szemléleti mód, ha nem egyforma jelenségeket kezel, minőségi különbségeiket nem tekinti feltétlenül értékbeli különbségnek, azaz a két jelenség lehet egyenértékű, ami jobban elősegíti megismerésüket. Ez a nyelv olyan jellegű, olyan fejlett, gazdag, hogy a szteppén nem alakulhatott ki, annak ritkán lakott területén, körülményei között. Ugyanakkor korán megtanultuk megvédeni magunkat, azaz minket honvédő hadseregek védtek, bizonyíthatóan a szarmatának benevezett kor óta. Ezzel összefüggően további kincsünk államot alkotó képviseleti rendszerünk és ennek elvei, amit a középkori magyar színvonal magasságába azóta se látunk emelkedni sehol.

Az emberi műveltség mérhetetlen gazdagsága különleges területek feltárását teszi céllá. Ilyen a nyelvi beszédre való visszakövetkeztetést, a gondolkodásmódot és eszmevilágot jelző írás maradványai összefüggésének megállapítása. Szokatlanul korai időben, meglepő teljességet mutató ábrázolásban, sőt a világ többi részének kettős műveltsége torzítása nélkül. Íráson azonban nemcsak a mai értelmű betűírást, szótagírást vagy szóírást és képírást értve, hanem a hímzéseink írottasait, fazekasaink indíték kincsét, a jeles faragásokat, szobrokat, je-

let alkotó tárgyakat, azaz az értékenyes ábrázolást is. A korábbi időkben pedig az akkor használatos jelképhordozó tárgyak jeleit. Az ábrázoló képességünk kiterjed a gondolat leírásán túl annak képszerű, jelképes összefoglalására. Így az összetett jelek tulajdonképpen a valóság képi megragadásának egyszerű, nem érzékletes eszközét adják. A jelképek elvont alakzata jelöl és díszít, azaz tapasztalatot rögzít pontosan és szemléletesen. A földi élet fontos viszonylatait mutatja fel a csillagoktól a lélek tulajdonságáig.

A nyelv magyar titka egyértelműen nyelvünk egyetemes érvényű kiemelkedő teljesítménye. Hogy a magyar nyelvben olyan, még ép értésű alap- vagy gyökszó rendszer működik az ősidőkből fennmaradva (ez az időtartam akár fél-százezer évnél is több év lehet), ami más újabb nyelvekben töredékesen maradt fenn vagy egyáltalán nem működik. Ezért a magyar nyelvnek a teremtő képessége, szóképzési lehetősége szinte határtalan, amit a hosszú élete során fel is használt, és ezért igen gazdag szókincsű a nyelvünk, ami a kifejezések árnyalt és pontos használatát teszi lehetővé, s ez akár a művészetben, irodalomban, akár a kézművességben, iparban és tudományban, az eredményességben és a magas színvonalban mutatkozik meg. E tulajdonságai sok más nyelvre hatással voltak, ami több nyelv esetében a gyökök meglétében vagy átvételében mutatkozik meg, így alig van európai nyelv, amely ne mutatna rokonságot a magyar nyelvvel, illetve az indoeurópainak nevezett nyelvek egymásra hasonlítása ezeknek az alapszavaknak az azonossága miatti, amit egyébként a földművelés népességszaporító hatásával a régészeti műveltségeink terjedésének Kárpát-medencéből való kiindulása alapozott meg. Ezért a magyart nem lehet tovább kis nép jelentéktelen nyelvének tekinteni, mintegy elfeledésre, kihalásra ítélni. Különösen, mivel sok más európai nyelv meghatározó mértékben a magyarból származtatható, amint az írás is, és lett része az emberiség egyetemes kultúrájának. Szeretnénk bemutatni ezeket az összefüggéseket, sok oldalról megközelítve nyelvünket, és megfelelően értékelni ennek világot leíró, világalkotó fogalomgyök gyökereit. Kitérve a nyelvünkben élő sajátságra, mellérendelő jellegére, mint ami alapvető jellemzője műveltségünk egészének is, épp az alárendelővé vált európai és már világkörnyezetben.

A magyar nyelv gyökerei

Magyar nyelvünk nemcsak azért értékes számunkra, mert ez anyanyelvünk, hanem mert az emberi nyelv kialakulására vetít fényt azzal, hogy elvi szinten tudjuk megragadni képződését. S mint Faragó Károly megállapította, a nyelvek ősei nem tárgyak, fogalmak megnevezésével alakultak ki, hanem a kialakulás korában (kőkor, jégkor) jellemző viszonyhátter mentén, az akkori életvitelhez elengedhetetlen tudás *alapelveinek* megnevezésével, használatával.² Amit azért

² Faragó Károly: „A magyar nyelv kialakulásának alapelvei.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évf. 1. sz. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2016/A.* http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_1_004-027.pdf.

nehéz manapság visszaidézni, mert a most érvényes megnevezések, töméntelen sok kifejezés felől közelítünk a nyelvhez s próbáljuk kialakulását megragadni. A mai szokványos tudományos módszerrel szemben, azaz a sokaság helyett az egyedi lényeg felől közelítve, ugyanazzal a személettel lehet a nyelv megfejtését elvi szinten megadni, mint amilyen elvvel a nyelvnek azon alkotórésze kialakult.

Ez pedig elvezet bennünket az őskövület gyökökhöz, amiknek a megértését a magyar nyelvet főhelyen jellemző alapelv segíti, hogy következetesen mindig a fontos felől halad a kevésbé fontos felé, a mondat szerkesztésben a hangsúlyos kerül a mondat első felébe és a kevésbé hangsúlyos hátrébb, míg legvégül a legkevesbé fontos szerepel. És ez igaz nemcsak a nyelvre általában, nemcsak a mondatokra, hanem a szavak kialakulására is. A fontosabb általános fogalmak megragadása felől haladt a kevésbé fontosak felé. Sőt, ugyanígy még a hangok esetében is a fontosabb hangok felől haladt a kevésbé fontosak felé. A fontos alapértelem, alapgondolat aztán megjelenik alap gyökként akár nagyon eltérő meghatározott esetekre alkalmazva is.

Ezen elindított 'logika' mentén lehet tehát a hangok nyelvünkbe történő beépülését tovább 'érzelmezni'. Ha az elvi vezérfonalat megértette az ember, és nem hagy teret a konkrét gondolkodás zavarosa felé lökő, a tucatnak való megfelelés csábításának, akkor már az alaplogika következetes alkalmazásával viszonylag egyszerűen bemutatatható nyelvünk alapszerkezete, mert az alapelv, alaplogika az eddig elmondottak mentén elég egyszerű:

Így a magyar nyelv mindig az *általános*, illetve *fontos* felől közelít a kézzelfogható meghatározotthoz, illetve kevésbé fontoshoz, aminek a mai magyar nép, a mai magyar gondolkodás sokszor – alaphibaként – az ellenkezőjét teszi. Ezen alapvető hiba miatt ilyen bénult lett népünk, – a kézzelfoghatóban, meghatározottban elmerülő, mindenben azonnal megvalósíthatót, eredményt kereső világ beli szemlélet rabjaként. Pedig más az eredeti nézőpontja, mert elvont, általános, fontos, összefüggést, kapcsolódást kereső az alapszemlélete, így van az agya huzalozva. Szemben a ma krónikusan és kórosan jelentkező konkrét, tucat, nem fontosságot, illetve azt nem jól, nem a lényegében megtaláló módon kereső, összefüggést, kapcsolódást csak érdek, azonnal eredményt adó módon kereső szemlélettel szemben.

A magyar abc, mint a magyar műveltség jelképe

A másik igen fontos, itt már emlegetett műveltségi teljesítményünk a magyar ábécé, amit rovásnak neveznek, azaz a magyar írásról van szó, de székely rovásírásnak is mondják.

Ezzel kapcsolatban a közelmúltban történt egy támadás, éppen a mai Szlovákiában, a magyar Felvidéken, amire illik válaszolni. Mert Jozef Janták írása³ vagy kezdeményezése leplezendő hamisságokat tartalmaz. Ő ugyanis megtalálni

³ „Prvé písmo bolo slovanské.” *Hlavné správy - Konzervatívny denník*, Bratislava 3. januára 2016. <http://www.hlavnespravy.sk/prve-pismo-bolo-slovanske/726957>.

vélte és közreadta a „szlovák rovásírás” nyomait, igaz még a látszatra sem adva, és „ős-szláv rúnáknak” beállítva a germán rúnáírás idősebb Futhark jelsorát.⁴ Sőt nagyzolási vágyában az „összláv írásműveltség” ősiségét a boszniai Viszokói-piramisból, illetve a Vincsa műveltségtől szeretné indítani.⁵ Csonka Ákos, aki felhívta a figyelmet erre a tanulságos jelenségre, ugyanakkor nagyon helyesen rámutat arra a magyar politikát és tudományt felelőssé tevő állapotra, hogy „Magyarországon a rovás-tan meglehetősen megosztja a történész/régész szakmát, az MTA rendületlenül elutasít bármiféle elfogadást, míg a másik oldal szentül bizonygatja az ú.n. eltitkolt történelmet (ebbe most ne menjünk bele). Mindazonáltal, ha a szlovák gépezet röhög egy jót a magyar huzavonán, és ’lestipistopizza’ a történetet, akkor aztán vicces esetek elébe nézhetünk.”⁶ Ami azért nem is annyira vicces, ha csak a trianoni „hivatkozásokra” gondolunk.

A Janták-cikkben érintett, az emberiség kultúrkincsének számító írási adatok és vonatkozások félreértelmezése nemcsak szlovák találmány, szenvednek tőle erőteljesen a valós, igaz magyar történetet kereső kutatók is. Ezért nem véletlen, hogy a szlovák újságíró nem találja a magyarokat a Vincsa és az utána következett Kárpát-medencei műveltségek háza táján, hiszen a Habsburg királyaink óta ránk erőltetett és máig a Magyar Tudományos Akadémián és az egyetemeken elfogadott magyar őstörténet szerint mi még akkor valahol az Urálon túl éltünk. Még akkor is, ha ott emberek valójában abban a korai időben nem igen laktak, de valahol mégis ott kellett lennünk szerintük, ha évezredekkel később onnan költöztünk be a mai hazánkba. Ellenkező irányú kivándorlás, elterjedés, mint ami valójában történt, nem jöhet számításba. Jelenleg épp azon dolgoznak magyar régészek, történészek, hogy oroszországi *múzeumi tárgyak* alapján bebizonyítsák, hogy csak ötven évvel 895 előtt indultunk el egyáltalán az Urálból ide.⁷

És a magyar tudatot megroppantotta az utóbbi félezer év történelme során végig érvényesülő kísérlet, hogy nemzeti műveltségi tudatunktól megfosztva, idegen hatalom érdekében kiagyalt múltat lássunk magunk mögött és ennek megfelelő jövőt magunk előtt. Ezért magyar nemzettudatunk alapozását csak a legelfogulatlanabb és legkorszerűbb tudományra bízhatjuk, amire más nemzetek is alapozhatnak egyébként, akik a történelem során együtt éltek velünk. A tudományos vizsgálat, a tudományos hatékonyság jelentős eszközökkel bővült, így ezeket használva igaz tényeket tárhattunk fel. Ezek legfőbb tanulsága, hogy a Kárpát-medence teljes múltjának mi vagyunk a gazdái; az itt született tudás alapozta meg Európa előnyeit; földműves elődeink tömege a harci támadásokat ki-

⁴ Elég „ős-szláv rúnáit” összevetni a Wikipédiában szereplő eredetivel: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Rúnáírás>.

⁵ Részletes ismertetése, bírálata: Cser-Darai: „Szlovák délibáb-vadász magyar nyulat ugrat ki a bokorból. Házat, hazát, és adjuk írásunkat is? [Acta Historica Hungarica Turiciensia 31/1](#).

⁶ Csonka Ákos: „Kapaszkodjunk meg, itt az ősi szlovák rovásírás.” *FELVIDÉK.ma*, az első szlovákiai hírportál), <http://www.felvidek.ma/nezopont/velemenyt/58617-kapaszkodjunk-meg-itt-az-osi-szlovak-rovasiras>.

⁷ Vesd össze Türk Attila és Sudár Balázs sok-sok mostanában tett nyilatkozatával.

iktatta, a katonaságot békés célra rendelte; valamint, hogy nemzeti értékeink egyetemes emberiségi példaként szolgálhatnak.

Az európai népek műveltsége, nyelve átfedéssel kereszteződéssel, ismertebb szóval: nyelvkiegyenlítődéssel alakult ki. Ennek során nyomon követhető a nyugatra vándorló-menekülő vonalkerámia népe és az őt üldöző-követő kurgán népe ötvöződése. Ez azonban a bükki-kukutyini műveltségben nem látszik, ott a magyar alapnyelv megmaradt. A nyelvkiegyenlítődés oka pedig, ami a Kárpátoktól északra és nyugatra föllépett, hogy a hódítók lényegében megváltoztatták a társadalmi rendet. Ezért nem csak egyszerűen hódítókként léptek fel, akik aztán nyelvtanilag beolvadtak az alattuk lévőkhöz, mint később az 1% elit, hanem itt a létszám arány is nagyobb volt. Fokozatosan haladtak nyugatra, s alakították át a társadalmat, és akik így a legtávolabbi 'menekültek', ők őrizték meg legtöbbet az alapnyelvből, műveltségéből: az írek. A kor megfelel az indoeurópai nyelvek kiszakadásának, de nem elágazó önálló csoportokkal, hanem rátelepülő, az őslakosokkal ötvöződő, nyelvkiegyenlítődő megoldással tehát.

Árpád katonanépének érkezésekor a Kárpát-medencének másfél millió letelepedett földművelő lakossága lehetett. A hosszú ideig zártan, sűrűn lakott területű társadalomnak jól kifejlett nyelvvé kellett rendelkeznie, s ugyanezen a területen találunk magas szinten fejlett nyelvet. A logikus megoldás az, hogy a kettő összetartozik. Ez pedig a Kárpát-medencében ekkortól igazolhatóan jelen lévő magyar nyelv és magyar nyelvű népesség. A magyar nyelv hihetetlen mértékű fejlettségét az elérhető magyar nyelvű korai irodalom mutatja. A társadalom kettőssége annyiban látszik, hogy a löszös területeken, a dombvidéken a Kárpát-medence földműves lakossága élt, a katonanépek pedig az állattenyésztéshez előnyös folyóvölgyekben, sztyeppei jellegű területeken, és itt lehet találni a sztyeppei nagyállattenyésztőket jellemző jelképeket, mialatt az ország hatalmas más részein a növényi jelképek voltak uralkodók.

Térjünk most vissza a saját régi írásunkkal kapcsolatos tényekhez, okulásul mindenkinek, magyarnak és szlováknak egyaránt. Mert ha Janták számára minden szláv, sőt szlovák volt már a Vinča műveltség idején a Kárpát-medencében úgy, hogy ehhez az állításához mindössze a germán rúnák egy válfaját kellett kölcsön vennie, akkor mennyivel inkább állíthatjuk ugyanezt mi magyarok magunkról, – azaz hogy minden magyar volt itt akkor, – akiknek a legősibb írások jeleivel azonosított saját ábécéje képezi e korszaktól kezdve a sok-sok bizonyíték alapján az írástörténetben szereplő minden írás alapját az azóta eltelt évezredek, évszázadokon át máig használt székely–magyar rovásírás alakjában, amint Varga Csaba ábráin látható.⁸ Ő egyrészt az ősi jelek és a Kárpát-medencei régi (rovás)írásos emlékek jeleinek nagyfokú azonosságát bizonyítja, másrészt azt, hogy e jelek és írás lett minden elterjedt írás alapja.

⁸ Varga Csaba: *JEL JEL JEL avagy az ABC 30.000 éves története*. Fríg Kiadó, 2001. pp. 98, 209. és 390. Egyrészt az ősi jelek és a Kárpát-medencei régi (rovás)írásos emlékek jeleinek nagyfokú azonosságát bizonyítja, másrészt azt, hogy e jelek és írás lett minden elterjedt írás alapja.

DOLGOZATOK

Fišer Angéla (Madar):

Egy felvidéki református templom története

1. A település a múlt adatainak fényében

1.1 A község múltjából

Madar község a komáromi járásban, Nyitra megyében elterülő település. Északon Perbete, nyugaton Szentpéter és Mudroňovo (Újpuszta), délen Šrobárovo (Szilos), Dunaradvány és Dunamocs, keleten pedig Bátorkeszi községekkel határos. A közelben levő falvakban a régészek összefüggő kőkorszakbeli települések nyomaira bukkantak.⁹ A talajmunkák során feltárt leletek bizonyítják, hogy már a történelem előtti időkben is éltek itt emberek.¹⁰ A legrégebbi leletmaradványok, négy kőgyalu, a csiszolt kőkorszakból valók. A neolitikus ember szigonyait kőgyaluval csiszolta, formálta. Duna-menti községeink térségében a földmunkák során felszínre kerültek neolitikus munkaeszközök, mint például kapa alakú csiszolt kő. A régészek azt feltételezik, hogy az egykor itt élő emberek ismerték a földművelést és a fazekasságot is. A talált cserépmaradványok a vonaldíszes kerámia időszakára utalnak. A leletek a múlt század húszas éveiben kerültek felszínre a Madar és Dunamocs közötti területeken.

Ebben a térségben temetkezési helyre utaló maradványokat is találtak. A régészek arra következtettek, hogy a fejlettebb életmódot élő ember a lakhelyétől távolabb temetkezett. Őseink halottaikat kuporgó helyzetben temették el. A férfiakat jobb, a nőket baloldalra fektetve. A társadalmi különbségek alapján is elkülönítették nyughelyeiket. Az előkelőket aranyékszerekkel és cserépedényekkel együtt helyezték a sírba. A maradványok azt igazolják, hogy az edényeket

⁹ Ján Budinský- Vojtech Krička: Pohrebisko z neskorej doby avarskej v Žitavskej Tôni na Slovensku. Slovenská Archeológia, 1956. IV. - I. 39.0. (A késő avar kori temetkezések a szlovákiai Zsitvaton. Szlovák Régészet).

¹⁰ Mikuláš Dušek: Kotázkam pravekého vývoja Juhozápadného Slovenska. Študijné zvesty AU SAV č. 6 (Dél-nyugat Szlovákia ókori fejlődésének kérdéseihez. A Szlovák Tudományos Akadémia Régészeti Központjának Tanulmányi Füzetek, 6. szám (Nitra) Nyitra 1961.87.o.

nemcsak főzésre, hanem tárolásra is használták.¹¹ Sokfelé előkerült a mitikus „agyagisten”.¹²

Falunkban és a szomszédos települések határában a neolit, a paleolit, az égett agyag- kerámia korszak, a vaskorszak, az észak-pannoniai bronzkorszak, majd az ún. barbár, a római, a pannon-szláv, ill. a magyar honfoglalás és kalandozások-kori leletek kerültek felszínre.¹³ Szűkebb régiókban, a vaskorban a fejlődés már meghatározható népelemhez kapcsolódott.

Településünk 1220-ban került ki a komáromi várbirtok földterületéből. Okmányok, adománylevelek utalnak arra, hogy a falu határában – komáromi várföldekből adományozás útján a királytól birtokot, illetve földet vagy szántót kaptak várjobbágyok, főrangúak, közöttük madari nemesek is. A négy szántó adományozásáról szóló oklevél 1278. június 2-án kelt. Egy Marcellus nevű szolgagyőri várjobbágy neve maradt fenn, aki II. András királytól kapott nemeséget és birtokadományt Madarra. Így lett ő a falu első nemes földesura.¹⁴ A nemesi rangot jelentő és birtokadományozó oklevél madari Marcel és három fia, Benedek, Marcel és Éliás nemesi jogait és kiváltságait megerősíti. I.(Nagy) Lajos király 1360-ban madari Marcel leszármazottjait nemessé teszi, birtokokat adományoz nekik azért, „mert a sólyom- vadászatban igen kedves szolgálatokat tettek.”¹⁵

A XIV. század végétől – egy házasság révén – a Posár család lesz több mint 250 évig a falu földbirtokosa. 1485-ben Mátyás, Magyarország királya, a Posár család több tagjának adományozott birtokot Marcelházán és Madaron. A XVIII. század közepétől a Pálffy- hercegek és Czirák-grófok váltogatták egymást, mint birtokosok, településünkön és a környező falvakban.¹⁶

1.2 A község születése és elnevezése

Községünk „születésének” dátumát 1205-ben jelöli meg¹⁷ az a lexikon, amit 1978-ban adtak ki, történészek szerkesztésében. A mű az akkori Csehszlovákia területén lévő valamennyi település múltjával kapcsolatban közölt adatokat.

Anonymus gestája¹⁸ szerint településünk a magyarok honfoglalás körüli időszakában épített komáromi ősi vár¹⁹ vonzáskörzetébe tartozott.

¹¹ Zlata Čilinská. Výskum v Žitavskej Tôni v r. 1960. Archeologické rozhledy XIII. 1961 str. 850-851, 860-866. (Lelőhely Zsitvatón 1960-ban. Régészeti Szemle, 13. évf. 1961., 850-851, 860-866 old.)

¹² Kalicz János: Agyag istenek, Budapest, 1970, 35-65.o.

¹³ Súpis pamiatok na Slovensku (Műemlékek Szlovákiában (Bratislava) Pozsony, 1978, 326.o.

¹⁴ Dr. Szénássy Árpád, honismereti Kiskönyvtár 34. szám 4. o.

¹⁵ Dr. Nagy Lajos: Madar 1198-1998 28-29. o.

¹⁶ A Bátorkeszi Római Katolikus Egyház jegyzőkönyve, III. kézirat, 12-27.o.

¹⁷ Retrospektívni Lexikon Obci ČSSR A Csehszlovák Szocialista Köztársaság községeinek múltidéző Lexikona Prága 1978, 912. o.

¹⁸ Anonymus Gesta Hungarorum, Hasonmás kiadás, Pais Dezső fordításával, Bp. 1975. 94. o.

A XX. század 80-as éveinek elején egy magyar történész – Kristóf Gyula – kutatásai hoztak új adatokat a felszínre.”A vármegyék kialakulása Magyarországon”– című könyvében jelentette kutatásának eredményét: Imre király- (akit apja III. Béla már 8 éves korában 1182-ben királlyá koronáztat) – „királyi madarászokat”(solymárokat) telepített le 1198-ban az akkori létező Mercse falu földjeivel határos területre. (Királyi birtokadományozó oklevelekben 1279-ben Mercsey formában írták a község nevét.) Madar település tehát, a királyi madarászoktól kapta a nevét 1198-ban.

A falu nevének eredetére utaló feljegyzést - A szlovákiai helységek honismereti szótárában²⁰ találhatjuk meg, melyet a Szlovák Tudományos Akadémia gondozásában adtak ki Pozsonyban 1977-ben. A 265. oldalán így ír községünk-ről: „Obec kráľovských sokoliarov sa spomína 1205-1235” (Magyarra fordítva: A királyi solymárok községét 1205-1235 óta említik.)

A népi emlékezet²¹ tud arról is, hogy a királyi madarászok faluja hol terült el. „Az Ördögös nevű domb” – így őrizte meg a hagyomány – alatt húzódott hosszan a Szentkirálykúti dűlő. Ennek jobb oldalán terült el Mercse falva, bal oldalán pedig Szentkirály faluja, s ez lett a királyi madarászok lakhelyévé.

Az elmúlt években, több változatban is szerepelt a település neve. IV. Béla 1252-ben kiadott latin nyelvű okmányában a település MODOR néven szerepel,²² Lajos király 1360-ban birtok és nemességet adományozó oklevelében a falu nevéként a MADÁR található.²³ 250 éven keresztül a település neve MADÁR²⁴ A II. világháború után, amikor a szocialista Csehszlovákia részévé lett, a szláv Modrany nevet kapta. Hivatalosan a térképeken a Modrany forma szerepel, de a felvidéki magyar ajkú lakosság továbbra is csak Madarnak hívja a települést.

2. Madar hitvilága

A reformáció előtti századokban alig volt olyan falu, ahol kőtemplom és plébános ne lett volna. Kifejlett katolikus kultúra volt itt, és a környező településeken. A török világban sajnos a kőtemplomok elpusztultak. Nem így Madaron. Levéltári adatok bizonyítják, hogy Madar 1220 és 1550 között a bátorkeszi római katolikus egyház filiája volt.²⁵ Az 1568-as Canonica Visitatio (egyházlátogatás) Komárom vármegyében 9 katolikus plébánust említ, köztük a madari plé-

¹⁹ Soltész Erzsébet Régi magyar várak. Békéscsaba, 1993, 20. o.

²⁰ Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. I-II, Bratislava, 1977.

²¹ Fábrik Albert, madari lakos.

²² Dr. Nagy Lajos: Madar 1198-1998. 24. o.

²³ János Böszörményi: Stáročia obce Moča (Dunamocs évszázadai). Bratislava (Pozsony), 1990. 29. o.

²⁴ Súpis pamiatok na Slovensku (Szlovákiai műemlékek leírása). (Bratislava) Pozsony, 1994, 326. o.

²⁵ Szalay Sándor, A falu krónikája. Kézirat.

bánust, Antalt (Antoniust) és a bátorkeszi Mihályt. A környező falvakban már sehol sem volt plébánus, mert legtöbbje megnősült és átállt falujával együtt a protestáns hitre. Madarnak tehát 1550 és 1570 között az Antal nevű szerzetes a papja. Iskolája, parókiája és kisméretű kőtemploma működik itt az egyháznak. A kőtemplomot a törökök mecsetté alakították át és 1684-ig használták.

Az első reformátor, Singelius Bálint, előbb komáromi, majd hetényi és nagyszombati pap volt.²⁶ Nagy hévvel és nagy eredménnyel terjesztette később a reformációt „Komáromban szertejárván” - Huszár Gál, komáromi prédikátor, akit ezért Komáromból kitiltottak.²⁷ Talán ennek a két reformátornak és Senczi Czene Péter, felső-magyarországi suprintidens (püspök), újvári református prédikátornak köszönheti Madar, hogy felébredt, és a reformáció útjára lépett. A református közösségnek 1620-tól van Madaron megválasztott lelkipásztora.

Az ellenreformációval, a katolikus hit visszaállítására való törekvéssel együtt elindult a protestánsok üldözése is. Ezzel egy időben egy másik, súlyosabb veszedelem is zúdult a szerencsétlen lakosságra, nem kímélve sem a katolikus, sem a protestáns felekezetűeket. Az 1526. augusztus 29-ei mohácsi csata után megvetette lábát Magyarországon a török. Esztergom várát 1543-ban bevették, majd nem sokkal ezután Komáromot is. Madar és környéke török fennhatóság alá került. A defterek (adóösszeírók) 1552-ben községünkben 22 lakott házat találnak. A falu 1543 - 1684 között az esztergomi szandzsák – török közigazgatási – területekhez tartozott.²⁸ Az 1570-es adóösszeírás alapján tudjuk, hogy községünk bíróját Vitálos Máténak hívták, a házak száma 40, az adófizető férfiak száma 115, és a település lakóinak száma 400 volt.²⁹

Komárom 1594-ben, rá egy évre, 1595-ben Esztergom is felszabadult a török uralom alól, hogy egy újabb hatalom bérencei, a császári katonaság vegye át a hatalmat. A vallásüldözés még nagyobb erővel indult meg. A német katonaság zsarolta a vidéket, kétségbeejtő szegénység uralkodott. A császári zsoldosok pusztítása kegyetlenebb volt még a török pusztításnál is. Ezért Komárom vármegye keleti része, és vele együtt Madar is behódolt a törököknek, és adót fizetett nekik. A falvak a török megszállás alatt is egyre pusztultak, de a bégek legalább a vallásuk miatt nem üldözték a lakosokat. Érsekújvár bevétele után, 1663-ban, még több falu vált ez ellenség martalékává. 1669-ben Gyalla, Udvard, Kürt, Fűr, Jászfalu, Csúz stb. Érdekes, hogy Madaron a házak száma 20-ról 50-re emelkedett ez időszak alatt, amely jelenségnek az okát nem ismerjük.³⁰

²⁶ Kúr Géza: Komáromi Református Egyházmegye. Pozsony, 1993. 44-45.o.

²⁷ Gyulai Rudolf: Komárom vármegye és város történetéhez. 1891. évi Egyleti jelentés. 16. o

²⁸ Fekete Lajos: Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása. Bp, 1943. 41-42. o.

²⁹ Szalai Sándor: A falu krónikája.

³⁰ Kúr Géza: Küzdelmeink, Komárom 1932, 29.o

2.1 A madari református gyülekezet lelkészei napjainkig

1. **Alistáli János** – a csallóközi Alistálról (Dolný Štál) származik és 1620 táján került Madarra lelkésznek.³¹

2. **Szomódi János** – a magyarországi, Komárom megyei Szomód szülötte, egy díjlevél adata áll rendelkezésünkre - 1654-ben került Madarra prédikátornak. - A fennmaradt díjlevél tételei elmondják, hogy a XVII. század közepén a falu reformátussága hogyan fizette meg papját:

„a. Pénz 25frt.

b. Minden ekés gazda fél mérő búzát.

c. Négy hold őszi vetés 3 szántásban, felarattyák, behorgyák.

d. Tavaszi két hold, nem arattyák meg, de behorgyák.

e. A paróchiához tartozó rétet lekaszálják, felgyűjtik, behorgyák.

f. Minden háztul egy-egy szekér fa.

g. Két hold kenderföld.

h. Halotti tanítástól denár 25.

i. Copulatio-tul is denár 25.

j. Keresztelő-tul denár 6, s egy kenyér, egy tik. Introductio-tul is.

k. Praebenda bor 1 pint, minden kicsapolt hordóbul.

l. Vagyon a paróchiához egy szőlő, ezt bekapálják.”³²

3. **Kiskó István** – a gyászévtized lelkésze Madaron. Az ellenreformáció ekkor indul meg igazán. Az 1674-es év elején minden protestáns lelkészt megidéztek a pozsonyi törvényszék elé. Madarról is elment Kiskó István, református prédikátor. Gályarabságra ítélték, és ott is halt meg. *Szelepcsényi érsek - I. Lipót királytól (1657-1705) engedélyt kért és kapott, amelynek alapján - összehívta 1674. március 5-re Pozsonyba az ország 33 vármegyéjéből a protestáns lelkészeket és tanítókat.* A törvényszék elé megidézettek száma 715 volt. A tilalmak ellenére az ország különböző részeiből több mint 300-an jelentek meg a 32 tagból álló rendkívüli törvényszék előtt. A komáromi egyházmegyéből 12 református lelkész jelent meg (köztük Kiskó István Madarról).³³ A „Vésztörvényszék a hitükhöz ragaszkodókat és a hitüket meg nem tagadókat börtönre és gályára ítélte”³⁴ Kiskó István sorsáról ettől fogva nincs tudomásunk. Ugyanerre a sorsra jutott Sajószentpéteri Márton, hetényi lelkész is. Őt azonban kiszabadították, és hazatérhetett.

4. **(Sajó)Szentpéteri Márton** – A Borsod megyei Szentpéteren született 1634-ben. *A hetényi református egyház 1666-ban választotta meg őt lelkészévé, s innen idézték meg a „Delagatum Judicium” elé. Fej- és jószágvesztésre ítélték, majd a lipótvári börtönbe szállították.* 1675. március 18-án bilincsbe verve Tri-

³¹ Uo. 109. o.

³² Kúr Géza: Komáromi Református Egyházmegye, Pozsony, 1993, 199.

³³ Dr. Nagy Lajos: Madar 1198-1998, 106. o.

³⁴ Zsemlye Lajos: Adatok a hetényi református Egyház múltjából, 19. o.

esztbe hajtották, ahol hajóra tették, és Piskáriába vitték. Kilenc hónapig volt gályarab. 1676. február 11-én szabadult, s száműzetésének letelte után a madari egyház lelkésze lett. Halálának helye ismeretlen. Madaron való működését az egyház birtokában lévő régi „Úrasztalon” (maradványán) a felirat így említi: „*Ez asztalt készítette az Úr dicsőségére Komáromban Lakozó Szőke Asztalos András A madari Reformáta Eklesia számára Tiszt. Szent-Péteri Márton Uram prédikátorságában Anno Domine 1681.*”³⁵ Egy 1681-ei feljegyzés szerint a madari gyülekezet prédikátora lett, aki kezdeményezte a falu templomának megépítését.

5. **Oroszi István** – Nem tudhatjuk, hogy a madari református egyházközség mikor hívta meg lelkészéül (a palánki egyházmegye területéről), de mindvégig megmaradt a palánki egyházmegye esperesének.³⁶ A protestantizmusra nézve kritikus történelmi időszakban végezte egyházi szolgálatát.

Halálának időpontjáról közvetlen adatunk nincs. Elképzelhető, hogy 1712 januárja után halt meg.

6. **Szombati István** – 1712 és 1727 között volt a falu református lelkésze. Egyetlen adat maradt fenn róla 1713 januárjában, Magyarai Pétertől, a Felső - Duna melléki egyházterület püspökétől.³⁷

7. **(Nagymegyeri) Besnyei György** – Nemesi család leszármazottja.³⁸ A családlóközi Nagymegyer (Veľký Meder) szülötte. Pontosán nem tudjuk mikor született 1675-ben, vagy 1676-ban. Debrecenben tanult 1698-ban. 1708-ban már Vágfarkasdon (Vlčany) lelkipásztor. A következő állomáshelye Kamocsa (Komoča). E szolgálati helyéről került Madarra, ahol azután egészen a haláláig végezte a papi teendőket. 1727 és 1749 között volt madari lelkész. Ám itt is megtartotta esperesi tisztét, amelyet 1712. február 2-ától viselt. A komjáti (Komjatice) egyházmegye utolsó esperese volt. A mindennapi lelkészség mellett tudományos munkával is foglalkozott. Kéziratban *(a Debreceni Református Kollégium könyvtárában őrzik)* maradt fenn az életműve: *Szent Biblia, azaz: Ó- és Újtestamentumi szentírás. 1740-ben jelent meg „A szent Dávid százötven zsoltárainak könyve (az eredetiből fordítva)”. Két imádságos könyve is megjelent madari lelkészségének idején. Keresztyéni „közönséges könyörgések” (1743) „Háborúi könyörgések” (1745). Madaron halt meg 1749. április 9-én.*

8. **Sulyok Sámuel** – A madari egyházi jegyzőkönyvben egyetlen adat maradt ránk róla: „1762. augusztus 3-án meg halván Tisz. Sulyok Sámuel úr, ennek az Ekléssiának 14 esztendőig való Predicatora. Administralta az Eklessiát egy Öreg Vacantiaba lévő Dienes János nevű Pradicator, a következő December hónap 18-ik napjáig”.³⁹

³⁵ Dr. Nagy Lajos: 107. o.

³⁶ Uo.

³⁷ Dr. Alapi Gyula: Komárom megye nemes családjai, Komárom 1911, 23.o..

³⁸ Egyháztörténeti Lexikon – Zoványi Jenő, Bp. 1977. 73.o. (Szerkesztette: Dr. Ladányi Sándor.)

³⁹ Dr. Alapi Gyula: I. m. 230.o.

9. **Ramotsai Márkos Péter** – 1762. december. 18. Több évtizedet töltött Madaron, pásztorolva a gyülekezet népét. (1792)

Nemesi családból származott, Ramotsai Márkos György fia.⁴⁰ Madarra kerülése után ő kezdte el írni a gyülekezet krónikáját (1762. augusztus 3-ig visszamenőleg) és jegyzőkönyvét, illetve anyakönyveit. Feljegyezte, hogy jelenlétében Komáromban a nemes vármegye épületében olvastatott fel II. József Türelmi Rendelete. Nagyon sokat tett a gyülekezet épüléséért és a fegyelem igereszerinti megszilárdításáért. Nem alkudott meg senkivel szemben sem. Gyülekezeti szolgálatának Madaron eltöltött esztendei alatt tíz alkalommal készítette el a pontos és részletes lélekszám kimutatást.⁴¹

10. **Őri Fábián Pál** – (Kocsi) Fábián Pál de Felsőőr fia, nemesi származás. A család nemességük igazolását 1767-ben kérte.⁴² „*Felső Őri Fábián Pál, született Kotson Komárom Vármegyében. Gyermekségében tanult Kotson az ott lévő jó Oskolában. Onnan küldetett a Modori Evangelicum Gymnasiumba 1777. esztendőben. Onnan a Debreceni Református Collegiumba 1780 esztendőben, 1789 esztendőben vitetett a Hajdú Böszörményi Reformata Oskolába Rectornak. El végezvén Rectori Hivatalát 1790. esztendőben ment Német Országba, az Erlangi Universitasba, ahol is hallgatta Seiler Annmon, Haenlein Meier, Menset Professzorokat a Theologiába, Physicába. Onnét meg térvén 1798. esztendőben, hívatott a Madari Reformata Ekklesiától a L. Pásztorságra, melyet el is fogadván d. 24. február abban az esztendőben, be is köszöntött.*” Felesége Tóth Klára, akivel 1794 tavaszán kötött házasságot.⁴³ Szintén Kocs községből származott, akárcsak ő. Isten három gyermekkel áldotta meg házasságát. Mindegyik gyermeke Madaron született. Eszter 1795. július 2-án, fia Pál 1798. április 20-án, kisebbik lánya Krisztina 1804. február 20-án.⁴⁴

Őri Fábián Pál elhunytáról - Kocson van eltemetve - a következő beírást találjuk az anyakönyvben: „*T. F. Őri Fábián Pál Úr a ref. Szent Ecclesia 32 esztendőig volt lelki pásztora, a komáromi tractus 10 esztendőig rendes nótáriusa, 60 esztendő. Elhunyt 1825. április 20-án. A halál oka: elgyengülés.*”⁴⁵

11. **Bese János** – Káplánként csupán egy évet szolgált a paróchus nélkül maradt madari gyülekezetben, ám fenyítő hangú, számon kérő igehirdetéseivel nagy vihart kavart.⁴⁶ A gyülekezet s annak presbitériuma, a testület ülésén elfo-

⁴⁰ Érdekes, hogy a madari reform. egyházközség lélekszáma már 1970-ben elérte az 1000 főt. Uo. 4-6. o.

⁴¹ Uo. 4-6.o.

⁴² Dr. Alapi Gyula: I. m. 145.o.

⁴³ A madari ref. Egyház születési és keresztelési anyakönyve - a továbbiakban: M.R.E. h. ak. I. 35.o.

⁴⁴ M.R.E. szk. ak. I. 198, 216, 251.o.

⁴⁵ A madari ref. Egyház halálozási anyakönyve - a továbbiakban: M.R.E. ha. ak. II. 1. o.

⁴⁶ A Madari Református Sz. Eklesia Jegyző Könyve, melybe az Eklesiába esett emlékezetesebb dolgok Esztendőkről Esztendőkre és napról napra feljegyeztettek. - a továbbiakban: M.R.E. jkv. I. m. I. 294-197.o.

gadott határozat értelmében kérelmezte a lelkipásztor áthelyezését.–„erőitlen a beszéde és gyenge a hangja a nagyméretű madari templomhoz” indoklással. A kéréssel foglalkozott az egyházkerületi közgyűlés, amely 1826. március 24-26-án a következő határozatot hozta: „*A Madari Reformáta Ekklesia dolga: Madari Ekklesiát a szokott úton, módon egy alkalmas Lelki Tanítóval töltsé bé. - Tiszteletes Bese Úr egy jó Ekklesiával consoláltathassék*’.⁴⁷

12. **Szendrei Mihály** – Madarra jött prédikátornak 1826 június 20-án.⁴⁸ A madari panasz így nyert orvoslást. (Szendrei Mihály a bátorkeszi egyházat hagyta ott Madarért, és ki mást is helyezett volna oda az egyházhatóság, ha nem Bese Jánost. Így ő is jól járt, mert egy nagy gyülekezetet kapott).⁴⁹

Nemes Szendrei Mihály - idős emberként, 63 évesen jött Madarra lelkésznek - papi szolgálatát beárnyékolja az 1831-1832-es kolerajárvány. 1831-ben 160 református halt meg Madaron. Valamennyinél a halál okaként a kolera van feltüntetve.⁵⁰ 1832-ben már „csak” 37-en haltak meg kolerajárványban.

1835. január 9-én „*meg hal Tiszteletes, Tudós Szendrei Mihály Úr Madari Predikátor, 73 esztendő volt. A halál neme: forráság.*”

13. **Bese János** – „1835. esztendő április 12-én Bese János Bátorkesziről a V. Tractus megegyezésével és az egész gyülekezet közakarattal történt elválasztása szerint Madarra jöven Prédikátornak.”⁵¹ Isten útjai nem emberi utak - e szavakkal kezdte beköszöntő igehirdetését – (a jegyzőkönyvi okirat szerint)⁵² – Madaron.

Az 1842. október 29-én és 30-án⁵³ - Pápán megtartott egyházkerületi közgyűlésen a komáromi egyházmegyéből, mint tanácsbíró vesz részt. Ez a tisztesége még 1853 után is megmaradt.

14. **Bese Elek** – Apáról fiúra szállt a papi hivatás, s ez bizony Madaron nem tetszett.⁵⁴ Mindezt a dunántúli egyházkerület jegyzőkönyvéből tudjuk, mely Balatonfüreden, 1861. május 23-26 között tartott ülésén kelt. A jegyzőkönyvi anyagából megtudjuk, hogy egy beadvány érkezett a komáromi egyházmegyére, innen a főtiszteletű egyházkerületre, amelyben Bese Elek urat, Madar lelkészét szeretnék leváltatni. „*kéri mással fölváltani, mivel az csak most nevezett lelkész úr, folyó pénzben kívánja fizettetni készpénzfizetését, az eddig nálok gyakorlatban volt pár szám szerint buza - fizetést megváltoztatni nem engedi, templombeli tanításait ingerlésig ható, folytonos betegsége miatt hangja gyenge, a vasárnapi*

⁴⁷ A helvetziai vallástételt követő Túl a Dunai Superintendenciának Protocolliuma. A Dunántúli Ref. Egyházkerület Tudományos Gyűjteménye (a továbbiakban: D. R. Ek. T. Gy) Pápa. Egyházkerületi Közgyűlési anyag (Ek. Ka) Bőny, 1826. 53. pont. 21.o.

⁴⁸ M.R.E. szk. ak. II. 34. o.

⁴⁹ Kovács József: Bátorkeszi reformátusságának története, kézirat (Kovács József a XIX. század második felében hosszabb ideig volt Bátorkeszi ref. lelkésze)

⁵⁰ M.R.E. ha. ak. II. 35-49, 50-53, 63. o.

⁵¹ M.R.E. szk. ak. II. 85.o.

⁵² M.R.E. jkv. I. m. I. 299. o.

⁵³ D. R. Ek .T. Gy. Pápa, Ek. Ka. Révkomárom, 1853. november 21-24. 18. o.

⁵⁴ M.R.E. jkv. I. m. I. 311-317.o.

közmunkát nem tilalmazza, megválasztásakor a választási okmányt sokan erőszakolva írták alá, s megválasztása csak három évre történt.”⁵⁵ A madari gyülekezetet ezért a beadványért megrogták.

15. **Kiss Béla** – Az 1874-ig Madaron szolgált lelkészek közül ő az első, aki - ceruzarajzzal készített - arcképet halála előtt az egyházközségnek ajándékozta, azzal a kikötéssel, hogy sem mutogatni, sem róla másolatot készítenni nem szabad.⁵⁶ 28 esztendőn keresztül volt lelkésze a madari gyülekezetnek, 1874. január 21-től 1902. május 14-ig. Néhány fennmaradt ígehirdetése⁵⁷ képzett teológusra vall. Jegyzőkönyvei, a gyülekezeti krónika vezetése, messze kimagaslanak az öt megelőző lelkészek munkái közül.

Az 1886-os mindent elpusztító tüzeset következtében súlyos anyagi helyzetbe került a református gyülekezet. A nehéz anyagi terhekkal nem tudott megbirkózni az egyházközség, hiszen mindent újjá kellett építenie. Ez idő tájt vette kezdetét a Madari Református Egyház eladósodása, amely azután több mint fél évszázaddal később tetőzött. A gyülekezet szembefordult lelkészével, megvádolta őt az egyházi közvagyon tisztátalan kezelésével. Ez a helyzet odáig fajult, hogy 1899. szeptember 1-től már a lelkész szolgálatát sem igényelte. Az egyházi főhatóság Pázmány Vince nevű segédlelkészt⁵⁸ helyezett Madarra a paróchus mellé, aki azután Kiss Béla haláláig (1902. május 14.) végezte a községben, a reformátusság körében a lelkészi szolgálatot.

16. **Udvardy Gyula** – a megüresedett lelkészi állás betöltésére az egyházközség presbitériuma a jókai (Jelka) lelkészt, Udvardy Gyulát választotta meg.⁵⁹ Az 1902. szeptember 7-én tartott presbiteri gyűlésen Pázmány Vince segédlelkész felolvassa Udvardy Gyula levelét, amelyet a presbitériumhoz intézett. Ebben „*szeretetteljes szavakban köszöni meg a gyülekezetnek lelkipásztorrá történő megválasztását, s a lelkészül való meghívást elfogadja, és egyben tudatja, hogy f.h. 9-én a gyülekezetben meg fog jelenni, addig is Isten megáldó kegyelmét kéri az egész gyülekezetre.*” A Madarra költözésének dátuma 1903. március 15. Tizenkilenc éven keresztül, haláláig, volt az egyházközség lelkipásztora. Hatalmas feladat hárult rá. A madari egyház az 1886-os pusztító tűzvész következményeit sem tudta még teljes egészében felszámolni, amikor 1904-ben ismét leégett a falu. Az 1904. augusztus 2-án tartott presbiteri gyűlésen már a leégett épületek (templom, paróchia, iskola, tanítólakások) tervezett felújításával foglalkoztak és elkészítették a nevezett munkák költségvetését. A községben eltöltött szolgálati idejét két óriási jelentőségű történelmi esemény árnyékolta be: az I. világháború és a trianoni békeszerződés, melynek következményeként a falu tovább már nem

⁵⁵ D. R. Ek. T. Gy. Pápa, Ek. Ka. 15. pont. 7. o.

⁵⁶ M.R.E. jkv. I. m. 11.218. o.

⁵⁷ Ref. Lelkész Hivatal - Madar – Irattár.

⁵⁸ M.R.E. jkv. I. m. II. 227.0., M.R.E. jkv. I. m. IV. (1945) 58. o.

⁵⁹ Szolgált Madaron. M.R.E. jkv. Presbiteri jegyzőkönyve II. 1899-1902 között, Ref. Lelkész Hivatal Madar.

része Magyarországnak, és az egyházköztség sem a dunántúli egyházkerületnek. Udvardy Gyula, Madar lelkipásztora fiatalon, 52 éves korában halt meg

17. **Mokos Kálmán** – 1892-ben, Kisújfalun, tanítói családban született. Az egyházmegye ideiglenesen beszolgáló lelkészül Zsemlye Lajos hetényi (Chotin) prédikátort nevezte ki. Az 1922. szeptember 9-én tartott presbitergyűlésen, Zsemlye Lajos helyettes lelkész bemutatja a „326 madari egyháztagnak beadványát, amely szerint a megüresedett lelkészi állást tiszteletes Mokos Kálmán komáromi hitoktató lelkész úr meghívásával kívánja betölteni”. Így kezdődött el madari református egyháznak az a 37 éves időszaka, amelyben Mokos Kálmán volt a lelkipásztor. „Váratlanul távozott az élők sorából”. Nagy Sándor esperes a Zsinati Elnökségnek (Rimavská Sobota) Rimaszombatba az alábbiakat írta ezzel kapcsolatban: „Szomorú szívvel kell közölnöm, hogy Mokos Kálmán a madari egyházköztség lelkipásztora 1959 nov. 16-án reggel meghalt. Szombaton du. 4 órakor (14-én) agyvérzést kapott. Eszméletlen állapotban szállították be a komáromi kórházba. Vasárnap este újabb vérömlés történt, amivel a szervezet már nem tudott megbirkózni. Temetése Madaron lesz november hó 18-án, szerdán 13 órakor.”⁶⁰ Nemzethű magyar volt. Amikor Madar 1938 és 1945 között ismét Magyarország részévé lett, örömmel üdvözölte a reménykeltő eseményt. Soha nem tudott megbékélni azzal a ténnyel, hogy az 1930-as években több család kilépett az egyházból, (a neveik olvashatók a presbiteri jegyzőkönyvekben).⁶¹

A II. világháború után Madar (Modrany) végérvényesen Modrany lett, mivel a szocialista Csehszlovákia részévé vált. Mokos Kálmán lelkészsége idejében történt a reformátusság és a katolikusság deportálása, és kitelepítése, mely sok családot érintett.

Mokos Kálmán kiváló szónoki tehetséggel bírt, református papként igen népszerű ember volt a madariak körében.

18. **Rácz László** – Mokos Kálmán halála után a megüresedett lelkészi állást vele töltötte be a presbitérium. Sókszelőcén (Selice) volt előzőleg 19 éven keresztül lelkipásztor.

1961. szeptember 15-én foglalta el új szolgálati helyét Madaron. Lelkiségekben más típusú lelkész volt, mint elődje. Felesége, Rácz Ilona imádta a gyerekeket. Szeretettel, mélységes hitével sok gyermeket vezetett az Úr Jézushoz. Végtelen türelemmel volt mindenkire. Sugárzott róla az Isten szeretete.

Rácz László 1977-ben ment nyugdíjba, az akkori államhatalom a háttérből „csendesén” kényszerítette, az egyházi vezetés pedig asszisztált hozzá. Négy gyermekük született: László, Ilona, Anikó és Elemér. A Madaron eltöltött 16 év szolgálatát a gyülekezet egy lelkiekben gazdag istentisztelet keretében köszönte meg 1990. szeptember havának első vasárnapján. 2000-ben halt meg Komáromban, ott is van eltemetve.

⁶⁰ M.R.E. jkv. I. m. II.221.o. III.19, 22, 31. o.

⁶¹ A 311-1959. SZ. esperesi jelentés, Hurbanovo -1959. XI. 17.

19. **ThDr. Nagy Lajos PhD** – Perbetén született. Iskoláit Magyarországon végezte. 1966-ban kezdte el segédlelkészi szolgálatát előbb Ácson majd Kaposvárott. Két tanulmányi szemeszt a németországi Halléban, a Teológiai Fakultáson töltött.⁶² Házasságot 1969. március 15-én kötött Papp Saroltával. Egy gyermekük született, Zsolt. 1969. november 15-e és 1980. május 1-e között a komáromszentpéteri református egyházközségben szolgált. 1980. május 1-től Madar lelkésze, 1998. március 28-tól a komáromi református egyházmegye esperese. A Szlovákiai Calvin János (Komárom) Teológiai Akadémia egyháztörténet tanára. 1996 novemberében tette le nagydoktori vizsgáját a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának Doktori Tanácsa előtt. A lelkész mellett kurátorok voltak az elmúlt évek során: id. Kovács Béla, Ipóth András, Szuri András és Seres Sándor. 1998. február 1-től új egyházközségi gondnokok szolgálnak a lelképásztor mellett: Kun Dezső és Madarász Zoltán. Az egyház kántora: Szabó Benő. Nagy Lajos hetvenedik életévét betöltve 2013-ban vonult nyugalomba.

Ma a gyülekezet prédikátora Csiba Zoltán, aki beosztott lelkészként a komáromi gyülekezetben szolgált 6 évet. 2014-ben a madari gyülekezet megválasztotta és szeptember 7-én beiktatta, mint a Madari református egyház hivatalos szolgáját. Gondnokai 2014. január 1-étől: id. Szabó Zoltán, Fišer Angéla és Turányi Anikó.

2.2 A református templom, mint artikuláris hely

A XVI. század első harmadában épül fel a település első katolikus temploma. *1570-től a török mecsetként használja a kisméretű kőtemplomot.*⁶³

A község református lakosságának 1586-tól van – fából, deszkából összeácsolt – temploma. Ez a „fabarakk” templom akkor az alsó faluvégen állt. A református kőtemplom a törökök községünkben való távozása után a mecset helyén épült, a mecset hátsó és jobb oldali falai egy részének felhasználásával.⁶⁴ A református templom építését 1687-ben kezdték meg, és 1691. január 6-án szentelték fel.

A „Leopoldina Explanatio” 1691-ben, (Lipót király rendelete) kimondta, hogy csak a soproni artikulusokban (törvénycikkben) megjelölt helyeken lehet a protestánsoknak szabad vallásgyakorlata, másutt csak magán istentiszteleteket tarthatnak, közös imaházukban nem jöhetnek össze, és nem tarthatnak papot. Az Országos Monográfiai Társaság által kiadott dr. Borovszky Samu Magyarország vármegyei és Városai című művéből; így ír a madari artikuláris helyről: *„Madar község sok ideig artikuláris hely volt, a hová a komárommegyei Csúz, Csehi, Jászfalu, Szentpéter, Martos, Ógyalla, Perbete, D.-Radvány és az esztergommegyei Kisújfalu, Búcs és D.-Mócs községekből a református hívek istentiszteletre*

⁶² Dr. Nagy Lajos: 124. o.

⁶³ Szalai Sándor: A falu krónikája. Kézirat.

⁶⁴ M.R.E. jkv. IV. 32-37. o.

jártak.” A környező falvak reformátussága tehát Madarra járt istentiszteletre egészen II. József Türelmi rendeletéig, azaz 1781-ig.⁶⁵

A szájhagyomány szerint a Perbete és Szentpéter felől jövő hívőket az ellen-reformáció hívei többször meglesték és megverték. Ezért ezt a hegyet a mai napig Les-hegynek hívják. Ennek ellenére kitartóan jártak a madari istentiszteletekre a környező falvakból asszonyok és férfiak, idősek, fiatalok, sőt “minden-órás” várandós nők is. Az anyakönyv bejegyzéséből tudjuk, hogy 1780. január 1-én Perbetéről érkeztek Berecsik András és Kotsis Erzsébet, aki itt szülte meg a templomban lányát, Erzsébetet, akit azonnal meg is kereszteltek.⁶⁶

2.3 A templomépítés

A református templom 1687-1691-ben épült eredetileg gótikus stílusban. Egyenes mennyezetű teremtemplom, oldalról félköríves ablakok világítják meg. „Csúcsos főhomlokzatba illesztett előreugró tornya van. A mellékhomlokzatok támpillérekkel vannak ellátva. A homlokzatot övpárkányok, a tornyot minden emeleten falsávkeretek tagolják. A tornyot öblös sisak fedi, amely korongszerű oromzaton nyugszik. A portál előtt voluta díszes nyitott bejárati rész van” írja Szénássy Árpád a Madari látnivalókban.⁶⁷ A templom magassága 30 méter. A torony tetején a reformátusság jelképe, egy csillag hirdeti a hívek hovatartozását. Két bejárata van a templomnak, a főbejárata az utcára néz, ami arra utal, hogy még a Türelmi Rendelet kiadása előtt épült. A második bejárat a felső oldalon található, a templom hátsó felében. Ez a bejárat a férfiak bejárata a mai napig.

A község egy 1763. január 28-ai feljegyzés szerint csaknem teljes egészében elpusztult a földrengésben. Borovszky Samu Magyarország vármegyéi és Városai című művében így ír erről: *”Négy ízben ment által rajtunk az Istennek földindulásbéli ítéletje, melyek közül a második ízben oly nagy volt, hogy a házak egyetemben összedülének s a templom boltozatja ketté szakada, kő falai megrepedtenek és az egész alkotmány oly erőszakot szenvedve, hogy a dél felé való szegeletnek még a fundamentum kövei is megrepedtenek, a 72 esztendő templom karai leroskadtanak. A föld sok helyeken meghasadozván, fővénnnyel egyvelges vizet okáda ki. Ugyanezen esztendőben akkor uralkodó felséges királyasszony, a felséges Mária Theresia engedelmet és szabadságot publikálván a földindulás által lett templombéli romlások építésekre - mi is a fentebb említett romlásokat megépítettük.”*⁶⁸

Klasszicista stílusát 1763 komáromi földrengés átépítése után kapta. Ebből a feljegyzésből arra következtethetünk, hogy a templomnak már akkor volt karzata. A földrengéskor keletkezett károkat később kijavították, és 1766-ban újra

⁶⁵ Dr. Borovszky Samu Magyarország vármegyéi és Városai.

⁶⁶ M.R.E. sz. k. ak. -1. 24-30. o.

⁶⁷ Dr. Szénássy Árpád, Honismereti Kiskönyvtár 34. szám 11. o.

⁶⁸ Dr. Borovszky Samu Magyarország vármegyéi és Városai.

megépítették a karzatokat. Ezek a templom bejárata fölött és a hátsó részében vannak. Ekkor Édes Ferenc volt a bíró Madaron. A templom építésével kapcsolatos feljegyzéseket a „Madari Református Egyház jegyzőkönyveiből” merítették.⁶⁹

1768-as feljegyzésből tudjuk, hogy októberben és novemberben a komáromi asztalosok név szerint: Molnár Mihály és Jókai Sámuel a templom mennyezetén és a karokon végeztek asztalos munkát. A következő évben a templom tetejét deszkázták be.

A gyülekezet szerette volna 1774-ben a templom ajtaját és az egyik ablakát is megnagyobbítani, de csak az ablak nagyobbítását tudták megvalósítani, az ajtó maradt a régi állapotában.

A toronyban kaptak helyet a harangok. A jegyzőkönyv alapján az első harangot 1787-ben öntötték Pozsonyban, mely 3 mázsa és 10 font súlyú volt és 208 forintba került. A második nagy harangot 1798. szeptember 17-én öntötték szintén Pozsonyban, súlya 5 mázsa és 20 font volt, az ára pedig 379 forint.

A templom bejáratától balra, a református iskola mellett van a madari református egyházközségnek egy falábakon álló kis harangja is, melyet 1749-ben öntöttek. A jegyzőkönyvben 1792-ben van róla feljegyzés. Ez a környék egyik legöregebb harangja. A toronyban levő két haragnál kisebb, mindig is falábakon állt. Azért került ide a templom mellé, hogy télen az iskolába járó gyermekeket hívogassa, és este a vármegye parancsa szerint takarodót „hirdessen”. Ha félreverték a kis harangot, akkor az egész falu tudta, hogy tűz van. Mivel a katolikus lakosságnak nem volt sem kápolnája sem harangja, így a katolikusok halottjait ezzel a kis haranggal kísérték el az utolsó útjukra.⁷⁰

A templom 1800-ban kapott nádtetőt, a nádazást Czibor János és Veres János végezte. A tető 270 rft. (Rénes forint) és 14 krajcárba került. Ekkor Kehi Kun András volt a falu bírója, a kurátorok (gondnokok) pedig Lami Ferenc, Édes Mátyás István és Kun Ferenc voltak.

Komáromi mesteremberek 1817 szeptemberében és októberében renoválták a tornyot. *„Két öllel magasabbra építették, a tetején fazsindellyel és a csillagot kicserélték”*, írja a jegyzőkönyv, és mindezt az egyház költségeiből fedezték.

A XIX. század végén és a XX. század elején tragikus napok következtek a falu lakosságának életében, tűzvész ütött ki. Kiss Béla lelkészsége alatt 1886. július 28-án, szerdán, az úgynevezett hegysoron tűz ütött ki, amely iszonyú kárt okozott. Óriási szárazság mellett szélvihar kíséretében dühöngtek a lángok. A Komáromi Lapok tudósításából tudjuk, hogy a tűzvész következtében a falunak több mint egyharmada elpusztult, mintegy 350 ház a melléképületekkel együtt, valamint a takarmány is. A lángok martaléka lett a templom is, leolvadtak a harangok, leégett a paplak, az iskola és a tanítólakás is. A református gyülekezet

⁶⁹ M.R.E. jkv. -1. kötet 1762-től (Ramotsai Markos Péter írásában). 1. o.

⁷⁰ M.R.E. jkv. - 2. kötet.

kilátástalan anyagi helyzetbe került, csak nagy nehézségek árán tudta elkerülni az eladósodást.

Még ki sem heverte a falu az egyik tűzvészt, 18 évvel később, 1904. július 29-én, egy pénteki napon újabb tűzvész égette porrá Madart. Ismét leégett a templom, az iskola, a jegyzőség, valamint 137 lakóház a hozzájuk tartozó 300 melléképülettel.

Az újjáépítési munkálatot a madari egyházközség 1912-ben fejezte be, Udvardy Gyula lelkipásztor idejében. Ezután kerültek fel a toronyba az új harangok, melyeket a gyülekezet Kisgelyőcön öntetett. Három különböző nagyságú harang készült. A legnagyobb felirata: *„Ha az ő szavát halljátok, ne keményítsétek meg a ti szíveteket! Róm. 3,7. Közösen öntette a madari református egyház ima közadakozásban 1922-ben”* A második harang felirata: *„Az Úrnak dicsőség adassék, és az ő neve dicsértessék. 96. Zsoltár 5. v. Közösen öntették a madari református hívek közadakozásból 1923-ban.* A legkisebb harang felirata: *„Háborúságban tűrők legyetek, a könyörgésben szorgalmatosak; Örüljete az örülőkkel, sírjatok a sírókkal. Róm. 12;12,15.”* A madari református egyház részére az ifjúság adománya és a hívek önkéntes adakozása. 1928-ból. Ez a három harang lakozik a mai napig a templomtoronyban, s hívja az embereket istentiszteletre. Játékuk messze hallatszik, reggelente a falu lakosságát ébresztve, délben az ebédidőt jelezve és a nándorfehérvári győzelemre emlékezve, délután 4 órakor pedig a napot zárva. Mivel a tűzben elégett a toronyóra is, így 1922-ben a gyülekezet egy új órát vásárolt Müller János budapesti toronyóra készítőtől. Ezzel a református templom elnyerte mai, végleges formáját.

Az elmúlt században sok csapást megért ez a csendes hajlék, többek között a II. világháború is rányomta bélyegét. A hívek elbeszéléséből tudjuk, hogy 1944 őszén találat érte a tornyot, szerencsére a harangok akkor nem sérültek meg.

A háború nyomait a madari gyülekezet tagjai 1953-ra végleg eltüntették a templomról. Az 50-es évek végén, a 60-as évek elején tetőcserére is sor került. Felújításokat egyébként gyakran kellett végezni, kisebb külső és belső javításokat egyaránt. 1991. január 6-án nagyszabású ünnepség keretében emlékezett meg a gyülekezet a templom 300. évfordulójáról. Amikor 1993-ban a faluba bevezették a földgázt, a templom is öt új gázkályhát kapott. Ez a modern fűtési technika tette lehetővé, hogy a téli hónapokban fűteni lehetett a templomot, és az istentiszteletek inntól kezdve kellemesebb, melegebb légkörben tartattak.

Az ezredfordulón (2001-2002-ben) a madari gyülekezet nagy elhatározásra szánta el magát lelkipásztorával, Dr. Nagy Lajossal az élen. Közel két évig tartó felújítási munkálatokba kezdtek a templomon. A belső falak nedvességének eltüntetésére egy speciális vakolat került a falakra. A padokat megrövidítették, átfestették, új festés került valamennyi belső berendezésre. A külső fal is új borítást kapott. Sok szorgos kéz dolgozott éveken keresztül, míg újra hálaadó istentiszteletre hívhatták a harangok a madari gyülekezet tagjait. Az építkezést viszont folytatni kellett, mert kiderült, a nedvességet a falakból nem lehetett eltávolítani, így a külső fal mellé árkot ásva szigetelés került a talapzatra. Egy kel-

lemetlen talajbetegség miatt az egész templom padlózatát is ki kellett cserélni. A munkálatok során emberi csontvázakat is találtak, ami arra utal, hogy évszázadokkal ezelőtt temetőként lehetett a mai templom helyén. A modern építészetnek köszönhetően új faburkolatot kapott a templombelső, és a padokat is újakra cserélték, megőrizve az eredeti formájukat és alakjukat. A karzat is új faburkolattal lett ellátva, és a régi padokat ott is felváltották az újonnan készült vörösfenyőpadok. A munkák elvégzése hosszadalmas és költséges volt. Külföldi adományokból, a madari gyülekezeti tagok adakozásából és sok imádkozó lélek segítségével végül elkészült a templom. Isten segítségével 2013-ban már minden a régi, megszokott medrében zajlott ebben a több mint 300 éves református templomban.

3. A templomot ékesítő kegytárgyak

Egy templom varázsát, meghitt hangulatát nemcsak az ódon falak adják, hanem mindaz, ami benne található. A református templom falát a Kálvini tanok bevezetése után ugyan nem díszíti sem festmény, sem freskó, fehérék és tiszták, mégis erőt sugároznak. A madari templom ékessége a klasszicista stílusban épült szószék. Kiinduló pontja a „Mózes szék”, ahol a lelkipásztorok a prédikációra készülnek, s ahonnan elindulnak a lépcsőkön a szószékre.

Az Úrasztalát és a keresztelő kelyhet Udvardy Gyula református lelkész készítette vörös márványból, 1903-ban. A keresztelő kehely elkészültét a református egyház nőtagjai támogatták adományaikkal.

2004-ben a madari református gyülekezet a több mint 300 éves templomába egy 19 sípsoros Fűhrer koncertorgonát vásárolt Németországból. Az orgona felajánlás útján került a madari gyülekezetbe. Nagytiszteletű Cseri Gyula lelkipásztor több alkalommal vett részt Madaron, mint evangelizátor, és az ő közbenjárása révén került az ősi templomba a Frankfurt am Mein-i orgona. Az ottani templomot bezárták, feleslegessé vált az orgona, ezért amikor felkínálták a madari gyülekezet számára, az hosszas egyeztetések után, külföldi adományokból megvásárolta az orgonát. Az értékes hangszert Albert Miklós orgonakészítő gondos szakértelemmel rakta össze. Eleinte gondot okozott az orgona elhelyezése, mivel a már meglévő karzatokra nem fért el, ám egy új karzat építése a templom középső falára, megoldotta a problémát. Vasárnaponként, ünnepi alkalmakkor a csodálatos hangszer messze zengő hangja kíséri a hívek énekét, áhítatot és tiszteletet ébresztve a lelkekben.

A hófehér falakat freskók helyett emléktáblák díszítik. Méltó helye van itt a két világháborúban elesettek neveit őrző márványtábláknak, hogy a templomba járókat örök mementóul emlékeztesse a történelem eme vészterhes időszakaira. Az 1924-ben készült fekete márványtábla az I. világháborúban elhunytakra emlékezve készült. Az 1914 -1918-ban elesett áldozatok nevét egy gránitlapra vésték fel, s az emléktáblát egy kovácsoltvasból készült koszorút tartó turul díszíti. A II. világháborús emlékművet eredetileg a templom kertjében helyezték el

1991-ben. Később emléktáblává alakítva bekerült a templom falára. Az 1945 utáni ki- és áttelepítés 120 családot érintett Madaron. Az ő üzenetüket hordozza a templom falára függesztett emléktábla, mely a Magyarországra telepítettek tisztelgése az otthon maradtaknak, a szülőföldnek.

Még további két tábla ékesíti a templom falát. Az egyiket 1996-ban készítette a gyülekezet, a honfoglalás 1100. évfordulójára emlékezve. Mivel az akkori politikai hatalom nem engedélyezte a magyar nyelvű táblák elhelyezését középületeken, így a táblára mindössze két római szám került fel és a dátum: MC, 896 - 1996. Néhány évvel később ez a felirat egy mottóval egészült ki, nyomatékosra téve a tábla egyébként is nyilvánvaló mondanivalóját. Az ezredfordulóra is emléktáblát készített a gyülekezet „Millénium” felirattal. Ma már egyetlen református magyar templomból sem hiányozhat a reformátusságot jelképező zászló, és a nemzeti hovatartozást hirdető magyar lobogó. Ezen jelképek egészítik ki a falakon elhelyezett emléktáblákat.

Nem a templomban találhatók, mégis a templomi istentiszteletek elmaradhatatlan kísérői az úrvacsorai kellékek. A kelyhek 1859-ből származnak, a bor – ónkancsók 1784-ből, a fatányér és a borkancsó 1802-ből, a kenyérosztó tányér a legrégebbi, 1654-ből való. A keresztelő kancsó 1783-ból származó ezüst edény. Mindezen kegytárgyak a mai napig használatban vannak. Az úrvacsora felszolgálásához a terítőket az 1963-ban konfirmált nőtestvérek készítették.

4. Templomi alkalmak - istentiszteletek

A templom az Isten háza, azért épültek, hogy legyen egy csöndes, áhítatos hely, ahol Isten dicséretére összegyűlhetnek a hívek. Vannak alkalmak, melyek az emberek életében fontosak, ilyenek a születést ünneplő keresztelő, a konfirmáció, az esküvő és a temetés. Az ezekhez az alkalmakhoz tartozó ünnepi vagy éppen megemlékező ceremóniákat is a templom megszentelt falai közt tartották évszázadokon át. Ma már temetési szertartás nincs a templomban, de az elmúlt századokban legtöbbször a református templomban volt felravatalozva az elhunyt.

A XX. és XXI. században a templomi szertartások már mind örömnemek. A protestáns vallásban a legnagyobb ünnep a vasárnap. Ezen a napon a hívek a nap megszentelésére és Isten dicséretére felöltik legszebb ruhájukat, ünneplőbe öltözködnek és elmennek az Úr házába imádkozni. Teszik ezt annak okán, hogy maga Isten szólította fel az embereket arra, hogy emlékezzenek meg a nyugalom napjáról. Megtalálható ez a Bibliában, Mózes második könyvében, a Tízparancsolatban. II. Móz. 20,8-12; *„Emlékezz meg a nyugalom napjáról, és szenteld meg azt! Hat napon át dolgozz, és végezd mindenféle munkádat! De a hetedik nap a te Istenednek, az Úrnak nyugalomnapja. Semmiféle munkát ne végezz azon se te, se fiad, se leányod, se állatod, se a kapuidon belül tartózkodó jövevény. Mert hat nap alkotta meg az Úr az eget, a földet, a tengert, és mindent, amit azokban van, a hetedik napon pedig megpihent. Azért megáldotta az Úr a*

nyugalom napját, és megszentelte azt”. Az Úr azt ígérte a népnek, ha megtartja az istentiszteleteket: „*Elmegyek hozzád, és megáldalak minden szent helyen*” II. Mózes 20,24b.⁷¹

Madaron a krónikák elbeszéléséből tudjuk, hogy már a XVII. században, az ellenreformáció ideje alatt sokan áttértek a protestáns hitre, hiszen az 1681-ben kiadott rendelet szerint Madart artikuláris helylé nyilvánították. Nemcsak a környező falvak lakosai, de valamennyi madari is minden vasárnap istentiszteletre ment. A XXI. század embere, a rohanó világ tempójához alkalmazkodva már csak olvasmányaiból ismeri Isten parancsolatát, mely a vasárnap megszentelésére szólít fel.

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy településünk református közössége a Komáromi Egyházmegyében a legnagyobb lélekszámú, hiszen Madaron a 2010-es népszámlálási adatok szerint 904-en vallották magukat református vallásúnak. Ezek az adatok bizonyítják, hogy falunk ma is méltó a környék legnagyobb templomára, melyben istentisztelet minden vasárnap van, délelőtt is és délután is. Hétköznapiokon csütörtökönként este hallgathatják az igét a hívek.

A nagyobb egyházi ünnepeken, mint a karácsony szentestéjén már hosszú évtizedek óta mindig megtelik a templom gyermekekkel, szülőkkel, nagyszülőkkel, hogy együtt köszöntsék és ünnepeljék Jézus Krisztus születését. Talán a karácsonyi ünnepkör az, ami leginkább arra ösztönzi a XXI. század emberét, hogy megálljon, áhítatot keresve betérjen egy templomba, és vigaszt kapjon fájdalmaira, enyhítő szavakat sebeire, hogy a szeretet légkörében feltöltekezve tovább róhassa útját a mindennapok sokaságában.

A húsvéti, a pünkösti ünnepkörökben már sokkal kevesebben látogatják az ünnepi istentiszteletet. Ilyenkor az Úr asztala mindig meg van terítve, és a lelkipásztor úrvacsorára hívogatja a bűnbocsánatra vágyókat.

A legszebb és a legboldogabb templomi szertartások közé tartozik, amikor két fiatal, egy pár, egymást megtalálva, életüket Isten és a gyülekezet előtt egybekötik.

A presbiteri jegyzőkönyvekben az 1700-as évektől vannak feljegyzések, ezekből a feljegyzésekből tudjuk, hogy ki volt a lelkipásztor Madaron, kik voltak a gondnokok, kik voltak a presbíterek (vének). Hatévente a közgyűlés megválasztja a presbíterek mellett a gondnokait és eskütétellel erősíti meg azt a templomban a gyülekezet előtt.

Minden év májusában virágba öltözik a református templom, amikor Jézus mennybemenetelének napján, áldozócsütörtökön a fiatal konfirmandusok bizonyosságot tesznek a hitükről, és fogadalmat tesznek arról, hogy a református hitben fognak élni, és ebben fogják nevelni a gyermekeiket is. Régi hagyomány szerint, a lányok hófehérbe öltöznek, a fiúk pedig ekkor kapják meg a felnőtté válást szimbolizáló első öltönyüket. A konfirmáció a gyermekkort lezáró 13 – 14 éves korban van, amikor már az elemi iskolai tanulmányaikat befejezik a

⁷¹ Magyar Bibliatársulat Szöveggondozó Bizottsága, 2014. Bp. Kálvin János Kiadója.

gyermekek. Ezen ünnepélyes alkalmakkor az ágendázó gyermekek szülei, keresztszülei, közeli ismerősei töltik meg a templompadokat, és a sok-sok virágdísz között, Isten dicsőítésére hangzik el a fogadalomtétel.

Több gyülekezetben, az egyházmegyében, adventi időszakban evangelizációs istentiszteleteket tartanak. Ezek az alkalmak adnak lehetőséget a vendég lelkipásztorok szolgálatára. A presbitérium a gondnokokkal és a lelkipásztorral közösen meghívna olyan lelkipásztorokat, akik az istentiszteleteket prédikációjukkal az Istenhez hívogató szóval, mélyebb lelki gondolatokkal töltik meg, megtérésre szólítva a híveket. Madaron hosszú évek óta van evangelizáció. Ezek az alkalmak arra jók, hogy felekezetre való tekintet nélkül mindenki részt vehet azokon, gyermekek is, fiatalok is, hiszen leginkább hozzájuk szól a meghívás, az Ige. Ilyen alkalmakkor nemcsak Madarról, de a közeli s távolabbi településekről is tömegével jönnek el az emberek, hogy meghallgassák Isten Igéjét.

A nagyobb templomi felújítások után, lelkészbeiktatásokon, fontos megemlékezéseken templomszentelési hálaadó istentiszteleteket rendez a gyülekezet. Több ilyen hálaadó istentiszteletre is sor kerül az évek során. A jegyzőkönyvi feljegyzésekből tudjuk, milyen nagyszabású hálaadó ünnepi istentiszteletek voltak ezek: ekkor az egyházmegye minden településének lelkipásztora tiszteletét teszi palástban. A főtisztelőtű püspök úr hirdeti az igét. A lelkészek egy igével, egy áldással járulnak az úr asztalához, hogy a Mindenható Isten kegyelmét terjessze ki a madari gyülekezetre és annak lelkipásztorára.

Hálaadó istentiszteletre került sor 2005 decemberében is, amikor újrászentelték a helyreállított templomot, és felavatták a 19 sípsoros Főhrer orgonát. A 2 millió koronás beruházás nagy részét a helybéli hívek adakozásából fedezte a gyülekezet, csupán 100 ezer korona volt a pályázaton elnyert pénz. Az orgona 4,55 méter magas, 3,65 méter széles és 3,46 méter mély. 1098 élősípjá van, amelyek közül a legkisebb 1,7 centiméter, a legnagyobb 4,2 méter. Az elejét 21 darab dízsíp ékesíti. A hangszer a madari templomban Albert Miklós győri orgonaépítő mester csapata építette fel. Szabó Imre pozsonyi orgonaművész, egyetemi tanár hangversenyével avatták fel.

A következő évben, 2006 virágvasárnapján történelmi megemlékezésre került sor istentisztelet formájában. 1681-ben, azaz 325 évvel ezelőtt a Sopronban ülésező országgyűlés artikuláris helylé nyilvánította Madart, megadva ezzel a településnek a templom- és iskolaépítés, valamint pap- és rektortartás jogát. A református templom, mint már tudjuk, 1687 és 1691 között épült fel. Erre a rendkívüli eseményre emlékeztek nemcsak a helybéliek, hanem az egyházközség más gyülekezeteinek tagjai is. A soproni országgyűlés ugyanis további 18 környékbéli község (Kolta, Jászfalu, Csehi, Csúz, Lót, Kisújfalu, Búcs, Bártorkeszi, Dunamocs, Dunaradvány, Marcelháza, Hetény, Perbete, Szentpéter, Martos, Ímely, Bagota és Ógyalla) reformátusságát kötelezte arra, hogy Madarra járjon istentiszteletre. Ezeknek a településeknek a lakói a kereszteselési és esküvői szertartásokat is itt végezték, egészen II. József Türelmi rendeletéig, azaz 1781-ig. Ezután lassan leváltak Madarról. Az ennek emlékére tartott istentiszteletre a

madari gyülekezet meghívta a környező falvak reformátusait lelkipásztorukkal együtt. A történelmi megemlékezést Szabó Imre orgonakonzertje tette még színvonalasabbá.

Különleges alkalmaknak is helyet ad a református templomunk. 2011-ben Mága Zoltán hegedűművész adott élő koncertet a madari református templomban. A művész 2009-ben 100 Templomi Jótékonysági Koncertet indított útjára. Egyedülálló kezdeményezésével az volt a célja, hogy az összefogás jegyében a koncertsorozattal és a köré felépített programmal segítséget nyújtson hátrányos helyzetű és bajba jutott embertársainak hazájában és határokon túl egyaránt. Madar református temploma a 97. állomása volt a koncertsorozatnak. A több száz férőhelyes templom zsúfolásig telve fogadta a hegedűművészt és a kísérőit. Rendkívüli zenei élményben volt része mindenkinek, aki részt vett a koncerten. Mága Zoltán teljesítette misszióját, a legszélesebb körben hívta és gyűjtötte össze az embereket, így építve hidakat országrészek, társadalmi csoportok, illetve ember és ember között.

Reményik Sándor a Templom és iskola című versében beszél e két építmény fontosságáról. Madaron elődeink is úgy gondolták, hogy közvetlenül a templom szomszédságában ott a helye az iskolának is. Nagyszüleink, dédszüleink még imádsággal és énekléssel kezdték a tanulást. A mai világban ez már másként van, az áhitat nem tartozik mindennapjainkhoz. Ennek ellenére a templom és az iskola összetartó ereje ma is érvényesül. Az elmúlt húsz évben rendszeresen tartottunk tanévzáró istentiszteleteket a templomban, amely alkalmakkal a tanulók kérdés – felelet formájában beszámoltak vallási ismereteikről, a Bibliából tanultakról, énekekkel és imádságokkal dicsérve Isten mindenható kegyelmét. 2005-ben az alapiskola felvette Édes Gergely református lelkész nevét. Abban az esztendőben és utána még számos alkalommal a ballagást, a tanévzáró ünnepélyt is a templom évszázados falai között tartja meg az iskola. A templom emeli az ünnepélyes alkalmak színvonalát, méltó helyszíne lélekemelő pillanatoknak. Nem utolsó sorban kellemes enyhet ad a nagy nyári hőség idején.

Büszkeséggel töltheti el a madariak szívét, hogy mindennapi életük színterén egy ilyen csodálatos templom van. Nemcsak külsőleg szép méltóságot sugárzó ódon falaival, égbe törő tornyával, hanem magasztos hangulatú belső termeivel menedéket nyújt, hívogat, és biztosítja Isten jelenlétét mindazoknak, akik keresnek.

Madar, 2015.

5. Felhasznált irodalom

1. Kalicz János: Agyag istenek. Budapest, 1970.
2. Súpis pamiatok na Slovensku (Műemlékek Szlovákiában (Bratislava). Pozsony, 1978.

3. Dr. Nagy Lajos: Madar 1198-1998.
4. A Bátorkeszi Római Katolikus Egyház jegyzőkönyve, III. kézirat.
5. Retrospektívni Lexikon Obci ČSSR. A Csehszlovák Szocialista Köztársaság községeinek múltidéző Lexikona Prága, 1978.
6. Soltész Erzsébet Régi magyar várak. Békéscsaba, 1993.
7. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, I-II. Bratislava, 1977.
8. János Böszörményi: Stáročia obce Moča (Dunamocs évszázadai) Bratislava (Pozsony), 1990.
9. Súpis pamiatok na Slovensku. (Szlovákiai műemlékek leírása (Bratislava) Pozsony, 1994.
10. Gyulai Rudolf: Komárom vármegye és város történetéhez 1891. évi Egyleti jelentés 16. o
11. Fekete Lajos: Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása. Bp, 1943.
12. Szalai Sándor: A falu krónikája.
13. Kúr Géza: Küzdelmeink. Komárom 1932,
14. Kúr Géza: Komáromi Református Egyházmegye. Pozsony, 1993.
15. Zsemlye Lajos: Adatok a hetényi református Egyház múltjából.
16. Dr. Alapi Gyula: Komárom megye nemes családjai. Komárom 1911.
17. Egyháztörténeti Lexikon – Zoványi Jenő, Bp. 1977. (szerkesztette: Dr. Ladányi Sándor.
18. A helvetziai vallástételt követő Túl a Dunai Superintendenciának Protocoliuma. A Dunántúli Ref. Egyházkerület Tudományos Gyűjteménye Pápa Egyházkerületi Közgyűlési anyag. Bőny, 1826. 53. pont.
19. Kovács József: Bátorkeszi reformátusságának története. Kézirat.
20. Ref. Lelkész Hivatal, Madar – Irattár.
21. Dr. Szénássy Árpád, honismereti Kiskönyvtár 34.
22. Dr. Borovszky Samu Magyarország vármegyéi és Városai.
23. A madari ref. Egyház születési és keresztelési anyakönyve.
24. A Madari Református Sz. Eklesia Jegyző Könyve, melybe az Eklesziában esett emlékezetesebb dolgok Esztendőkrül Esztendőkre és napról napra feljegyeztettek. -1. kötet 1762-től (Ramotsai Markos Péter írásában).
25. Magyar Bibliatársulat Szöveggyűjtő Bizottsága, 2014. Bp Kálvin János Kiadója.
26. Calvin János Teológiai Akadémia Komárom. Egyházközségem életéről szóló adatok a történelem századaiból, Fišerné Édes Angéla, katechéta, 2004.
<http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0012/7.html>.
<http://uj szo.com/cimkek/regio/2005/12/03/vasarnap-templom-es-orgonaszenteles-madaron>.
<http://www.100templomikoncert.com/index.php?action=pictures&cid=962&lsid=21162&cpg=1&cpg=30>.

6. Képtár

A madari református templom.

Madar Komáromtól 21 km-re északkeletre fekszik 131 méteres tengerszint feletti magasságban, a *Bátorkeszi-dombság* (Erdőhát, 270 m) déli lábánál, a *Madari-patak* (Modriansky potok) völgyében. Jelentős erdőterület tartozik hozzá. Híres szőlőtermesztő község.

A. Ch. 1252. *Bela IV. R. H. ad preces Stephani, Episcopi Prænestini et Cardinalis, Marcelli de Madar libertatem omnia privilegia confirmat.*

Bela, Dei gratia, Hung. Dalm. Croatiae, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex. Vniuersis, presentes litteras inspecturis, salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire: quod Ven. Pater, Stephanus, A. Episcopus Strigon. per eadem Apostolicam in Episcopum Prænestinum E. Rom. Cardinalem assumptus, nobis litteras nostras memoriales exhibuit, quod Marcellus de Madar **Madar** de Comitatu Gamariensi, de iobbgionibus Castri Zulaga-geuriensis existens, ab inelyte memorie Domino Rege, Andrea, Patre nostro, ob suorum seruitiorum merita obtinuisset; quod a debito, in quo predicto castro ipse et eius filii, videlicet Benedictus, Marcellus, et Elias, tenebantur, plenius essent exempti, et inter seruitientis regis censerentur; et eadem in omnibus libertatis prerogatiua fruerentur; petens: quod cum sibi filii prefati Marcelli multa seruitia, et nobis impendissent; et Elias, eiusdem Marcelli filius, ad Romanam curiam intenderet cum ipso proficisci, privilegium patris nostri, quod super libertate sua habentes per incursum amiserant Thartarorum, renouare dignaremur. Nos igitur iustis eiusdem Domini Archiepiscopi precibus inclinati, præfatam libertatem eis auctoritate presentium confirmamus; ut deinceps Castro de Zulageur nullo seruitio seu debito sint adstricti, sed seruitientium nostrorum ipsi et eorum haeredes perpetuis temporibus gaudeant libertate. Vt autem huius libertatis series irreuocabilis permaneat in posterum, et inconcussa; præsentibus concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum Anno Domini millesimo, ducentesimo, quinquagesimo secundo, regni nostri anno decimo septimo.

Ex originali membrana Archiui Metrop. Strigon.

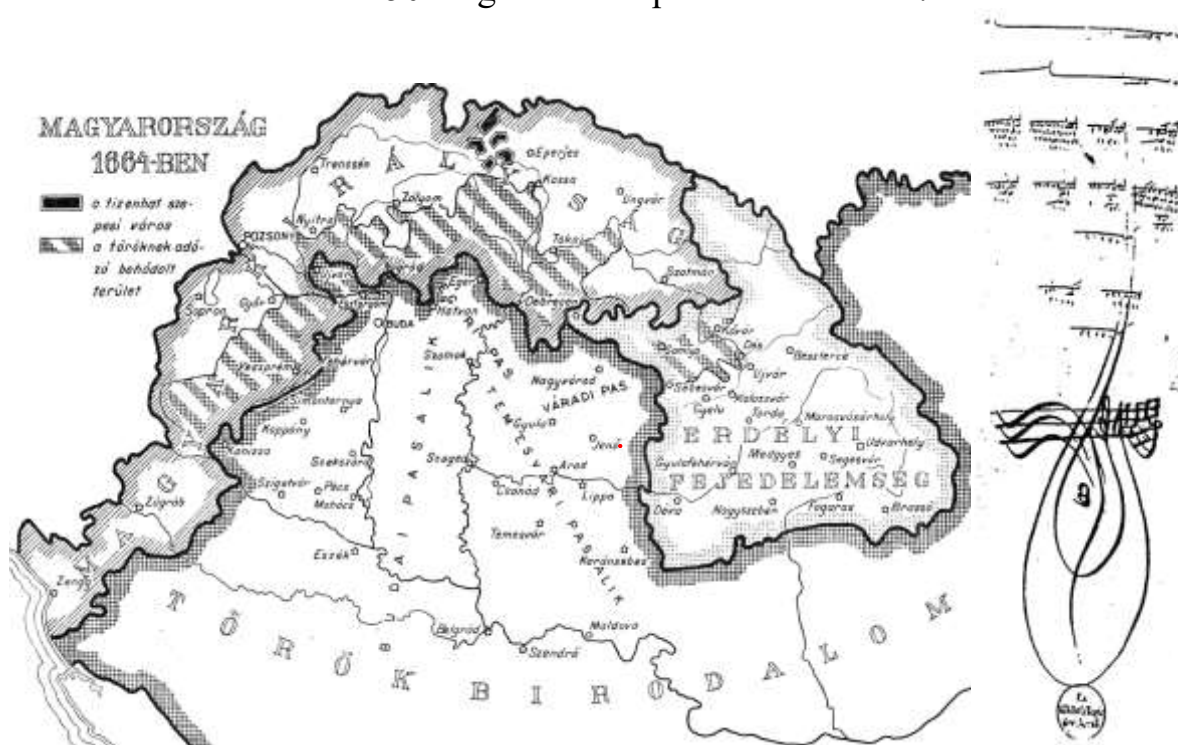
A. Ch. 1277. *Capitulum Strigoniense Petrum, filium Eliae de Madar super terra Schenke Stabro, filii Iuanis vendidit, notat.*

Magister Ladislaus Praepositus, et Capitulum Ecclesiae Strigoniensis, omnibus Christi fidelibus, presentes litteras inspecturis, salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam teore prelatum volumus peruenire, quod Petrus filius Eliae de Madar ex una parte, et Gallus de Waldard Officiarius Andreæ Comitis filii Iuanis, pro eodem Comite Andrea Domino nostro et altera, eorum nobis constitutis, dictus Petrus quandam terram suam Zenne vocatam, in Comitatu Borsienal sitam, quas sunt Castri Zulageuriensis, quam Dominus noster Ladislaus Illustris Rex hungarie, pro meritis seruitiis per obsequiis fidelitatis suis, sibi ac per eum suis haeredibus, haeredumque suorum successoribus in perpetuum contulerat, et donauerat; prout in eisdem Domini nostri Regis privilegio exte factis videmus contineri, quam predictam terram dixit esse intra terram prefati Andreæ Comitis, concessam esse ac vendidisse, eandem Comitibus Andreæ et filii suis pro Quindecim Marcis argenti; eandem et soli eadem metis, et terminalis, quibus ipse eas tenuit, et possedit, perpetuo possidendam, et Privilegium Domini Regis supra dictum, et litteras eiusdem patentes, quas etiam super eadem terra sibi datas habebat, dedit, et tradidit in nostri presentis prefatus Gallus nomine Andreæ Comitibus, et de perceptis quinque Marcis argenti se recepisse affirmavit; reliquis X. marcis Gallus Officiarius Andreæ Comitibus soluit Petro coram nobis. In cuius rei memoriam, et testimonium praesentes concessimus litteras, sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Magistri Sixti Lectoris Strigoniensis. Anno Domini MCCLXXVII. Tricesimo Kal. Aprilis.

Egy 1252-es és 1277-es dokumentum, Madar említésével.

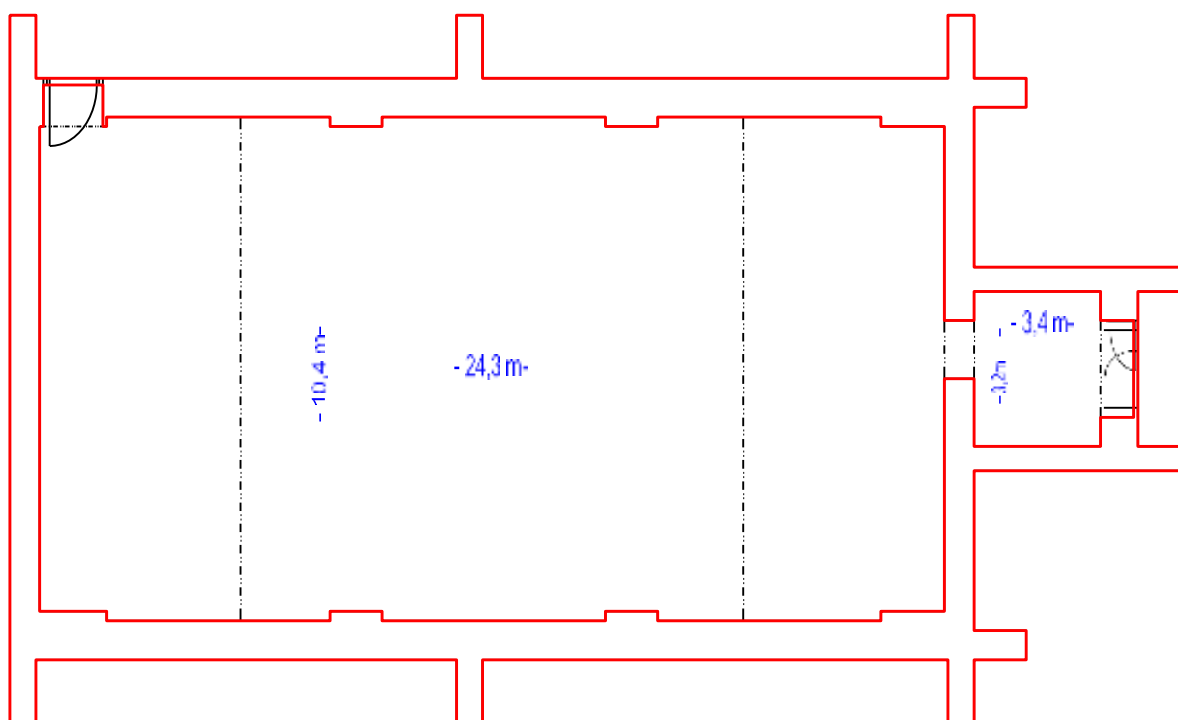
Közel 250 évig volt a település neve Madár.

Madar a török fennhatóság alá tartozott, és török defter (1570), a falvak adófizető polgárainak nevével.

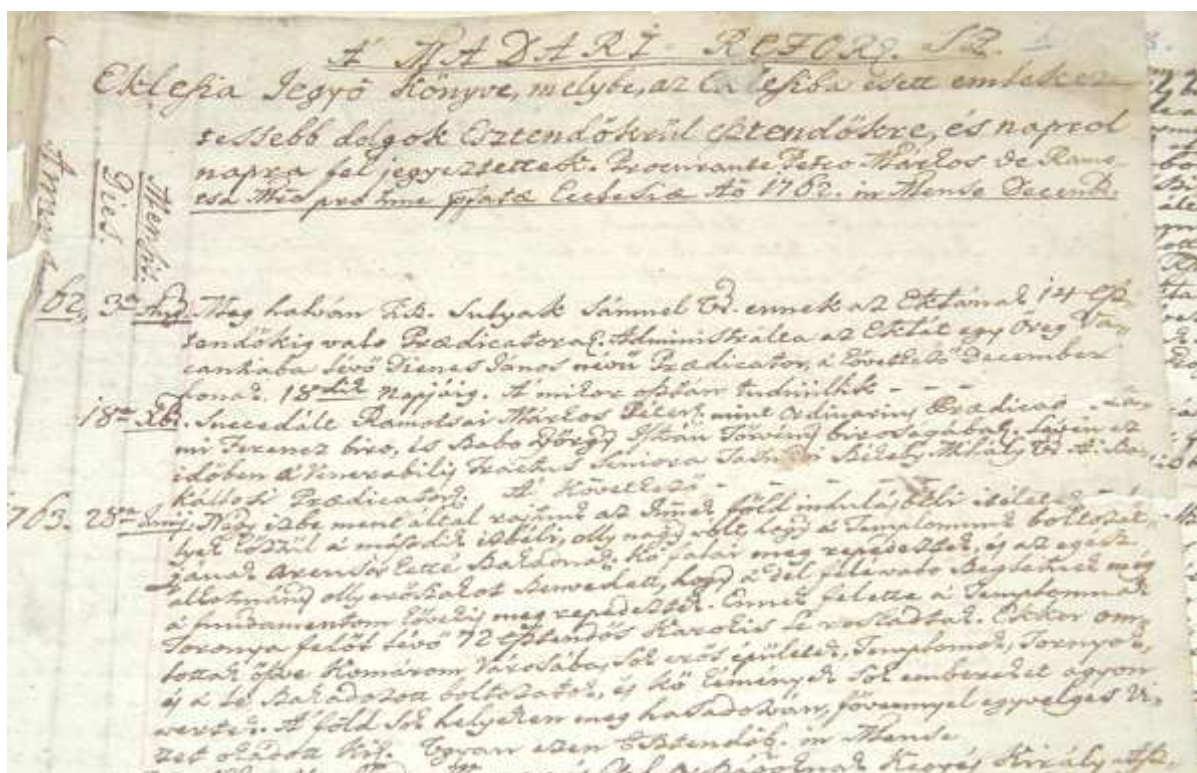
A templomot 1687-ben építették, 1691-ben szentelték fel. Egy gótikus templom átépítésével, az 1763-as komáromi földrengés után újjáépítették. Mai formájában klasszicista stílusú.

A templom tervrajza.

1674-ben véstörvényszék által gályarabságra ítélt protestáns prédikátorok.

Jegyzőkönyv az 1763-as földrengésről.

Nagymegyeri Besnyei György fő műve a Szent Biblia fordítása, és a lelkész síremléke a madari temetőben.

1792-ől származó harangláb kis haranggal.

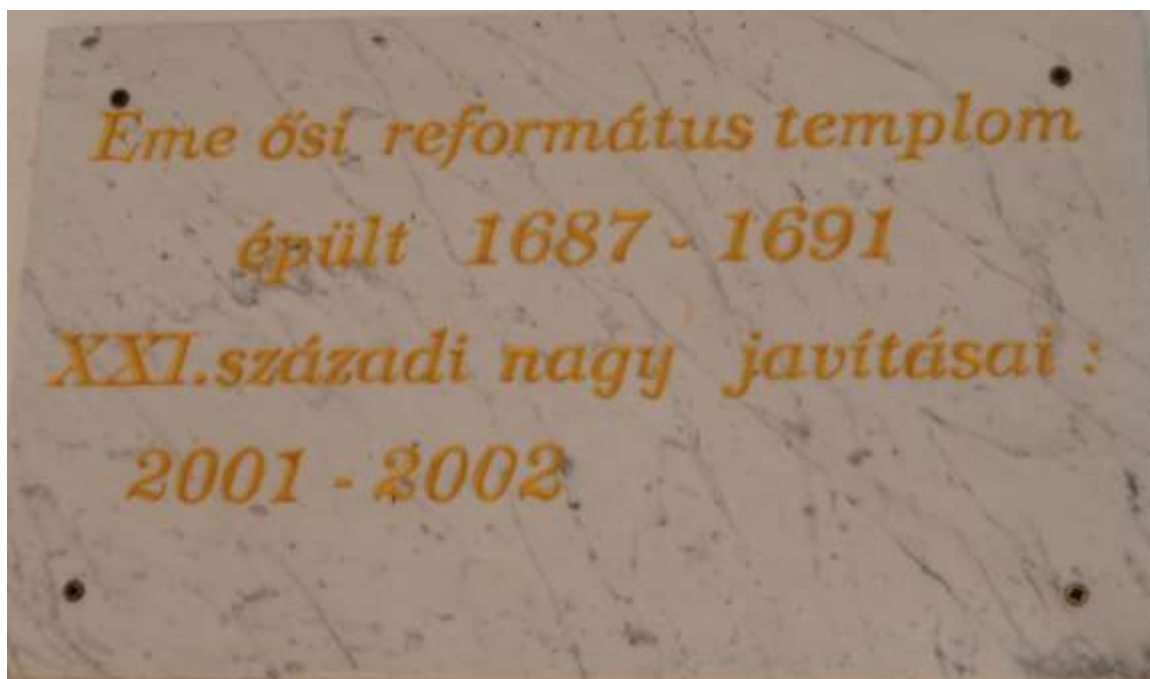
Az 1886-os tűzvészt dokumentáló korabeli okirat.

A harangok 1922-ből, 1923-ból és 1928-ból. Kiskelyőcén öntötték.

A toronyóra 1922-ből származik Müller János műhelyéből Budapestről.

Fehérmárványtábla a templom bejáratánál, 2002.

Külső és belső felújítások az ezredfordulón.

Szószék a „Mózes székkel”.

Az úrasztala és a keresztelő medence 1903-ból.

Emléktábla az I. világháborúban elesettekre emlékezve.

Református hősi halottak a II. világháborúból.

Előbbiek is ma már a templom falát ékesítve, 2015.

Az 1948-ban Isztimérre kitelepített családok emléktáblája (52 család).

Úrvacsorai kelyhek 1859-ből, fatányér és boroskancsó 1802-ből.

Úrvacsorai bor-ónkancsók 1784-ből.

Kenyérosztó ezüst tányér 1654-ből.

Keresztelő medence 1903-ból és a keresztelő kancsó 1783-ból.

Németországból származó 19 sípsoros, 1098 sípos Führer koncertorgona, 2004.

Új karzatra került az orgona.

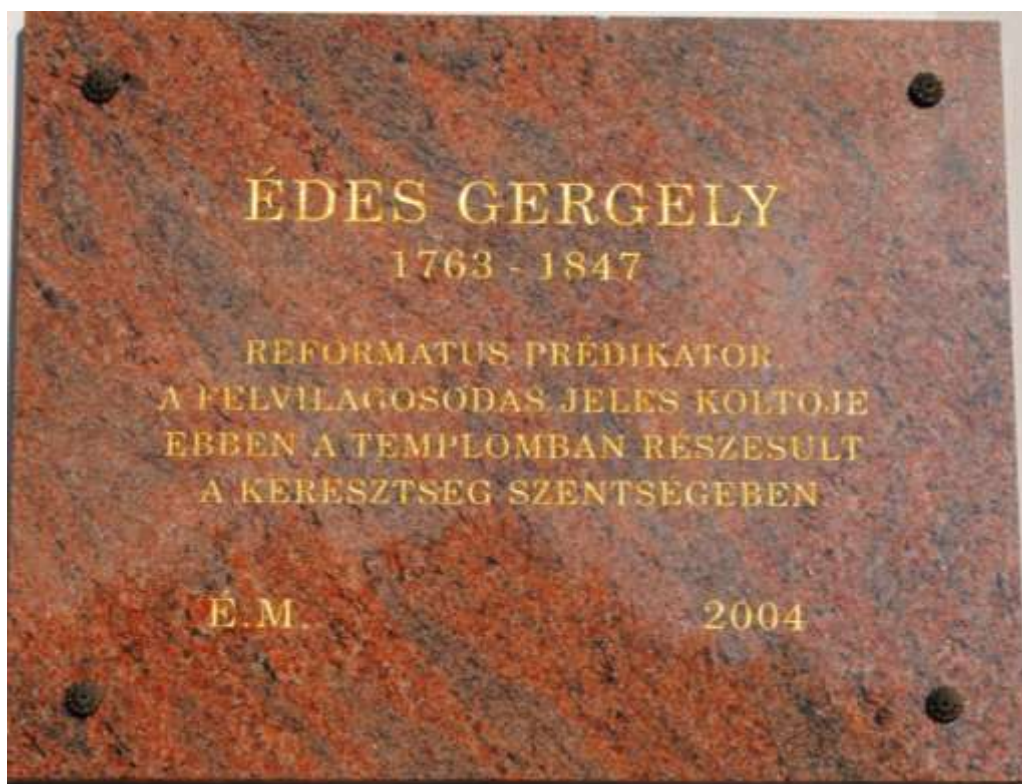
A XX. században szolgált lekipásztorok. Mokos Kálmán 1922-1959 (37 évig), Udvardy Gyula 1903-1922 (19 évig),

Rácz László 1961-1978 (19 évig),

Nagy Lajos 1980-2013 (33 évig),
Ipóth András és Szuri András gondnokkal.

Édes Gergely tiszteletére 2004-ben emléktáblát avattak a református templom falán.

Templomszentelés 1953-ban.

A kurátorok a templomszentelési ünnepséget megelőzve átadják a lelkipásztornak a templom kulcsát 1954. október 24-én.

Konfirmáció 1963-ból,

1965-ből

és 2014-ből.

A vének tanácsa 1998, presbiterek és a gondnokok.

Mága Zoltán hegedűművész a Madari Református Templomban 2011-ben.

Gróf Lajos (Érsekújvár):

Áldozatuk jóra parancs⁷²

A halottak és áldozatok csak akkor halnak meg, ha elfeledjük őket.

Fiala Ferenc

Előszó

Gyorsan változó világunkban egyre nehezebbé válik a múlt emlékeinek, értékeinek megőrzése, kutatása. Ezért tartom fontos feladatnak nagyapáink, apáink két világháborús emlékeik –a rendelkezésre álló ismeretek, elbeszéléseik alapján– írásformai rögzítését, a lakókörnyezetünk, lakóhelyünk történelmének és történetének megismerését, tudás, a hagyományok megőrzését, kutatását, ápolását, és ezek megismertetését az ifjabb és eljövendő nemzedékkel. Hiszen jövőnk alapja a múlt ismereteinek a tudásából, hagyományaiból épül.

Az embernek szüksége van egy támpontra, egy kapaszkodóra, amihez vissza tud nyúlni, ha eltéved a minden irányból ömlő idegen 'kultúra' kavalkádjában. Szeretném közelebb hozni a múlt megbecsülendő emlékeit, értékeit. Keressük a múltunkból fakadó ismereteket mindannyian, hiszen ez hozzátartozik életünkhöz. Meg kell ismerni múltunkat és emléket állítani a jövőnek. Ebben támasz a közösségünk tudása, ismeretei, értékei és hagyományai.

Ebből a meggondolásból állítottam össze e tanulmány tartalmát, átfogva az I. világháborús centenáriumi év eseménysorozatát, a Nagy Háború történetének felvidéki vonzatainak ismeretével kezdve, folytatva a szlovéniai-olaszországi osztrák-magyar haditemetők felkutatásával, majd egy zarándokút keretén belüli meglátogatásával, s végül a felvidéki nagykeri hősi halottaink névsorának felkutatásával összeállt egy színes, a kerek évfordulóra emlékeztető összefoglaló.

A két világháborúban hősi halált halt honvédeink névjegyzékét tartalmazó, Nagykéren felállított emlékmű teljes értékűvé csak a június 21-edikén tartott Emlékezési Napon, a polgármester általi leleplezéssel vált. Ezt megelőzte a március és április folyamán egész falu szintjén meghirdetett I. világháborúban elesett nagykeri honvédeink névjegyzékének begyűjtése. Több szinten folyt: anyakönyvi bejegyzések áttanulmányozásával, a helyi esperes úr szentmiséken

⁷² A tanulmány megjelent könyv alakban: Gróf Lajos: *Áldozatuk jóra parancs*. Magánkiadás. Nové Zámky – Érsekújvár, 2015. december. A képeket a szerző válogatta saját tulajdonú felvételeiből, vagy a világhálóról. A térképek saját készítésűek, vagy turisztikai prospektusokból merítve – lásd a „Békeösvények ...” és a „Hol sírjaink domborulnak” részek Forrásanyagát.

hirdetett kérése alapján, valamint a községi weboldalon megjelent információ segítségével kértük a lakosokat, jelentsék hozzátartozóik nevét, akik nem tértek haza az I. világháborúból. A nehezen induló 'névgyűjtést', a faluközösség, az egyházközösség, és néhány helyi lelkes támogató együttes igyekezetét aztán siker koronázta, április végére 39 név gyűlt össze, s lett bevésve az emlékmű kibővített márvány táblájára.

Igyekezetünk eredményessége meglepőtelenséggel töltött el, s gondolom, a jelenlévőket is, akik ott voltak június 21-edikén az említett ünnepségen. Nagyker polgármestere, Valaska Judit mérnök, ünnepi beszédében mindennek kiemelt figyelmet szentelt: „Legyen az emlékmű egy mementó, emlékeztesse a jelen és a jövő nemzedékét a két világháború borzalmaira és következményeire!” (Lásd a Képgalériát, az előadásokat, az ismertetőt.)

E sorok írója 2014 januárjától a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) által indított egyetemi szintű oktatás (2014 január–2015 december) hallgatója. A ZMTE magas szintű szakmai tudással rendelkező előadókat biztosított, és értékes könyveket adott a hallgatóknak, de megbízott feladatokkal is.

Nekem jutott a ZMTE elnöke felkérése alapján egy előadás megtartása, Budapesten, 2015. április 24-edikén a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara és a ZMTE által az I. világháború centenáriuma alkalmából közösen rendezett második emlékkonferencián. Előadásom címe „Az I. világháború történetének felvidéki vonzatai” volt. Az előadást gyűjteményben jelentették meg.⁷³

Mindezt követően 2015. július 26. és augusztus 1. között, egyhetes zárandokúton lelkes, történelmet kedvelő baráti társasággal meglátogattuk a Piave, s az Isonzó folyó menti I. világháborús osztrák-magyar katonai temetőket, ahol emlékeztünk és koszorúzással tisztelegtünk a magyar honvédeink sírjánál, sírkertjeiknél, tömegsírjaiknál.

Mindenütt megnéztük, ahol volt a temetők melletti az I. világháborús eseményekhez kötődő, gazdag gyűjteménnyel rendelkező múzeumokat (két helyen filmet is vetítettek), a közbeeső templomokat, történelmi helyeket, lövészárkokat. Útközben megcsodáltuk a természet alkotta képződményeket: a Savica-vízesést, Wintgar-szurdokot, Vršič-hágót, stb. Zárandokutunk leírásának – eredeti-helyszíni szövegismertetőkkal, térképekkel, színes fényképekkel kiegészítve – külön fejezetet szenteltem.

E tanulmány célja egy összefoglaló –100 év távlatából – azon történelmünket érintő eseményekről, melynek következményei emlékeztetni készítenek bennünket a centenáriumi év kapcsán. Majd következik az említett zárandokutunk leírása, amelyben utalás van a meglátogatott szlovéniai-olasz I. világháborús osztrák-magyar haditemetőkre, amelyek aztán részletesebben a „Hol sírjaik domborulnak” című fejezetben vannak bemutatva. A képek egy részét a világhá-

⁷³ A Társadalom és Honvédelem folyóirat 2015. decemberi tematikus különszámaként.

lóról merítettem, de bemutatnék néhány olyan képet is, amelyeket a zarándokutunk alkalmával készítettem, készítettünk útitársaimmal.

A tanulmány negyedik fejezete az említett június 21-edikei nagykeri Emlékezési Nap fotógalériája.

Az I. világháború történetének felvidéki vonzatai⁷⁴

„Mindent meggondoltam, mindent megfontoltam” szavakkal indította el a 84 éves Ferenc József, az Osztrák-Magyar Monarchia császára és királya az I. világháborút 1914. július 28-án, tehát egy hónappal a szarajevói véres események után, midőn – háta mögött érezve Németországot – a Monarchia hadat üzent Szerbiának.

Németország jóslatokba bocsátkozott: „Mire a falevelek lehullanak, otthon lesztek szeretteitek körében, győztesen.” 1914 nyarán, nem sokkal a háború kitörése után hangzottak el II. Vilmos német császár e buzdító szavai, amelyek aztán négy és fél évig tartó, testet-lelket meggyötrő háborúba torkoltak, amelynek következménye a frontokon elesett hősi halottak, sebesültek, rokkantak, fogságba esők, a hátszágban maradtak egyéni tragédiái. A német császár jóslata nem vált be.

Ma itt, I. világháborús centenáriumi emlékkonferenciát tartunk. A konferencia szervezőivel, előadó kollégákkal és a kedves résztvevőkkel tisztelegni szeretnénk a háború magyar katonahőseinek, katonáinknak helytállása előtt.

A Felvidék üdvözlét hoztam, s informálni szeretném önöket, hogy nálunk is emlékezünk, intézményi szinttől, egészen a dél-szlovákiai magyar – de még a szlovák – falusi közösségi szintig is. Az I. világháborúban elesett katonák névjegyzékének – létező vagy felújított – emléktáblái előtt koszorúzással, ünnepi megemlékezéssel tiszteleg az utókor.

E centenárium alkalmából a Szlovák Nemzeti Múzeum – A Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma és a Hagyományok és Értékek Polgári Társulás országos mértékű gyűjtést indított a még fellelhető I. világháborús dokumentumok és emlékek feltérképezésére. A sajtóban közzétett felhívás alapján a gyűjtésbe több múzeum, s kulturális intézmény is bekapcsolódott. A dokumentálásra került emléktárgyak, fotográfiák, levelezőlapok és egyéb dokumentumok alapján készült vándorkiállítás történeteken keresztül enged bepillantást a harctéren küzdő katonák életébe és a hátszágban maradtak hétköznapijaiba.

A vándorkiállítás tárlaton⁷⁵ bemutatott anyag és az országos gyűjtés további eredményei megtalálhatók a <https://www.facebook.com/1vilaghaborusemlekek/> és <http://www.1914.sk/> weboldalakon.

⁷⁴ Előadásom szövege, amely a fent említett konferencián – rövidített formában – elhangzott.

⁷⁵ Megtekinthető volt 2015. márc. 13-tól jún. 10-ig az Érsekújvári Thain János Múzeumban.

A mai Szlovákia területéről az Osztrák-Magyar Monarchia csapataiba közel 400 000 férfit soroztak be, az áldozatok és az eltűntek száma meghaladja a 69000 főt. Szinte mindegyik településnek megvannak a saját I. világháborús hősi halottai és emlékművei, és szinte minden családban őrzik az I. világháború emlékét.

A következőkben az I. világháború történetének felvidéki vonzatairól, történeiseiről szeretnék néhány szót szólni.

Nem vagyok történész, inkább magánkutató, gyűjtöttem az információkat, a 60–70–80-as évek folyamán, az akkor már egyre inkább idősödő nagyapáinktól, és az ő környezetükből. Próbáltam menteni a még menthetőt. Kutatásaim eredményeit aztán könyvekben foglaltam össze,⁷⁶ amely sorozatot tartalma és stílusa alapján nevezhetném család- és kortörténeti regénynek, alulról írt történelemnek, vagy 'oral history'nak'. Történetek a történelem árnyékában.

Az ismeretgyűjtést a dél-szlovákiai Nyitra és Érsekújvár környékbeli területeken végeztem, de vannak dokumentumaim az Érsekújvár és Párkány közti vonalról is. Megjegyezném, később az 1980–1990 időszakban a II. világháborús, elmesélt élménybeszámolókból sikerült majd egy órányi anyagot magnókazettára is rögzítenünk.

Nem tudom, mindezt miért teszem, – nem törtetek regényírói babérokra – valami belső késztetés hajt, hogy írni, meg kell emlékezni a 20. század történelmének egyszerű hétköznapi hőseiről, még mielőtt elfelednénk őket.

Nehéz feladatra vállalkozom, előadásom meghatározott idejében elmondani az I. világháború történetének felvidéki vonzatait – természetesen a történelmi háttértörténet kronológiai függvényében – nem egyszerű. Amikor március közepén Harai Professzortól megkaptam a lehetőséget a konferenciánkra való bejelentkezésre, elkészítettem előadásom anyagát, kibővítettem a világhálózaton megtalálható I. világháború táblázatba foglalt legfontosabb eseményeit, megrajzoltam három hadszíntéri térképet: szerbiai hadszíntér 1914-1915, az olasz hadszíntér és az isonzói csaták, az olasz arcvonal állását 1917 okt. 24.–dec.12. közt⁷⁷ és mellékelek egy táblázatot a háború áldozatairól.⁷⁸

A boldog békeidők

Most pedig mélyedjünk el a 20. század eleji események hangulatvilágába, amikor az előző század végén született nagyszüleink tették dolgukat, először gyerekként, majd később családot alapítottak, s végezték mindennapi munkájukat, falusi környezetben főleg a mezőgazdaságban, hogy biztosítsák családjuk megélhetését.

⁷⁶ *Valahol Dél-Szlovákiában* címmel.

⁷⁷ Forrás: www.adtplus.arcanum.hu/.

⁷⁸ Forrás: Wikipédia.

Alcímként ezt az I. világháborút megelőző időszakot sokan úgy nevezik, hogy „azok a Boldog Békeidők, 1900–1914”.⁷⁹ Az európai emberek élete a háborút megelőző időszakban többen változott, mint azelőtt századok alatt. A modern nagyipar sokmillió munkástömegeket parancsolt a gyárakba. Az ipar egyetlen ága sem fejlődött olyan gyorsan, mint a vas- és szénbányászat, a kohászat és mindenekelőtt a gépgyártás. Gépek kellettek a gyárakba, vasúti sínek, mozdonyok a vasúti sínekre, motorok a tengeri hajókba, autókba, repülőkhöz. És rengeteg fegyvert igényeltek a gyorsan növekvő hadseregek: puskákat, ágyúkat, gépfegyvereket, szállítóeszközöket, stb. De fejlődött a könnyűipar: a textil-, a bőr-, az élelmiszeripar és más ágazatok is, hiszen a gyorsan növekvő tömegek ruhát, cipőt, élelmet vásároltak. Megjelentek az üzletekben az olcsó tömegáruk. A gazdagabb kínálat a nagyobb városokra volt jellemző.

A technika is 'csodákkal' lepte meg az embereket. A hegységeket alagutakkal fúrták át és vonatok közlekedtek nemcsak a sík területeken, hanem a hegyek gyomrában is. A nagyobb városokban megjelentek a villamosok, a földalatti és a fogaskerekű villamos. Autók és motorkerékpárok futottak a közutakon, az ember repülni kezdett, legyőzte a magasságot. Ezek a 'csodák' átszöttek az emberek mindennapjait. Igaz autók csak a kiváltságosoknak voltak, de a városi villamosok tömeget szállítottak. A villany bevonult a közvilágításba, és komfortosabbá tette az életet. Megszólalt a fonográf, és a fehér vásznon vetített emberek kezdtek mozogni. Beindult a filmipar, s ma már tudjuk, milyen fejlődésen ment keresztül.

Sajnos mindemellett érezhető volt az is, hogy a 'Boldog Békeidők' háttérben jelen volt a háborús készülődés. Anglia megépítette első óriás csatahajóját, Németország búvárhajókat (tengeralattjárókat = U-Boot) fejlesztett ki. A franciák revánsra készültek az 1871-es vereségért.⁸⁰ Érték már a Nagy Háború feltelei.

Szövetségi rendszereket hoztak létre: Hármasszövetség: előbb kettős szövetség 1879-ben Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia között, majd ez 1882-ben Olaszországgal bővült. 1883: belépett Románia (de később kilépett), Törökország és Bulgária is.

Antant (entente cordiale = szívélyes megegyezés) szövetség: 1892-től orosz-francia, 1904-től angol-francia, 1907-től angol-orosz szövetség. Később csatlakozott hozzá Szerbia, Montenegró, Japán, Olaszország, Románia is.

1908-ban háborús riadalom rázta meg Európát, Ferenc József, az Osztrák-Magyar Monarchia császára és királya bejelentette Bosznia-Hercegovina 'annektálását', ami azt jelentette, hogy az 1876 óta felügyelete alatt álló Bosznia-Hercegovina területét a Monarchiához csatolták. Szerbia tiltakozott. Oroszország, Anglia és Olaszország nemzetközi konferencia összehívását javasolta. Ausztria-Magyarország kormánya azonban bejelentette: nem tűr beavatkozást a

⁷⁹ Lásd Gondos Ernő: *Az első világháború*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp. 1977. pp. 69-74.

⁸⁰ Francia-porosz háború 1870-71.

császár döntésébe. Németország, hiszen a fegyverkezésben, flottafejlesztésben az élen járt, késznek mutatkozott a háborúra, ha szövetségese, az Osztrák-Magyar Monarchia úgy kívánja.

Európa a háború küszöbére sodródott. A válság a Balkán-térségében keletkezett, ott, ahol majd a világháború kirobbant. (A Balkán Európa lőporos hordója lett.)

A háború oka: A nagyhatalmak terjeszkedési igényei, a gyarmatok újraelosztása.

A háború kitörésének ürügye: A szarajevói merénylet, midőn 1914. június 28-án Gavrilo Princip szerb diák Szarajevóban meggyilkolta Ferenc Ferdinánd főherceget, az Osztrák-Magyar Monarchia (OMM) trónörökösét. Ennek okán a Monarchia július 28-án hadat üzent Szerbiának és ezzel megkezdődött az I. világháború.

A Monarchia támogatást kért Németországtól a megtorláshoz. De annak is tudatában volt, hogy Szerbia mögött van a balkáni szláv népek védelmezője, Oroszország. 1914. július 31-én híre jött a cári hadsereg mozgósításának.

Az I. világháború eseményei

A soknemzetű OMM lakosainak száma 1910-ben 51,4 millió volt. A császársághoz tartozó területeken legfeljebb 35% osztrák, s a királyságban, a régi Magyarország területén alig több mint 48% magyar élt. A mai Ausztrián és a mai Magyarországon kívül a birodalomhoz tartozott a mai Csehország és Szlovákia, továbbá a mai Lengyelország területén lévő Galícia, és Bukovina, a mai Románia része, valamint Krajna, Horvát-Szlavónország és Bosznia Hercegovina. Ennek megfelelően a birodalom polgárai számtalan nyelvet és nyelvjárást beszéltek.

Az osztrák–magyar haderő nemzetiségi összetétele az alábbi volt: 25% osztrák (német), 23% magyar, 13% cseh, 4% szlovák, 8% lengyel, 8% ukrán, 2% szlovén, 9 % szerb-horvát, 7% román, 1% olasz. (A 4% szlovák arány a haderőben kb. 240 000 főt jelentett.⁸¹ A Monarchia területén a világháború előestéjén a császári hadsereget 16 hadtestbe szervezték: 8 hadtestet Ausztriában, 6 hadtestet Magyarországon, 2 hadtestet Bosznia–Hercegovinában.⁸² A közös kötelékben megtalálható 33 gyaloghadosztály közül 12 hadosztály, 4 lovashadosztály Magyarországról volt. (A közös lovashadosztályok száma 9.) 1914. július végi–augusztus eleji mozgósítások következtében a Monarchia hadtesteit 6 hadseregbe vonták össze.

⁸¹ Miklós Tamás: *Szlovák nemzetiségű katonák harctéri magatartása a háború végén*. 2015. 09. 23. www.nagyhaboru.blog.hu.

⁸² Romsics Ignác (főszerk.): *Magyarország az első világháborúban*. Kossuth Kiadó és a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2010.

Felvidéki vonatkozásban

- az 1. hadsereghez osztották be: a 14. pozsonyi, a 33. komáromi közös gyaloghadosztályt, a 37. pozsonyi honvéd gyaloghadosztályt (székhelyük a megnevezés szerint),

- a 3. hadsereghez: a 2. pozsonyi közös lovashadosztályt, a 41. budapesti honvéd gyaloghadosztályt, az 5. budapesti honvéd lovashadosztályt,

- a 4. hadsereghez: a 15. miskolci, a 27. kassai, közös gyaloghadosztályt, a 39. kassai honvéd gyaloghadosztályt, a 10. budapesti honvéd lovashadosztályt.

Minden hadseregnél voltak felkelő és menetdandárok (menetzászlóaljok), felvidékiekkel is.

A nagyapáék által elmesélt szerbiai hadszíntéri mozgásvonalak menti helységnevek említése alapján tudtam térben és időben elhelyezni a felvidékiek I. világháborús szerbiai frontokon végbement csapatmozgásait 1914 őszén, s 1915 tavaszán.

A menetdandárok és ezredek a hadtestek emberanyag-veszteségeinek pótlására érkeztek ki 1914 augusztusában a hadművelési területre. Ezeket a mozgósításkor bevonuló tartalékos, póttartalékos és sebtében kiképzett emberekből állították fel. A menetdandárok nem kaptak teljes értékű kiképzést és egyáltalán nem rendelkeztek tüzérséggel, de még a harcok vezetésére alkalmas törzsekkel sem. Státuszuk az augusztusi hadműveletek folyamán megváltozott, nem a veszteségek pótlására használták fel őket, hanem 12 önálló, különböző szervezésű magasabb egységként vetették be őket.

1914. július végén az osztrák–magyar hadsereg főparancsnoka Frigyes főherceg gyalogsági tábornok volt, de a tényleges vezetés továbbra is Franz Conrad von Hötzendorf gyalogsági tábornok vezérkari főnök kezében maradt. Az ő vezetése alatt már a békebeli időben kidolgozták a valamennyi számba jöhető ellenség elleni haditervet. Ha figyelembe vesszük az 1914-es év első felében történt eseményeket, s azok következtében kialakult nemzetközi helyzetet és a Monarchia katonai teljesítőképességét, a legvalószínűbbnek egy Szerbia és Montenegrói elleni egyfrontos, illetve az előbbieket és Oroszország ellen megvívandó kétfrontos háború jöhetett számításba. Hogy a két számításba vett lehetőség közül melyik lett volna kedvezőbb a Monarchia számára, az alig lehetett kétséges.

Conrad tábornok számára elviselhetetlen volt a gondolat, hogy az esetleges orosz zsarolás miatt eleve lemondjon a Szerbia és Montenegró elleni fegyveres fellépésről. Részletes terveket készített a hadosztályok átcsoportosításáról az orosz hadvezetés várható alternatív döntései függvényében. Ámde Oroszország megtehetette, hogy saját hadba lépését az ellenfél számára legkedvezőtlenebb pillanatra időzítse.

Az első világháború legfontosabb eseményei

Év	Nyugati front	Keleti front	Déli front	Európán kívül
1914	- szept. 6-9. Marne-i csata. Megállnak a németek Párizs alatt. Vezérkari főnök ezután a németeknél Falkenhayn (franciáknál Joffre). - nov. Helgoland-szigetek → német vereség, beszorul a német flotta.	- aug. 26-30. Csata Tanneberg-nél →Hindenburg és Ludden-dorf tábornok győzelme az oroszok (Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg) felett. - szept. 6-15. Mazuri-tavak →orosz kivonulás Kelet-Poroszországból. - aug.-szept. Galícia →OMM hadseregének veresége →elvész Kelet-Galícia. Állóháború a Kárpátok szorosaiban.	- aug. 12. OMM támadása Szerbia ellen (két hadsereg). A szerbek viaszszorították az OMM haderejét. - szept. 11. és nov. 1. Az OMM hadserege megismételte az offenzívát. - dec. 4. A szerbek ellentámadást indítottak, viaszszorították az OMM hadseregét. - dec.-tól 1915 októberéig állóháború a szerb fronton. A szerb csapatok azonban lassan felörlődtek a harcokban.	- aug. vége. Japán hadüzenet Németországnak →gyarmatait elfoglalja. - október. Törökország belép a központi hatalmak oldalán. →frontok nyílnak a Kaukázusban, Mezopotámiában, Palesztinában és a Dardanellák-nál.
1915	- ápr.-máj. Ipern melletti csata (harci gáz).	- 1915 eleje. Harc a Kárpátok hágóiért →márciusban orosz győzelem. - Przemysl vára elvész. - május. Gorlicei áttörés →német-osztrák offenzíva. Sikerek után elakad. - szept. Ütközet Tarnopol térségében. Állóháború alakul ki. Orosz főparancsnok maga a cár.	- Antant partraszállás Gallipoli félszigetnél. Febr. 15.-1916. jan. 9.→antant kudarok. A török hadsereg sikerrel védte meg a Dardanellák tengerszorosát. - május. Olaszország az antant oldalán belép a háborúba (májustól öt Isonzó menti csata 1916 márciusáig), Doberdó-fennsík jún. 23-tól 1916. aug. - október. Bulgária a központi hatalmak oldalán lép be→Szerbia veresége, Belgrád elfoglalása. Novembertől Montenegró és albánia elfoglalása.	- Németo. figyelmeztetés nélküli tengeralattjáró háborút hirdet →a Lusitania elsüllyesztése máj. 7-edikén.
1916	- febr. 21.-júl. 21. Verduni vérszivattyú. - máj. 31.-júl. 1. Tengeri csata Skagerraknál (Jütland partjainál) →német kudarok. - jún. 24.-szept. 26. Somme-folyó melletti ütközet (tehermentesítő antant ellentámadás). - A fr. Joffre utóda nov.-tól Nivelle tábornok.	- jún.-aug. Első Bruszi-lov(orosz)-offenzíva (3 volt ez évben). - aug. Románia belép az antant oldalán →betör Erdélybe, de német segítséggel a OMM elfoglalja Bukarestet (december).	- aug. Hatodik isonzói csata aug. 18-ig. - 7, 8. isonzói csata szept. 13.-nov. 18.	- január. antant visszavonulása Gallipoli alól. - Az angolok elfoglalják a szuezi-csatorna jobb partját.
1917	- Zimmermann-távirat (Németország kísérlet Mexikó háborúba vonására). → USA fenyegetettsége. - febr.-márc. visszavonulás a Siegfried-vonalra. - ápr. 6. USA hadba lépése, hadüzenet Németországnak (dec. 7-edikén az OMM-nak).	- febr. A cárizmus bukása→Oroszország ki fog lépni (február). - július. Kerenszkij-offenzíva összeomlik, német-osztrák ellentámadás, Galícia és Bukovina elfoglalása. - okt. Bolsevik hatalomátvétel Oroszországban.	- 10. isonzói csata máj. 12.-jún. 6. - 11. isonzói csata aug. 18.-szept. 15. - 12. isonzói csata – Caporetto áttörés okt. 24-től nov. 19-ig.	- február. Korlátlan tengeralattjáró-háborút hirdet Németország.
1918	- márc. 21. Somme-i német támadás. - júl. antant ellentámadása visszaveti. - aug. 8. Amiens-i vereség. A német hadsereg 'fekete napja'. - nov. 9. Berliini forradalom → II. Vilmos bukik, nov. 11. kapituláció (compiegne).	- márc. 3. Breszt-Litovszki béke (orosz-német különbéké). - máj. 7. Bukaresti béke (Románia különbékéje). - febr. 1. Cattarói felkelés. Német támadás Szovjet-Oroszország ellen.	- 1. piavei csata jún. 15.-25. - szept. Antant áttörés a Balkánon (Franchet d'Esperey vezetésével). - szept. 29. Bulgária kapitulál. - 2. piavei csata okt. 23. OMM hadereje támadásképtelen, haldoklik. - okt. 30. Törökország kapitulál. - nov. 3. OMM kapitulál (Pádvia). - nov. 13. Belgrádi egyezmény (demarkációs-vonal).	- A német tengeralattjáró-háború kíméletlen fokozása kitűnő ürügyül szolgált Wilson elnök számára. Az USA hadseregének 1917-ben elkezdődött kiképzése ez év tavaszán is folytatódott, azonban nem siettek túlságosan a harcmezőkre.

A háború előszele eljutott a Felvidékre

1914. július végén a háború előszele eljutott Felvidékre is. Azok a „Boldog Idők” 1914 júliusával befejeződtek. A szövetségi rendszerek szintjén hozott katonapolitikai döntések folyamata már a 28-ai szarajevói merénylet után felgyorsultak és éreztették hatásukat a Felvidéken is.

1914. július 31-én a koraesti órákban érkezett meg az Általános mozgósító parancs Nyitrára. Azonnal kihirdettetett, hogy a mozgósítási tervek haladéktalanul érvénybe léptek.

„A mozgósítás elrendelése az utóbbi napok feszült bizonytalansága után óriási lelkesedéssel fogadtatott úgy a katonai valamint a polgári lakosság részéről. Még az est folyamán nagy tömeg vonult az állomásparancsnok Cvrček Ferenc tábornok lakása elé, ahol tolmácsoltatott a közönségnek rendületlen bizalma házi ezredének derék mivolta iránt” - írja Vitéz Németh (Deisler) Károly, nyug. áll. tábornok, az ezredparancsnok az 1927-ben kiadott „A volt m. kir. nyitrai 14. honvéd gyalogezred története” című könyvében.

Cvrček tábornok, köszöntő válaszát „viszontlátásra a győzelmes háború után” szavakkal fejezte be.

Augusztus 2-án és 3-án a katonakötelesek (20 - 42 évesek) tömegesen vonulnak be a meghatározott helyre.

„A bevonulás után a katonaköteleseket felszerelik, a hangulat emelkedett, az emberek fegyelmezetten viselkednek” - folytatva az említett könyv sorait. A véd(had)kötelezettség 1914-ben 20-42 évig, 1916-ban már 18-50 évig terjedt.

Ha nem ismerném nagyapám I. világháborús történetét, kételyekkel fogadtam a fent említett könyvben „a mozgósítás elrendelése ... óriási lelkesedéssel fogadtatott” megfogalmazást. De ettől drámaibb hangzású megfogalmazásokat olvasok a felvidéki Kassán megjelenő *FELSŐMAGYARORSZÁG Kassai Napló* 1914 július 26-ai számában: „Éljen a háború! Le Szerbiával! Le az orgyilkosokkal!”

De nagyapáinknál is volt valami „furcsa elszántság”, meghalni királyukért, Ferenc Józsefért, s amikor a szerb frontra indultak, testük minden porcikáját átjárta egy korabeli magyar bakanóta dallama, amely így fenyegette a szerbeket: „Megállj, megállj, kutya Szerbia, Megtanít majd a Monarchia”.

Kerestem a választ, ki is volt Ferenc József császár és királyunk, akiért képek lettek volna a mieink az életüket áldozni. Könyvek, Wikipédiás ismerethalmazok elolvasása után a következő eredményre jutottam: Ferenc József az Osztrák-Magyar Monarchia császára és királya 1914-ben 84 éves volt. Fogalma se volt a művészetről, tudományról, filozófiáról. És aki ehhez nem ért, nem is tudja népszerűsíteni. Csak a „katonásdi” és a vadászat érdekelte. A környezet, amelyben élt, a tárgyak, a bútorok, a festmények, amelyek körülvették, ma is láthatók a bécsi Burgban vagy Schönbrunnban. A tárgyak kevésbé művésziek és szépek. A császár nem igényelte a mindennapok szépségét. Mániája volt, hogy a „napi

programok” menetrendszerű pontossággal ismétlődjenek. Mindennap ugyanazt ette és eszébe se jutott legalább egyszer mást rendelni. Vaságyon aludt, korán kelt (nyáron hajnali négykor, télen ötkor), hideg vízzel „zuhanyozott” (öntötte rá az inasa a hideg vizet a vödörből). Soha életében nem öltözött és nem vetkőzött egyedül. Ha jó volt az idő, sétálni ment hajnalok hajnalán. Aztán jött az ügyintézés kedves íróasztalánál, élvezte, hogy emberi sorsokról dönthet. Ha akart, valakit kiemelt, vagy sárba taposhatott. Nagyon élt benne a „megtehetem” érzés. Voltak, akik őt „ügyintéző gépnek” nevezték. Amitől félt az a szabad ideje volt, nem tudta hogyan kitölteni. Nem olvasott, nem hallgatott zenét, csak azért ment színházba, hogy láthassák őt, de az előadás és a színészi teljesítmény őt abszolút nem érdekelt. Nem volt közügyessége, nem játszott hangszeren, nem festett, nem volt hobbija, egyszerűen mondva egy unalmas ember volt a Monarchia császára és királya. Ennek ellenére jelentős pozícióban volt, komoly és szinte világpolitikai befolyással rendelkezett a történelem eseményei során, tízmilliók sorsáról dönthetett, bár műveltsége alapján nem érdemelte ki az ilyen döntési jogokat.⁸³

Ezért a császárért mentek az I. világháborús frontokra a felvidéki emberek, nagyapáink. Sokszor hallottam elmeséléseikben, hogy a császárért és a hazáért harcoltunk, és mindig felfedeztem bennük valami belső rejtett büszkeséget is.

Augusztus 1.-én a felvidéki, a Nyitra és Érsekújvár környéki falvakba is elhozták az Általános mozgósítási parancsot. Legtöbb helyen dobszó hangjával riasztották az embereket, s adták tudomásukra a templom előtti, vagy a falu főterén, hogy a katonaköteles férfiaknak a toborzó helyre kell vonulniuk.

A toborzó helyük e vidékről bevonultaknak főleg Komárom volt, hisz itt 4 erőd és kaszárnyák álltak rendelkezésre a bevonultak számára.

A világháború kirobbanásának kezdete már érlelődött, sajnos nem érte meglepetés a felvidékieket. A mozgósítás híre augusztus 1.-én viszont mély nyomot hagyott e vidék faluközösségei lelkében. Alighogy befejeződtek a nyári munkálatok: az aratás, a cséplés, eljött az őszi mezőgazdasági termékek betakarításának ideje: a szüret, a kukoricatörés, őszi szántások, vetések, stb, de erre nem maradt férferő, csak az öregek és a családjukat fenntartó anyák.

Az otthon maradtak a háború éve alatt gyakran éheztek, bevezették a jegyrendszert, de ez sem segített változtatni a helyzeten. Kiutaltak hadisegélyeket, melyekből néhányan meggazdagodtak, mások viszont kárvallottjai lettek. Volt, ahol az egyház papjai harcoltak az uzsorás kereskedőkkel szemben többkevesebb sikerrel.

A bevonultak legtöbbször a fizikai erő megvolt, harci fegyverekkel, pisztolyokkal, puskákkal gyakoroltak, de a katonának tudni kellett használni a repeszképző eszközöket (pl. a kézi gránát) is, hisz ez része volt a felszerelésnek.

⁸³ Nemere István: *Magyarország története – 989 év krónikája: Az államalapítástól a XX. század végéig*. ANNO KIADÓ, 617-618.-old.

Az I. világháborús puszkák legfontosabb tartozéka a szurony (éles hosszú kés) volt, amit rögzíteni tudtak a puska végén, hogy a támadáskor szűrőeszközként okozzanak vele sebesülést az ellenség katonáinak. Fontos tudni való: az O.M.M. hadserege volt az utolsó hadsereg, amely tudatosan gyakoroltatta katonáival a közelharcban a szurony használatát.

A tüzérekhez beosztott katonák az aknavető, az ágyú – volt egy-néhány típus – kezelésével ismerkedtek. A támadásnál az ő feladatuk volt lövedékeikkel a szemben álló ellenség, s azok támadóeszközeinek megsemmisítése. Ezt követte a szuronyroham végrehajtása.⁸⁴

A lovashadosztályok szervezésénél jól jöttek a faluról jött lovas gazdák tapasztalatai, a lovakkal tudni kell bánni, hisz szerves része volt a hadosztályoknak.

Az említett július 31-ei cári hadsereg mozgósításának hírére a Monarchia csakis a saját mobilizációjának teljessé tételével válaszolhatott. Ezzel szinte vállalta az Oroszország elleni háborút, ami azzal a következménnyel járt, hogy a Balkán mellékhadszíntérré vált. Ennek megfelelően a Szerbia–Montenegró ellen felvonultatott osztrák–magyar haderő főparancsnoka, Oskar Potiorek tábornagy feladatául csupán azt szabták meg, hogy védelmezze a Monarchia határait egy esetleges ellenséges betöréssel szemben.

A magányos és embergyűlölő, mindenki iránt bizalmatlan, ugyanakkor cinikus Potiorek tábornagy lelkén száradt Ferenc Ferdinánd június 28-ai szarajevói látogatásának tragikus végkimenetele, mert ő volt a felelős a trónörökös látogatását támogató biztonsági intézkedésekért. Ezért állandóan gyötörte őt a lelkifurdalás, s a Szerbia elleni háborút személyes bosszúnak tekintette. Ez volt az oka, hogy 1914 őszén kíméletlenül behajszolta a rá bízott csapatokat a hadjáratba, holott feladatául csupán a szerb betörés elhárítását kapta.

Mielőtt belemerülnék a felvidékiek szerbiai (1914-15), majd az olasz hadszíntéren (1915-18) szerzett élményei leírásába, megjegyezném, hogy csak ezen hadszínterekhez voltak nagyapám által személyi „kötődések”, de óriási harcok voltak az 1914-18-as időszakban az orosz fronton is. Igaz itt is harcoltak a mieink, de az 1960-as években nem találtam a környezetemben „mesélőt”, aki megosztotta volna velem az I. világháború orosz frontján szerzett élményeit.⁸⁵

Nem szeretnék adós maradni, s mindezt pótolnám egy ajánlattal, ugyanis létezik az Interneten kétkötetnyi könyv a keleti (orosz) frontról *A volt m. kir. nyitrai 14. honvéd gyalogezred története* címmel.⁸⁶

A két kötetben rengeteg név szerepel. Az orosz színtéren sokan feljegyezték a harci események helyét, időpontját, s menetét naplók, jelentések formájában.

⁸⁴ Julier Ferenc: *1914 – 1918. A világháború magyar szemmel.* című könyv.

⁸⁵ Úgy látszik, oda keletebből vitték a katonákat, mert az én nagyapám Észak-Borsodból ott harcolt. – *A szerk.*

⁸⁶ Vitéz Németh (Deisler) Károly, nyug. áll. tábornoktól, aki az ezred parancsnoka volt.

Tudomásunk van a m. királyi nyitrai 14. honvéd gyalogezreden kívül a m. kir. trencsényi 15. honvéd gyalogezred és a m. királyi besztercebányai 16. honvéd gyalogezred I. világháborús hadszíntéri tevékenységeikről is.⁸⁷

A szerbiai hadszíntéren

A Szerbia és Montenegró elleni hadművelet 1914. augusztus 12-én indult meg. Az eredeti terv szerint a szerbekhez képest kétszeres haderővel (2. hadsereg, 5. hadsereg és a 6. hadsereg) kellett volna az osztrák-magyar hadseregnek támadniuk. Megjegyezném, ebben a hadműveletben az 5. és 2. hadseregnek ke-
reken 100000 gyalogosa vett részt, és ennek 60%-a magyar földről származott (40%-a horvát).

A 2. hadsereg a Balkán-haderő főparancsnokságának alárendelve nem volt. E hadsereget csak azon esetben szándékoztak a szerbek elleni hadműveletekre felhasználni, ha a háborút a Monarchia és Szerbia között lokalizálni sikerül.

Ha a háború Oroszországgal is kitörne, úgy a 2. hadsereg alkalmazása az orosz hadszíntéren volt tervezve. Így is történt.

Augusztus 18-ától a 2. hadsereg egy részét (fegyvereket, lovakat is) Galíciába szállították. Így augusztus második felében a szerb hadszíntéren felborult az erőegyensúly (fegyverek, lovak), s így az osztrák-magyar seregnél 219000 puská maradt, míg a szerbek 264 000 puskával rendelkeztek. A lovas állomány aránya: 5100 osztrák-magyar és 11000 szerb, s az ágyúk aránya sem volt kedvezőbb: 522 db . osztrák-magyar és 828 db szerb.⁸⁸

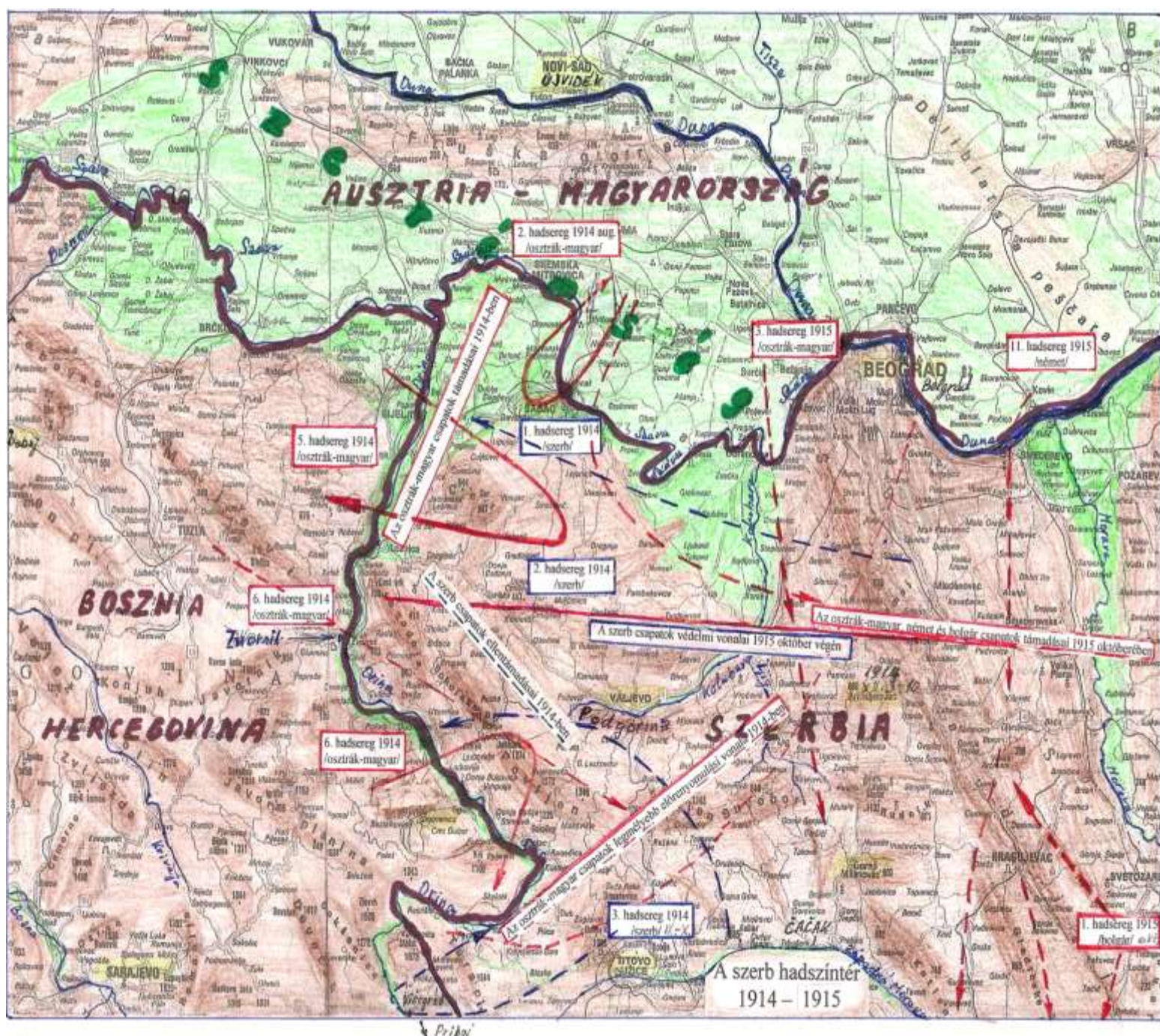
Potiorek tábornok, a Balkán-haderő főparancsnoka mégis a támadás mellett döntött.

Augusztus 17-től a szerb harctéren, a 6. osztrák-magyar hadsereg XV. hadtestének kötelékében a Drina mentén Višegrádtól északra területen sorakozott fel. Átkelve a Drinán heves harcokat folytatott a szerbekkel szeptember elejétől, november 15-én bevonult Valjevóba. November végétől a Ljig folyónál védekezett, majd a Drináig hátrálva december 12-én átkelt azon.

Az 5. hadsereg (parancsnoka Liborius Frank gyalogsági tábornok) augusztus 12-én a Drina alsó folyásánál megkezdte a folyóátkelést (csaták a Cer planinán, aug.12-20.-ig). 14-én követte a délre felvonultatott 6. hadsereg (itt a hadseregparancsnok Potiorek tábornok), amely megkísérelte a keleti irányú előrenyomulást.

⁸⁷ Deseő Lajos, nyug. tábornok *A m. kir. besztercebányai 16. honvéd gyalogezred története*. Budapest, 1941.

⁸⁸ Romsics Ignác (főszerk.): *Magyarország az első világháborúban*. Kossuth Kiadó és a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2010.

Északon a 2. hadsereg (parancsnoka Eduard von Böhm-Ermolli lovassági tábornok) egységei már augusztus 12-én elfoglalták Szabácsot, ez volt az első elfoglalt szerb város (augusztus 12-23-ig).

A szívós szerb ellenállás, a szerbek minden talpalatnyi földért elkeseredetten harcoltak, a rendkívül nehéz terepviszonyok és a Monarchia seregeinek taktikai hibái miatt az egész augusztusi offenzíva teljes kudarccal végződött.

Augusztus végére az osztrák-magyar csapatok kénytelenek voltak visszahúzódní kiinduló állásaikba (a 6. hadsereg csatái Višegrád és Priboj környékén,

aug. 20-22-ig). A Cer planinai, Szabács elfoglalását, Višegrad és Priboj környéki csatákat az „Első szerb hadjáratként (augusztus 12 -23-ig)” is emlegetik.

A szerbek is rendezetten bonyolították le visszavonulásukat, s próbáltak időt nyerni, hogy újabb hadianyagot kapjanak az Antanttól.

Potiorek nem adta fel. Szeptemberre újabb átfogó akciót szervezett, de az ellenfél is készült.

Közben a 2. hadsereget elszállították az orosz frontra, védtelen lett Szerémség és Bánát (Pančevo–Vršac) valóság gal tálcán kínálta az ellentámadás lehetőségét.

Szeptember 6-án a szerb Timok hadosztály Mitrovicánál átkelt a Száván, más csapatok 10-én Pancsevónál átlépték a Dunát. Szeptember 14-ére sikerült a szerb csapatokat megsemmisíteni, illetve visszaszorítani.

Szeptember 11-én 40 zászlóaljból álló szerb csoportosítás támadást indított Dél-Boszniában Szarajevó irányában. Ennek az akciónak az elhárítása véres küzdelem árán csupán október 24-én fejeződött be.

November 6-án az osztrák-magyar 5. és 6. hadsereg újabb offenzívát indított, a csapatok széles frontszakaszon átlépték a Drinát és a Szávát. A szívósan harcoló szerbek e hónap közepén kénytelenek voltak feladni Valjevo, a Monarchia seregeinek eredményessége lehetővé tette a térség legfontosabb vasútvonalának helyreállítását és a mindeddig nagy nehézségbe ütköző utánszállítás biztosítását. Az 5. hadsereg a november 16-30-ig tartó csatákban elérte a Kolubara és a Ljig folyókat.⁸⁹

Ezekben a harcokban – a nagypapa korosztálybeliek (akkor 22 -24 évesek) elbeszélése alapján – részt vettek felvidékiek is, bár konkrét zászlóaljhoz való hovatartozásukat (beszélgetéseink az 1960-as években folytak) nem tudom meghatározni még az ismert Balkáni haderő szervezeti térképe alapján sem. Az 1914. őszi, majd a tavaszi harcokban a mieink menetdandárokhoz voltak beosztva, de ha a hadi helyzet megkívánta (főleg a visszavonuláskor), „hadiegységként” vettek részt a harcokban. Mozgásterük – a harci feladatoknak megfelelően – azidőtájt a Drina folyó vonalán volt, a Zvornik, Szabács, Valjevo által határolt területen. Az említett harcok folyamán nemcsak az ellenséggel kellett megküzdeniük, hanem a környezeti tényezőkkel is, hiszen a folyót a középső részén hegyek övezik, s tengerszint feletti magasságuk 800-900 m (pl. a Cer 887 m magas). Legtöbb helyen járatlan utak, természet alkotta akadályok. Igazi őszi, majd téli hideg napok csak nehezítették katonáink sorsát a frontokon az általuk kiépített lövészárkokban.

A talaj főleg esők után sáros volt, sok helyen emberközelben megjelentek az élőlisködők, a patkányok. A lövészárkok, a bunkerek, esetleg a helyi környezeti képződmények (sziklák, járatok) nyújtottak némi biztonságot a szerbek ágyúzása és golyózáporai előtt.

⁸⁹ www.mek.oszk.hu A magyar honvédség az első világháborúban.

A lövedék, a gránát (Srapnelgránát = apró golyókkal töltött, szétrobbantva hatásos) a robbanáskor kicsi apró szilánkra bomlik, ezek a darabok (repeszek) tesznek kárt a környezetben.

A szerbiai, de az olaszországi I. világháborús hadszíntereken is a sérülések számának 80-85 %-át a repeszek okozták, a halálozásoknál ez a számarány 70-75% volt.

Említést érdemel a katonák felszereltsége is, hisz nem kis súlyt cipeltek magukkal. A gyalogszázadokhoz beosztott nagyapáink felszerelése a következő volt : puska, derékszíj, szurony, tölténytáska 40 db tölténnyel, gázmaszk, kenyérzsák (500 gr kenyér, tábori kulacs, dohány), hátizsák megerősítve (külső részben 2 db kézigránát, 40 töltény, ásó vagy kézibalta). A ruházaton túl bakancs, lábtekercs (mifelénk kapca), acélsisak volt a viselet.

A rohamkéssel való felszerelést az ezredparancsnok határozta meg. Minden második katona drótvágó ollót hordott magával, így a felszerelés súlya közel 30 kg volt.

December 2-án a Monarchia egységei bevonultak az időközben a szerbek által kiürített Belgrádba, úgy látszott, küszöbön áll a döntő győzelem. Időközben mostohára fordultak az időjárási viszonyok, s Potiorek katonái is ki voltak merülve, bár a táborszernagyot ez nem hatotta meg. A december 3-án megindított váratlan szerb ellentámadásnak a fizikai és morális tartalékaikat végsőkéig felélt osztrák-magyar csapatok nem tudtak ellenállni. Az Arandelovacnál elszenvedett vereséget követő általános visszavonulás nyomán december 15-ére a z O.M.M. csapatai kénytelenek voltak valamennyi általuk megszállt szerb területet kiüríteni.

A kudarc közvetlen oka volt a haderő széthúzódása Kolubarától Belgrád felé. Az általános ok: csapataink a szeptember elejétől november végéig tartó hadjáratban, állandó rossz időjárás és eleséghiány miatt annyira kimerültek, hogy december elején teljesítőképességük felső határát már túllépték. A katasztrófa elmaradt volna, ha Potiorek seregeit Kolubaránál megállítja.

A szerb betörést a Szerémségbe, ugyancsak a szerb betörést Dél-Boszniába, a csatákat a Kolubara és a Ljng folyó mentén, az Arandelovac–Gornij Milanovacnál elszenvedett vereséget „Második szerb hadjáratként (szept. 6-dec.15.)” is számon tartják.

Az 1914. évi mérleg a balkáni hadszíntéren a Monarchia szemszögéből teljes kudarcot mutat. Romsics Ignác *Magyarország az első világháborúban* c. könyvében a szerző számokban kifejezve értékeli a veszteségeket: az összességében felvonultatott 462000 főből mintegy 28000 a halottak, 76000 a fogságba esettek és eltűntek, 122000 a sebesültek és 46000 a betegek száma. Az összes veszteség tehát több mint 270000 fő. A szerb oldalon 22000 halottat, 91000 sebesültet és 19000 foglyot, vagyis valamivel több mint 130000 embert veszítettek. A Monarchiának sikerült „elérnie” a 2:1 arányt.

A harcok folyamán sok felvidéki is elesett, az átélők, az I világháborús élménybeszámolók elbeszélői a repeszek által okozott sebek nyomait mutatták,

mintegy bizonyítékul, hogy a maguk módján helyt álltak a szerbiai hadszíntereken.

A kínos vereségek következtében Potioreket nyugdíjazták, utódául december 27 -én Jenő főherceg lovassági tábornokot nevezték ki a balkáni front parancsnokának, aki az 5. hadsereg parancsnoka beosztását is megtartotta. Egyesített parancsnoksága alá tartozott az 5. és a 6. hadsereg, valamint a Boszniában és a magyar Délvidéken (a mai Vajdaságban) telepített minden seregtest. Főhadiszállását az Újvidék (Novi Sad) melletti Péterváradon (Petrovaradin) állította fel. Törzsének főnöke Alfred Krauss altábornagy (1862-1938) volt, egy tehetséges elméleti szakember, aki határozott és átgondolt döntéseket tudott hozni. Vele együttműködve szervezték újjá a harcokban súlyos veszteségeket szenvedett 5. hadsereget, amelyből (is) 1915 májusában az Isonzó-arcvonalat megalakíthatta. Ez volt a második szerbiai hadjáratnak felbecsülhetetlen hadászati eredménye.

A következő időszakban, 1915 őszeig a balkáni hadszíntéren viszonylagos nyugalom volt, ugyanis a szerb hadsereg is kimerült a harcokban.

1915 októberében hadba lépett Bulgária a központi hatalmak oldalán és keletről megtámadta Szerbiát, a szerbek nem tudtak ellenállni a fölényben lévő osztrák- magyar és bolgár csapatoknak, és kénytelenek voltak visszavonulni Albánián át egészen a tengerig, ahonnan angol és francia hajók szállították őket Korfu szigetére. A Monarchia hadseregei megszállták Szerbiát, majd később Montenegrót és Albániát is.

1915. május 23-án Olaszország az Antant oldalán hadat üzent az Osztrák-Magyar Monarchiának (Franciaország és Nagy-Britannia győzelem esetére neki ígérte Dél-Tirolt, Triesztet, az Isztriai-félszigetet, Dalmáciát és Albánia egy részét).

Isonzói csaták - az olasz hadszíntér

1915 júniusában a svájci határtól az Adriáig 600 km hosszú közös határ mentén négy olasz hadsereg bontakozott ki (2., 3., 4. és a 11. olasz hadsereg), amely mintegy félmillió embert jelentett. A velük szemben álló, a Balkánról és az orosz frontról átirányított osztrák-magyar csapatok létszáma 200000 fő körül volt, azok mintegy fele magyar egységekből tevődött össze.

Ausztria-Magyarország 1915 júniusától három fronton harcolt: a szerb, az orosz és olasz fronton.

Az olasz hadüzenet után Ferenc József császár és király 1915. május 22-én kelt, saját kézzel írott levelében Jenő főherceget vezérezredessé léptette elő. Egy nappal később, május 24-én kinevezte őt az olaszok ellen nyitott délnyugati front (*Südwestfront*) parancsnokává is. Jenő főherceg a dél-stájerországi Marburgba (ma Maribor, Szlovénia) helyezte át főhadiszállását.

Az olasz front nyugati szakaszát (Tirolt) Viktor Dankl von Krašnik gróf, lovassági tábornok csapatai védték. Középen, a Kárni-Alpokban Dentai Rohr Fe-

renc báró, lovassági tábornok állt a Rohr seregcsoporttal. Keleten a Júliai-Alpokban és az Isonzó völgyében Svetozar Borojević von Bojna gyalogsági tábornok állt az Isonzó-hadsereggel. A déli frontot, a szerbiai és montenegrói határvidék őrzését a Tersztyánszky-seregcsoport vette át, amely szintén Jenő főherceg frontparancsnok alárendeltségébe tartozott.

Az olaszok 1915 nyarán és őszén több támadást indítottak az Alpok körzetében az Isonzó folyónál. A Monarchia csapatai azonban, habár jóval gyengébbek voltak, mint az olasz erők, minden támadást visszavertek.

1916 júniusában már a Monarchia is támadott, de a támadás sikereit nem tudták teljesen kiaknázni, mert időközben csapatokat kellett átdobniuk az orosz frontra. Az olaszoknak 1916 őszére sikerült stabilizálni a frontot és támadásokat indítani, amik azonban semmi eredményt nem hoztak.

Az Isonzó folyó mentén, a Júlia-Alpok és az Adria között, mintegy 70 km hosszú frontszakaszon zajlottak le az olasz front legvéresebb ütközetei. Luigi Cadorna tábornok, az olasz hadsereg vezérkari főnökének elképzelései szerint az olasz haderő zömét képező 2. és 3. hadsereg csapatai 1915 júniusától 1917 szeptemberéig 11 nagyobb csatában próbálták Svetozar Borojević tábornok vezette osztrák-magyar 5. hadsereg védelmét áttörni, s távolabbi célként Triesztet, Laibachot (Ljubljana, 1991-től Szlovénia fővárosa), az Isztriai-félszigetet elfoglalni (1915. június 23-án kezdődött az I. isonzói csata, majd 1917. október 24-től november 10-ig az utolsó, a caporettói áttörés – a XII. isonzói csata).

1915 júniusától 1916 augusztusáig a doberdói harctéren (a doberdói és a karszti pokolban) vívták a magyar csapatok a legsúlyosabb harcokat, sokszor kézitusáig menő, rendkívül veszteségekkel járó csatározásokkal. A magyar katonák közül több százezren estek el.⁹⁰

A VII. hadtest (temesvári 17. közös hadosztály + 20. honvédhadosztály - budapesti és székesfehérvári honvédekkel is) parancsnoka József Ágost főherceg, 1915. július elején vette át a Doberdói-fennsík védelmét. A fennsík legmagasabb dombja, a Monte San Michele, 275 m magas.

Egy éjszaka a Doberdón⁹¹

„Négy nagy csata volt az Isonzó-fronton, csak éppen a Doberdó nem tud erről semmit. A Doberdón nem volt négy csata, itt csak egyetlen, soha el nem múló, egyszer ketté nem szakadó viadal áll hónapok hossza óta. A hetven kilométeres Isonzó-fronton mindenütt volt már szünet, csak itt, a Doberdón nem volt soha egy percre sem elnyugvása a harcnak. A világháború egyik legemlékezetesebb és legszörnyűbb pontja ez. Félkör alakban nyúlik bele a Doberdó-fennsík

⁹⁰ Zalka Máté *Doberdó* c. könyve részletesen ír a harcokról.

⁹¹ Részlet Pogány József *A földreszállt pokol* c. „Isonzó eposzából“. Kiadva Budapesten, 1916-ban a Dick Manó Kiadónál.

az Isonzó völgyébe. Átlagban száz méter magas. Előtte az Isonzó szalagja, mögötte a mély Vallone-szakadék. Tömör, egységes kőhalmaz. Az egész területe nem nagy: hosszában hét-nyolc, széltében öt-hat kilométer. A legmagasabb csúcsa az északi részen van: a 275 méter magas San Michele. Ez a csúcs az egész fennsík ura, ezért vannak érette a leghevesebb küzdelmek, mint ahogy az egész Doberdó-fennsík jelentőségét az magyarázza, hogy ura Görznek és az Isonzó völgyének.

Kietlen karszt a Doberdó. Se fa, se fű nem terem meg rajta. Éles kövei feltépik nemcsak a tenyér bőrét, hanem a cipő talpát is, felmetszik a legjobb posztót is. Az úttalan körengetegbe a katonák véstek bele csak utakat, robbantottak utcákat. A türelmes emberi munka leggyönyörűbb ódái ezek a karsztba belemart út-ákombakomok. A Doberdó karsztján nincsen viz. A szikla elnyeli, a dolinák felisszák, a bóra felszárítja. A második Isonzó-csatában, július forró napjaiban megtörtént, hogy két álló napig nem vihettek az állásokig se vizet, se ennivalót, annyira lőtték az utat az olaszok. Egyetlen falat kenyér és egyetlen korty nélkül álltak ott a katonák, de az olasz roham nem tört keresztül. Példátlan csúcsa ez az emberi kitartásnak és kötelességtudásnak.

Esteledik a Doberdón. Megmozdul a front mögött épített nagy barakktábor élete. A mozgókonyhák füstölögnek. Nagy asztalokon vágják a húst. Vörös agyagpocsolyákban ökrök várják, hogy levágják őket. Sátrak alatt tisztálkodnak az emberek. Visz följebb az út. Nagy nyílás a sziklaföldben. Mintha a pokol tölcisére volna a kerek lyuk, amelyen leereszkedünk. Óriási kerek cseppkőbarlang. Fantasztikus cseppkőoszlopok merednek felfelé és lógnak le a mennyezetről. Köröskörül három emelet fából. Priccsek egymás fölött. Ezt a barlangot most, a háborúban fedezték föl. Ide már nem szállhat le sem srapel, sem gránát. Sok száz katona bújhat meg benne.

Jön föl a Hold, annyi harc sápadt tanúja. A régi csillagok mellé új csillagok repülnek: fehér és zöld fémgömbök. Pirosan száll ki az ágyútorok tüze. Nehéz teherautók dübörögnek. Egy harminc és feles mozsarat szállítanak. Ahol vége szakad az országútnak, ott új utat kell építeni a királyi szörnyeteg számára. Emberek százai dolgoznak a hirtelen leszakadó éjszakában az úton. Robog a nagy cső, zörög a lafetta, dübörög a nehéz alapzat. Harmincezer kilogramm halad el előttünk. Százhusz lóerős gép húzza, de csak lépésről-lépésre tud haladni. Az út minduntalan besüpped alatta. Vissza-visszahanyatlik, de gigászi erőlködéssel újra előretör. Egész tűzfelhőket izzad a kattogó motor.

Néma csöndben kell tovább mennünk. Itt már nem szabad hangos szónak esnie. Itt már minden kiáltás árulóvá lehetne. Nem magunkért kell vigyáznunk, hanem a csapatokért. A legkisebb mozgásra örült tüzelésben törnek ki az olaszok. Ezért nem mehetünk a legelső svarmléniába sem. Az állandó olasz ágyútűz halálos keserűséget vált ki a katonákból. Egyetlen fronton sincsenek ilyen gyűlölettől fűtött vad harcok, mint itt. Az olaszok nemcsak mindenfajta ágyúval dolgoznak, hanem légi torpedót is vetnek. Sokszor két-három méter hosszú robbanó csöveket küldenek. Ha csak a bóra lehetővé teszi, mérgező gázbombákat

hajítanak. A kézigránát állandóan repül. A katonáink eleinte természetesen nehezen tűrték a doboló nehéz ágyútűzet, de ma már hozzáidomultak az idegeik.

Megint új arca van a San Michelének. Most jobbra van tőlem. Csak az oldala látszik. Nagy hangyaboly. Csupa tartalékállás. Fa nincs rajta. Ami kevés volt, azt is szétlőtték. A Hold éppen rásüt. Gyönyörű udvara van a Holdnak. Ameddig a fénye ér, mindenütt tele van az ég csillaggal. Új hang jelenik meg. Eddig csak az ágyú szólt, most fegyvertűz ropog San Martino felől. Már egész nap eldöntetlenül ringott ott a harc. Most éjszaka kell eldőlnie. Magyar honvédek mennek most rohamra. Ezt jelenti a lövöldözés és azt is jelenti, hogy minden állást visszaszereztek és keményen megtartottak.

Most már a San Michelen kúszunk. Muníció-halmok hevernek. Keskeny árkon lebotorkálunk. Hatalmas sziklába vájt üreg: egy kaverna. Az olasz nehéz ágyú elöl sziklaüregekbe kell húzódnia katonáinknak. Sokméternyi sziklaréteg fűdi a barlangot. Belül bádog, földpapír, kő és deszka a tetőzete, beton a padlója. Villanyvilágítás. Száraz, furcsa hörgéssel fűrja a fűrókalapács a követ. Villamossággal és sűrített levegővel fűrnak, folyékony levegővel robbantanak. Száz ember fűr a kavernába. Két sor deszkapriccs a hálólhelyük. Fülke a fegyvereknek, pad a holmiknak. Egy mozgó hegyfűró szakasz dolgozik benne. Hosszú hetek csodálatos szívósságú munkája ez a föld alá vájt kaszárnya. Megint az emberi munka példátlan szívóssága. Mint valami bányában, úgy zakatol a szakadatlan munka. Még a „Germinal” vak bányalova is itt van: apró bosnyák málhás ló.

Nagy katonatemető. A kereszték fehérek a holdfényben. A San Michele halottai. Sebesültek jönnek. A San Michele friss sebesültjei. Az egyiket megszólítottam. Erdélyi román. Napszámos. Két hónapja áll a Doberdón. Harminckilenc esztendő. A lábát lőtték át. Most néhány negyedórája. Mi történik? Mi van a San Michelen? Egyre hevesebb a gyalogsági lövöldözés. Az olasz támad. Eddig nem jutott el állásainkig. Vajjon eljut-e? A Hold udvara megint eltűnt, most olyan, mintha valami roppant emberi arc figyelne a San Michelét. A hegyre most gránátok csapkodnak. Fölcsap a füstjük és aztán csattan a hangjuk. Most harmincas olasz hajóágyú lövedéke hullott. Ez alattomosabb, mint a többi gránát. Ennek a vonítása nem hosszú, elnyújtott figyelmeztetés, hanem csak pillanatnyi sikítás. Ez elől nem lehet hamar fedezékbe bújni.

Hosszú, lassú sorban málhás állatok vonulnak el. Viszik a vizet, az élelmet, a muníciót a lövészárkok lakóinak. Csak akkor elevenedik meg a lövészárkok, ha leszáll az éjjel. A csatatér éjszakai életet él. Most van a fölváltás. Az új csapatok most állítják föl a posztokat. Most jut el hozzájuk a menázi, a melegen tartó „kochkisznikben”. Most faszolják a dohányt, a konzerveket, a kétszersültet. A svarmok sorra indulnak a lecsatolt csajkákkal, a kibontott sátorlapokkal. A katonák mohón lehajtják az áhított meleg levest, szétmarcangolják a húst, kikanalazzák a főzeléket. Azután azonmód, kimosatlan betöltik a csajkába a feketekávé.

Akinek gyufája van, rágyújt a cigarettára. A többi addig kunyorál, míg ő is kap a gyufakincsből. Most kezdődik a munka. Javítani kell az állásokat. Mélyebbre kell vájni a sziklát. Magasabbra kell emelni a kőfalat.

Világító rakéták szállnak föl. Megint gránátok hullanak a San Michelére. Most a legvégén állunk a San Michelének. Itt árnyék ban van, mintha fátyolba takaródzott volna. Hány féle arca van ennek a hegynek? Konyha-kocsi ballag. Feketékávé szaga csap ki belőle. Tábori ágyú megy az állásba. Tüzekek halkan beszélgetnek. Sebesültszállító kocsi jön. Négy ló húzza. Hordágyon halottat emelnek ki belőle. Lemegyünk a tizenöt centiméteres ágyúhoz. Kecses, könnyű a mozgása. Mintha valami acélbalerina volna. A San Michele északi oldalára lő. Miért, mi van a San Michelén? Az olaszok behatoltak az állásainkba, de karintiai ezredek kisodorják őket. Kattog a gyalogsági tűz. Néha mintha egész sortűz volna, néha egészen élesen elválnak minden lövés ropogása. A puskaharc egyre fokozódik. Az emberek most már felfokozott izgalommal állnak a lövészárkokban. Testük egész súlyával odadől a hideg kőhöz. A puskacsövek már egészen

tüzesek a sok lövéstől. Már fáradtak a kezek, sajognak a vállak a puskatartástól, verejtékesek a homlokok a harci munkától.

Mély, sötétké az ég most. A Hold kisebb lett, de fénye csodálatosan tiszta ezüstragyogású. Mennyi harc tombolt már a San Micheléért. Az első Isonzócsata után oly össze-vissza volt a front, hogy négy hétbe telt, míg tájékozódhattak. Nem lehetett rekognoszálni, mert a feje búbját se dughatta ki elevenen senki a lövészárokból. Végül is repülőgépekről pilótákkal fényképeztették le a saját frontunkat, hogy tudjuk pontosan, hol állunk. Azóta azután változatlanul áll a front. Az olaszok nem egyszer törtek be állásainkba, de mindannyiszor kivetették őket. Sohasem szabad elfelejteni a debreceni harminckilencesek bravúros és győzelmes ellentámadását. A kassai harmincnégyesek meg az utolsó pillanatban, amikor az olaszok már a San Michele gerincén masíroztak, ellenállhatatlan erővel újra lesodorták őket. Egy olasz fogoly, aki a 39-esekkel szemben harcolt, panaszkodott: 'Rettentő volt, milyen ordítással jöttek ránk.' Egy másik, aki a 34-esekkel szemben állott: 'Borzasztó volt, olyan nesztelenül jöttek, mint a macskák.' A stájer landwehrek 'Avanti' kiáltásokkal biztatták az olaszt, amikor nem bírt nyolcvan lépésnél tovább előrehatolni.”.

Az Isonzói csaták kimenetele

Isonzói csaták		Veszteség (fő)	
		<i>olasz</i>	<i>osztrák-magyar</i>
I. csata	1915. június 23–július 7.	17 000	10 000
II. csata	1915. július 18–augusztus 10.	42 000	47 000
III. csata	1915. október 18 – november 5.	67 000	42 000
IV. csata	1915. november 10–december 4.	49 000	25 000
V. csata	1916. március 11 – március 18.	5 000	2 000
VI. csata	1916. augusztus 4–augusztus 16.	52 000	42 000
VII. csata	1916. szeptember 13–17.	20 000	15 000
VIII. csata	1916. október 9–október 12.	25 000	20 000
IX. csata	1916. október 31–november 4.	34 000	28 000
X. csata	1917. május 12–június 6.	160 000	80 000
XI. csata	1917. augusztus 18–szeptember 13.	170 000	100 000
XII. csata	1917. október 24–november 10.	340 000	30 000
Összesen:		981 000	441 000

A Doberdó-fennsíkon 1916 augusztusában véget értek a küzdelmek, de harcok folytatódtak tovább a Karszt fennsík keleti részén lévő Vallone-völgyben, majd e völgytől keletre eső részen, a Komeni-fennsíkon.

1916. augusztus 17-én a románok betörték Erdélybe – titkos szerződés az antanttal, hogy határait előre tolhatja a Tiszáig. Így a Monarchia már 4 fronton harcolt.

1916. november 21-én meghalt Ferenc József, utódja I. Károly osztrák császár, IV. Károly magyar király (december 30-án volt a megkoronázása) békére törekedett.

Az 1917. október 24-én kezdődő XII. isonzói csata november 10-ére sikerrel ért véget (caporettoi áttörés – caporettoi csoda). Ez a csata minden tekintetben különbözött a korábbi isonzói csatáktól, mert az osztrák-magyar fél itt magához

ragadta a kezdeményezést és támadóként lépett fel, s a világháború legsikere-
sebb áttörési hadműveletei közé tartozik.

Caporettonál történt: október 24-én hajnali két órakor gázlövessel, majd fél
hétől hatalmas erejű tüzérségi előkészítéssel kezdődött. Tolminnél reggel
nyolckor, Flitschnél kilenckor lendült támadásba a 14. német hadsereg, melynek
tartalékát a császári és királyi 33. és a 4. gyalog-, valamint a 13. lövészhadosz-
tály alkotta.⁹²

Az olasz peremvonal mögött mintegy három kilométeres mélységben min-
dent elborított a robbanások özöne, a por és a füst. Ilyen erős tüzérségi tűzre
még nem volt példa ezen a frontszakaszon.

A 2. olasz hadsereg maradványai és a 3. hadsereg zöme Cadorna olasz tá-
bornok parancsára visszavonult a Tagliamento folyó mögé.⁹³

Az osztrák-magyar erők Tolmin és Görz között az Isonzótól nyugatra álltak.
A Boroevic-hadseregcsoport 2. és 1. Isonzó-hadseregének az a feladat jutott,
hogy ezzel egyidejűleg kösse le az ellenséget. A Boroevic-hadseregcsoport két
hadseregében összesen 15 hadosztály és 6 tartalék hadosztály harcolt. Nagy-
apámtól tudom, hogy súlyos harcok voltak Görznél, sok volt a sebesült, s közöt-
tük felvidéki bajtársak is.

A caporettoi siker után a támadók – közöttük a korábban a Doberdót védő
nyolc magyar ezred is – egészen a Piavéig törtek előre, a Boroevic-
hadseregcsoport erői 1917. november 10. és 16. között több ponton átkeltek a
Piave középső és alsó szakaszán. (Az 1917. november 12. és december 2. közöt-
ti időszakban a Piave környéki harcokat az I. piavei csata néven említik a törté-
nészek.) Ott is csak az angol és francia hadosztályok segítségével sikerült meg-
állítani őket.

A központi hatalmak az 1917. október 24. és november 10. közti időszakban
300000 olasz hadifoglyot ejtettek, és tetemes mennyiségű hadfelszerelést, vala-
mint élelmiszert zsákmányoltak.⁹⁴

Április 6-án az USA is belépett a háborúba (hadianyag + 2 millió katona).
Az ok: a németek elsüllyesztették a Lusitaniát, és gazdasági kötődés Angliához.

A német 14. hadsereg november 14-től 21-ig az 1776 méter magas Grappa
hegytömböt ostromolta. November végére ezen arcvonal szakaszán bevetett két
brit és két francia hadtesttel erősödő olaszok ellenállása visszaszorította a néme-
teket. A központi hatalmak csapatai a Piave keleti partján téli védelemre rendez-
kedtek be. Decemberben a német hadosztályokat a nyugati frontra szállították át.
Így az Asiagótól a Grappa hegytömbön át a Piave mentén az Adriáig húzódó
arcvonal tartást az osztrák-magyar erőkre bízta. A O.M.M. csapatai az 1918-as

⁹² www.crowland.uw.hu/images/csata/caporetto 1917 február 1-étől a németek megindították
a korlátlan tengeralattjáró-hadjáratot (az USA hajói estek áldozatul), a cél az angolok bloká-
d alá vonása.

⁹³ Romsics Ignác (főszerk.): *Magyarország az első világháborúban*. Kossuth Kiadó és a Had-
történeti Intézet és Múzeum, 2010.

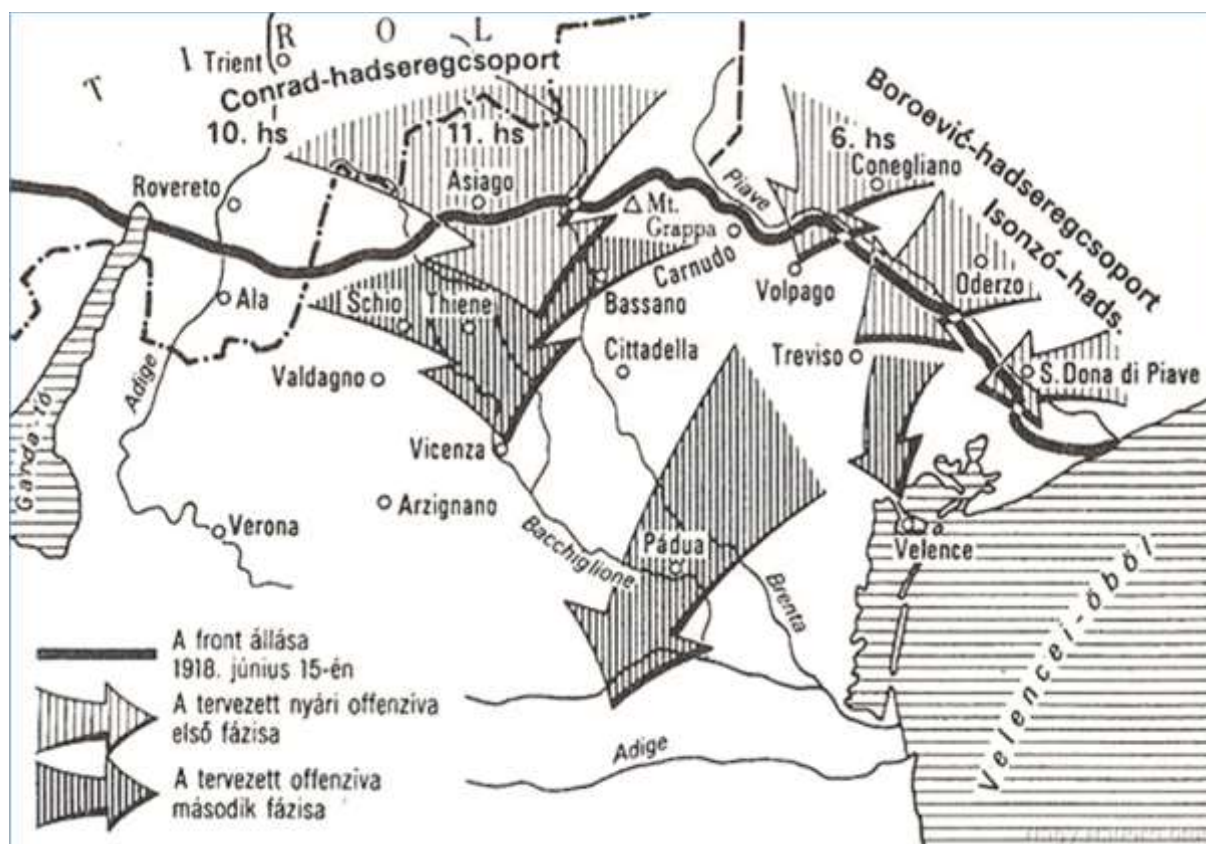
⁹⁴ Részletes statisztika az előbbi, Romsics szerkesztette könyvben.

év elején a zsákmányolt gazdag készletekből – egy ideig – jól megéltek. (Sőt a megszállt észak-olasz területeken osztrák-magyar közigazgatást vezettek be.)

1918 nyarára az osztrák-magyar részről egy támadási tervet készítettek, hogy az ellenséget egy elfogadható békére kényszeríthessék. De az erők szétforgácso-lódása (a tiroli és a piavei frontszakaszon nagyjából egyenlően osztották el a Monarchia csapatait) eleve kudarcra kárhóztatta a támadást, mert a szükséges – legalább kétszeres-háromszoros – erőfölényt sehol sem tudták kialakítani. Korá-tavasszal az anyagi ellátás terén is nagy hiányosságok mutatkoztak. Az osztrák-magyar tüzérség a támadás kezdetén a szükséges löszereknek csupán a 60-70%-ával rendelkezett, a gázlőszerekből is kevés volt.

Az antant csapatok már a kezdetben is létszám-, valamint a nehéz tüzérségi lövegek és a repülőgépek számát tekintve is nyomasztó fölényben voltak.⁹⁵ A támadó osztrák-magyar katonák a rossz és rendszertelen táplálkozás következté-ben fizikailag és szellemileg is kimerültek (átlagos súlyuk 50-55 kg volt), a csa-patok harcértéke csekély volt. Ilyen körülmények között egy támadás sikere ele-ve reménytelennek tűnhetett.

Június 15-én indult meg a Monarchia utolsó nagy támadása az olasz hadszín-téren. A Borojević-hadseregcsoporthoz Isonzó-hadserege (zöme magyar katonákból állott) kitűzött célja Velence és Padova elfoglalása volt (lásd a térképet).

⁹⁵ Lásd Romsics Ignác (főszerk.): *Magyarország az első világháborúban*.

Velük szemben a 8. és a 3. olasz hadsereg erői álltak. A támadás hajnali 3 órakor hatalmas pergőtűzzel és gázlövessel kezdődött. (Az olaszoknak ekkor már kiváló angol gázmaszkjaik voltak.)

Az átkelés a Piave folyón vaspontonokon és faladikokon történt. Az olasz tüzérség csak azután nyitott tüzet, amikor a Monarchia csapatai már elkezdtek a pontonokba való beszállást, de nagy veszteségeket okoztak a becsapódások az átkelésre váró csapatok között is.

Június 18-án megindult az olasz ellentámadás. Az Isonzó-hadseregnek lassan elfogytak tartalékai. Június 19-e reggelén megáradt a folyó, s az addig felépített 14 közül 10 hadihidat elsodort, s a folyón átkelt erőket elvágta az utánpótlástól.

1918. június 20-án az uralkodó este 7 órakor elrendelte a csapatok visszavonását a Piave bal partjára. Június 23-a reggeléig az osztrák magyar alakulatoknak sikerült észrevétlenül partot váltaniuk.

1918. június 19 -én a Piave folyó áradása miatt egyre kilátástalanabbá vált a csapatok ellátása. Június 20-án este 20 órakor kezdték meg a rendezett visszavonulást a József főherceg 6. hadserege erői, de az utóvédek 24-edikéig kitartottak.

Július 25-e reggelére az olaszok megszállták a folyó jobb partját. Az olaszok mindenáron győzelemre hajtottak és tovább támadtak a frontvonal minden szakaszán. (A II. piavei csata 1918. június 15-25.)

A piavei csata 1918. június 15- 25 közötti tíz nap veszteségeit a történelmi források rendkívül magasnak nevezik: Az osztrák-magyar hadsereg 142000 embert veszített el - 11643 halott, 80852 sebesült, 24475 hadifogoly, 1072 eltűnt, és a fogolyszám 24508 az olaszoktól kapott jelentés alapján.⁹⁶ Boroëvic hadseregparancsnok jelentése szerint a halottak száma 27 00, a sebesülteké 68 700 volt, nem nevezte meg az eltűntek és fogságba esettek számát, de megemlíti, hogy különösen magas volt a tiszti áldozatok száma. És ami még súlyosabb volt, elvesztettük a hitet a végső győzelemben, pedig ez a hit tartotta fenn erkölcsi erőnket a négy éve tartó, balsikerekben bővelkedő háború alatt.

Nem nyújthatott az sem vigaszt, hogy a csatatér gyűjtópontjain, – a Montellón, ahol kizárólag magyar csapatok harcoltak, a Grappa területén, ahol a magyar hadosztály nyerte a legtöbb teret, az alsó Piaven, ahol ismét csak magyar csapatok tüntették ki magukat, – a magyar vitézség csorbíthatatlanul őrizte meg régi hírnevét. A nagy csatát elvesztettük.

A június 15-25. között zajló, katasztrofális eredménnyel járó II. piavei csatában József főherceg 6. hadseregének egyik hadteste érte el a hadművelet legjelentősebb eredményét, a Montello-hegy elfoglalását. A piavei hadművelet kudarca után József főherceg meg tudta akadályozni messze előrenyomult csapatai körülzárását, megfékezte a menekülést, újjászervezett csapataival heves ellenséges tűzben rendezetten vonult vissza a Piave keleti partjára.

⁹⁶ Bencze László: *A Piave-front*. Magyar Elektronikus Könyvtár – MEK-05005.

1918 júliusában, a piavei kudarc miatt menesztett Conrad távozása után, József főherceg vette át az egész Tirol hadseregcsoporthat (Armeegruppe Tirol) parancsnokságát, amely magában foglalta a 10. és 11. hadsereget is (a korábbi Conrad seregcsoporthat).

Ekkor már a pacifisták és a liberálisok minden eszközzel bomlasztották a küzdő csapatok fegyelmét, bár József főherceg magyar csapatai még engedelmességet fogadtak parancsnokuknak.

Kevésbé tették ezt a cseh-szlovákok, ez időtájt (de már hamarabb is) sok cseh-szlovák katona áttért az antant oldalára s harcolt volt cseh-szlovák bajtársai ellen. Az áttérőket az Antant kötelezte a harcra, a Monarchia hadseregében maradt cseh-szlovákokat pedig a császár iránti esküjük. Szörnyű, háború hozta helyzet volt ez.

1916 februárjában, Párizsban Masaryk, Štefánik és Beneš létrehozta a Csehszlovák Nemzeti Tanácsot. Beneš ezt írta 1917-ben kiadott *Bohemia's Case for Independence* c. könyvében: 'El kell pusztítani Ausztria-Magyarországot'. 1917. július: a Csehszlovák légierő megalakulása (az ukrain Zborovban) 70000 katonával, amit Olaszországban 1918 ápr. 21-én az olasz katonai vezetés is jóváhagyott.

Nagyapám, Veres tizedes, és még sok felvidéki (ma Szlovákia) katona Montello dél-keleti lejtőin harcolt és hiúsította meg az olaszok átkelési kísérletét. Ő itt meg is sebesült (ez volt nagyapa legkomolyabb sérülése a háború alatt), a jobb láb combjának felső részébe szúrta az olasz katona a szuronyát, s ha nincs a bajtársi segítség (aki leszúrta a támadót), akkor ottmaradt és elvérzett volna.

Ez a hadtest csak november közepén indult haza. Vonatok vitték az elfáradt, sebesült katonákat. A hosszan tartó utazás bonyodalmakkal tele, rendszertelen étkezés, ha egyáltalán szervezve volt a fogadó állomásokon, higiénia, tisztálkodási lehetőségek hiánya stb. Mindenkit a remény éltetett, hogy a közeledő karácsonyt már együtt töltheti szeretteivel.

Az összeomlás

Az új vezérkari főnök, Armando Diaz tábornok (Luigi Cadorna főparancsnokot a caporettoi áttörés után leváltották) csak az Antant szövetségesei sürgetésére határozta el magát a döntő offenzívára.

Október 24-én két brit és egy francia hadosztállyal megerősített olasz 4., 10. és 11. hadsereg támadásba lendült. A kétszeres tűzérségi fölényben lévő támadók két nap múlva hídfőállásokat létesítettek a Piave bal partján, ezekből kiindulva október 30-án áttörték a Monarchia 6. hadseregének frontvonalát. A kisebb támadásokat a Monarchia csapatai még vissza tudták verni. A támadás központja Vittorio Veneto településhez közel volt, e falu után nevezték el a támadást Vittorio Veneto-inak (III. piavei csata, avagy a Vittorio Veneto-i csata).

Október 29-én a hídfőktől támadást indítottak a Monarchia védőállásai ellen, több helyen áttörték a frontot. A Monarchia csapatai rendezetlenül vonultak vissza a frontvonalról. A Monarchia kudarca teljes volt.

Október 29-én a Monarchia fegyverszüneti küldöttsége utasítást kapott, hogy minél előbb lépjen kapcsolatba az olasz hadvezetéssel és kérjen fegyverszünetet. Október 29-én az olasz hadvezetés átvette a Monarchia azonnali fegyverszüneti kérelmét, de tárgyalásra nem került sor a felek között. A fegyverszüneti küldöttség október 31-én eljutott Padova városába, az olasz főparancsnokság székhelyére. Szintén ezen a napon Párizsban a Legfelsőbb Haditanács ülésén megegyezés jött létre a résztvevő felek között a Monarchiának szánt fegyverszüneti feltételekről.

A Victor Weber von Webenau gyalogsági tábornok vezette hétfős bizottság Ausztria-Magyarország képviselőjében október 30-án lépte át az olasz harcfrontot, majd Padova mellett a Villa Giustiban – az Antant hatalmak képviselőjében fellépő – Diaz olasz tábornokkal tárgyalt a fegyverszünetről. (Az a furcsa helyzet állt elő, hogy az O.M.M. ekkora már utódállamokra esett szét, de hadserege még mindig harcolt az olasz és a többi fronton.)

Weber tábornok november 3-án 18 órakor a Monarchia képviselőjeként aláírta a fegyverszüneti megállapodást, ami csak november 4-én délután 3 órakor lépett életbe. Ezzel a megállapodással megszűnt a Monarchiát összetartó erő, a közös hadsereg is.

A hadműveletek az O.M.M. hadseregének vereségével végződtek. Az olasz frontokon felsorakozott Boroevic-hadseregcsoport 78000 katonát (több tízezer magyart) veszített. Az összveszteség a hadművelet során mintegy 150000 fő és 31 lelőtt repülőgép, míg az olasz, angol és francia oldalon mintegy 90000 katona és 43 repülőgép volt.⁹⁷

Az osztrák- magyar haderő olyannyira meggyöngült, hogy véglegesen elveszítette támadó képességét. Óriási volt az anyagi veszteség is élelmiszerben, felszerelésben, fegyverzetben, de a legnagyobb az erkölcsi veszteség volt.

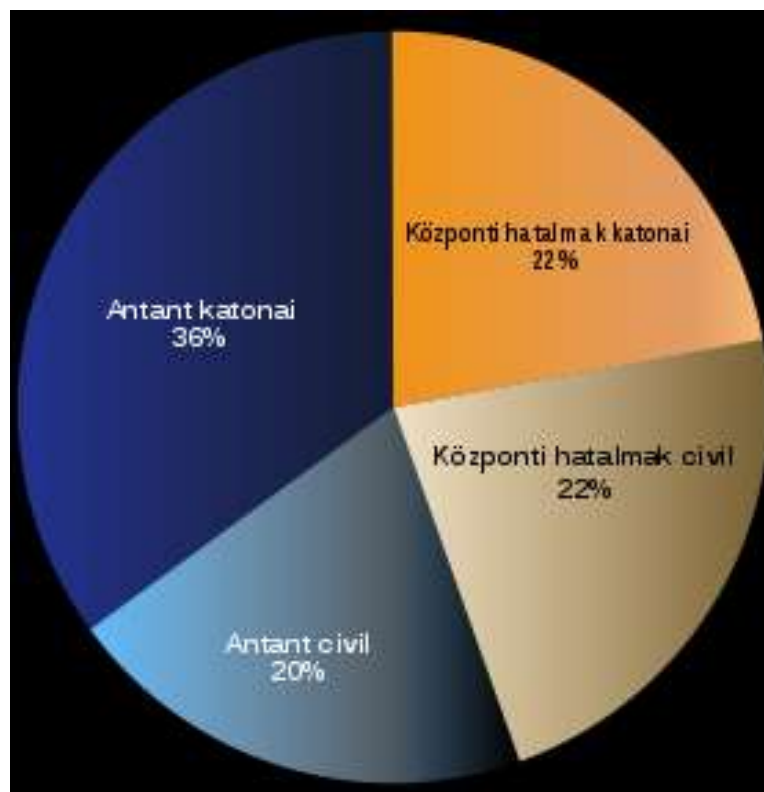
A Piavénél és a Tirolban küzdött magyar alakulatok zöme zárt egységekben, fegyelmezetten, részben gyalog vonulva, részben vasúton szállítva tért vissza Magyarországra. Az igazsághoz tartozik, hogy a hazaérkezett katonák teljesen becsapva, kisemmizve érezték magukat. A hátszágban csak a nyomorral találkozhattak, noha a katonai és politikai vezetőség, valamint a hivatalos propaganda a háborús évek alatt folyamatosan földet ígért a harcolóknak, de ezek csak ígérek maradtak, s odahaza mindent újra kellett kezdeni.

⁹⁷ Lásd Romsics Ignác (főszerk.): *Magyarország az első világháborúban*.

Az I. világháború áldozatai

Oldalanként a katonai és civil áldozatok.
Sok civil halálát okozta a spanyolnátha és az éhínség.

<u>Antant hatalmak</u>	Népesség millióban	Katonai ha- lottak	Civil halot- tak	Összes halott	Hadi sebesült
<i>Összes (Antant hatalmak)</i>	789,9	5 696 056	4 655 757	10 351 813	12 809 280
<u>Központi hatal- mak</u>	Népesség millióban	Katonai ha- lottak	Civil halot- tak	Összes halott	Hadi sebesült
Osztrák–Magyar Monarchia	51,4	1 100 000	467 000	1 567 000	3 620 000
<i>Összes (Központi hatalmak)</i>	143,1	4 024 397	5 391 000	9 415 397	8 419 533
Összes (teljes tábla)	933,0	9 720 453	10 048 649	19 769 102	21 228 813

A világháború magyar mérlege minden tekintetben rendkívül súlyos volt. A közös hadseregben a háború öt éve alatt 3800000 magyarországi (1914-es határok) katona harcolt. Számításba véve a régi Magyarország nemzetiségi összetételét, a mozgósított magyar katonák száma megközelítette a 2 milliót. A többi pedig szlovák, ukrán, román, szerb, horvát, német nemzetiségű katona volt.

Ebből elesett, meghalt 661000 személy (a mozgósítottak 17%-a). A sebesültek 743000 (a mozgósítottak 20%-a) és a hadifoglyok, eltűntek 734000 (a moz-

gósítottak 19%-a) száma összességében megközelítette a másfél milliót. A mai Szlovákia területéről bevonult – fentiekben már említett – hozzávetőleg 400000 főből mintegy 69700 fő halt hősi halált és mintegy 61680 fő vált hadirokkanttá.^{98/} Összesen 2138000 személy (a mozgósítottak 56%-a). Mindez azt jelentette, hogy a tényleges katonai szolgálatot töltötteknek több mint 50%-a hősi halált halt, megsebesült vagy fogságba esett.

A háború Magyarországra eső pénzügyi és gazdasági terheit nagyon nehéz számba venni, az állami költségvetés összkiadásának nagysága harmincszorosára nőtt a háború alatt, összehasonlítva a háború előtti átlagos év állami összbevételeivel.

Az Antant teljes győzelmet aratott, szörnyű volt a mérleg: 9700 000 halott, mérhetetlen anyagi kár.

Felgyorsult a Monarchia széthullása

1918. október 28-án Prágában kikiáltották a független Csehszlovák Köztársaságot.

1918. október 29-én Horvátország elszakadt a Monarchiától és csatlakozott a megalakuló Jugoszláviához.

1918. október 30-án megalakult az osztrák állam.

1918. október 30-án a Turócszentmártoni - a szlovák nemzet - deklarációnak elfogadása.

1918. november 3-án az antant hatalmak Padovában elfogadták Ausztria-Magyarország fegyverszüneti kérelmét.

1918. november 11-én a compiégne-i erdőben, egy vasúti szalonkocsiban a német küldöttség aláírta a fegyverszünetet. Ezzel az I. világháború katonai története véget ért.

De a végjáték Párizsban, Prágában és Budapesten folytatódott.

1918. december 1-én a román hadsereg bevonult Erdélybe, s kimondta Erdély csatlakozását Romániához.

1919. március 21. a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása és 133 napig tartott a különös álom.

1919. június 28. Versailles: Az antant békét kötött Németországgal.

1919. szeptember 10. Párizs, Saint Germain kastély: Ausztria aláírta a békeszerződést.

1920. június 4. Párizs Nagy-Trianon palota : A Magyarországgal való békekötés aláírásának időpontja.

⁹⁸ Miklós Tamás: *Szlovák nemzetiségű katonák harctéri magatartása a háború végén.* 2015.09.23, www.nagyhaboru.blog.hu.

A háborúnak vége, de a szenvedéseknek nem

Már a trianoni békeszerződés aláírását megelőzően a cseh legionáriusok megszállták Felvidéket. Először Kassát, 1918 december 29-én, ahol a megszállást követően 1919 január 6-án megtörtént az első gyilkosság, egy személyt világos nappal az utcán főbelöttek. A március hónap folyamán további gyilkosságokra került sor.

1919. január 2-án több ezer magyar részvételével tüntetés volt Érsekújvár főterén, majd január 10 -én megjelentek a városban a cseh legionáriusok, összeharcsolták a közintézmények értékeit, igyekeztek kiirtani az itteni magyar életmódjait (május 22 -én ledöntötték a főtéri Kossuth szobrot).

1919. január 9-én az Antanthoz tartozó, két legionárius századból álló csehszlovák hadsereg bevonult a bal parti Komáromba, melyet Csehszlovákiához csatoltak és ezzel kettéosztották a várost és Komárom vármegyét is. A város katonai közigazgatás alá került, a megszállók éjszakai kijárási tilalmat rendeltek el.

1919. február 12-én tüntetés volt Pozsonyban (a tüntetésnek hét halottja és több sebesültje volt).

Március 15-én ugyancsak Pozsonyban a város lakossága ünnepelni készült. Az itt berendezkedő Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium joggal tartott tőle, hogy esetleg atrocitásra kerülhet sor. Ezért március elején rendeletben tiltotta meg a magyar nemzeti megemlékezéseket. De Pozsony város lakossága csendben, lélekben ünnepelt, csak a felfegyverzett őrségek vonultak fel a tisztek vezete-
tése mellett, de a lakosság méltóságteljesen viselkedett.

A cseh legionáriusok 1919. január-márciusban végigvonultak Felvidék magyar lakta falvain. A csehek által birtokba vett területeken Šrobár szlovákiai teljhatalmú miniszter 1919. március 25-én kihirdette a statáriumot.

Az év koratavasán megjelent nálunk a Magyar Tanácsköztársaság hadserege is, de a magyar csapatokat a nemzetközi erők nemsokára visszarendelték a demarkációs (ideiglenes vonal mögé).

A magyar katonai sikerek június elején azonban arra ösztönözték a teljhatalmú minisztert, hogy tovább szigorítsa a rendkívüli állapotot. Június 5 -én bejelentette a katonai diktatúra bevezetését a Felvidéken.

A felvidéki magyarság politikai, gazdasági, kulturális és társadalmi diszkriminációja mellett a megszállás kezdeteitől folyt a magyar történelmi múlt neves alakjait ábrázoló szobrok, emlékoszlopok, táblák és emlékművek lerombolása.

Az 1896-ban felállított millenáris emlékművek közül három volt található a megszállt Felvidéken: Jankovics Gyula dévényi, Kallós Ede zoborhegyi és Bezéredy Gyula munkácsi alkotásai. Ezek mind áldozatul estek a szabadon tomboló magyarellenes indulatoknak.

A dévényi emlékoszlopot az Árpád-szoborral 1921. január 15-én fényes nappal, déli 12 órakor robbantották fel „ismeretlen tettesek”.

A négy hatalmas turulmadárral díszített zoborhegyi milléniumi emlékművet a cseh legionáriusok 1921. február 9-én zúzták szét, a turulmadarak 1,6 tonnányi

vörösréz anyagát pedig rablott zsákmányként magukkal vitték. (A 20 m magas, henger alakú talapzaton álló gránit obeliszket Berczik Gyula tervei alapján készítették, a talapzat felső részén, az obeliszk lábánál elhelyezett, négy világtáj felé néző turulmadaras szobrok Kallós Ede alkotásai voltak.)

1921. október 26-27-én a pozsonyi Mária Terézia-szobrot ugyancsak a csehszlovák legionáriusok, valamint a szokolisták annak a rendje és módja szerint szétzúzták, méghozzá a karhatalom szemeláttára. A vandalizmust nem is próbálták megakadályozni.

Megrongálták továbbá Kossuth Lajos rozsnyói, losonci, dobsinai és (a már említett) érsekújvári szobrait is. Ugyanerre a sorsa jutott a breznóbányai II. Rákóczi Ferenc szobor, és még sok másik emlékmű. A szobrok ledöntését szinte minden esetben a csehszlovák légión tagjai követték el.

A Palóc Társaság zarándoklata az Isonzó és a Piave menti csaták hőseinek nyomában

Emlékmű a San Michele magaslaton:
SU QUESTE CIME ITALIANI E UNGHERESI
COMBATTENDO DA PRODI SI AFFRATELLARONO NELLA MORTE
„Vitézül küzdő olaszok és magyarok itt testvérré lettek a halálban“

Békeösvények az I. világháborús Karszton

Emlékek, térképek, képek I. világháborús zarándokutunkról (2015. július 26–augusztus 1.)

A Redipuglia-i Karszt, az Isonzó folyó és Gorizia az olasz és az osztrák-magyar hadseregek által 1915-17-ben vívott véres csatákról ismert világszerte. Közel 100 esztendő múltán az egykor itt küzdő népek és nemzetek közös Európa Ház építésén fáradoznak. A Nagy Háború helyszíneinek felkeresése segítjobban megérteni a történelmet, és ezen korszakalkotó eseményt: Ne feledjük el azt az időt, amikor háború volt, abban a reményben, hogy a jövő békét tartogat.

A Redipugliai Haditemető (Sacrario di Redipuglia – Castiglioni és Greppi, 1938) lenyűgöző méretű fehér kőlépcső a Karszt oldalában, a III. olasz hadsereg 100.000 katonájának nyughelye, akiket a háború után a környék különböző temetőiből gyűjtöttek itt össze. A lépcsőfokok fölkői 40000 nevesített hősi halott maradványait őrzik. 60.000 ismeretlen katona pedig a lépcsősor csúcsán két tömegsírban nyugszik, a kápolna és a kicsiny múzeum mellett. Lent, a lépcsősor lábánál található a III. hadsereg parancsnoka, Emanuele Filiberto d'Aosta herceg sírboltja, mellette pedig Chinotto, Monti, Paolini, Prelli és Ricciéri tábornokok sírjai. A haditemetővel átellenben a Colle Sant' Elia Emlék-parkot (Parco della Rimembranza) az 1960-as években alakították ki a még 1923-ban létesített első haditemető helyén. Innen kb. 1 km-re, az udinei országút mellett, apolgári temető szomszédságában található az Osztrák-Magyar Haditemető (Cimitero militare austro-ungarico), amelyben 2.550 ismert és 12.000 ismeretlen katona nyugszik.

Útvonalak

Redipugliából felkapaszkodva a 100 m magas Monte Sei Busira, amelynek birtokáért a háború első éveiben ádáz küzelem dúlt, felkereshetjük a lövészárkokat és az „500-as, vagy Bersaglieri-dolina“ (Dolina dei 500, dei Bersaglieri) maradványait, ami annak idején haditemetőként és tábori kórházként szolgált, ma pedig látványos történelmi hagyományőrző előadás színtere. A közelben fekszik Doberdó és a nevét viselő tó, a Debeli- és a Cosich-hegy az olasz, illetve osztrák-magyar lövészárkokkal, valamint az ősi földvár és a Gradina Látogatóközpont (Contro Visite Gradina).

A Monte San Michele hegy és San Martino del Carso falu szorosan kötődik Giuseppe Ungaretti történetéhez és hadi emlékeihez: minden idők egyik legjelesebb olasz költője pont a lövészárkokban találta meg igazi költői vénáját.

A hegy tetején kiépített Emlékpark (Zona Sacra) területéért súlyos harcok folytak a háború során. Jelenleg múzeum, emléktáblák, ágyúk, olasz és osztrák-magyar lövészárkok és kavernák láthatóak itt, valamint pompás kilátás nyílik a Júlia-Alpokra, az Isonzó völgyére és a goriziai síkra.

San Martino del Carso közelében könnyen járható ösvény vezet a Sassari-dandár Emlékoszlopához (Cippo Brigata Sassari) és a Coriridoni emlékkőhöz (Cippo Corridoni, Ellero, 1933), valamint nem messze a nevezetes, és sok olasz és osztrák - magyar katona számára végzetes „Gallyas Lövészárkokhoz” (Trincea delle Frasche).

Nagy jelentőségűek az olasz katonák által hátrahagyott falfeliratok (graffiti) a Villa Castelnuevo falain, amiket nemrég restauráltak és beillesztettek a villa „történelmi-irodalmi parkjába”.

A monfalconei Nagy Háború Tematikus Park (Parco Tematico della Grande Guerra) a hajógyáraitól ismert várostól keletre fekvő magaslatok lövészárkait és állásait mutatja be: a fellegrát, a Toti-magaslatot, a piétrarossai 121-es magaslatot a Joffre-vonal hátravont lövészárkaival (Rocca, Quota Toti, Quota 121, Linea Joffre).

A goriziai Vallone-völgy az I.világháború idején hatalmas lövészárkként szolgált: olasz és osztrák–magyar kavernák, óvóhelyek, hadikórházak és temetők sorakoztak benne, ma pedig olyan történelmi emlékhelyek, mint a visintini Magyar Kápolna (Capelle Ungherese) és a haditemetők maradványai.

A Devetachi határátkelőnél minden ellenőrzés nélkül átjutunk Szlovéniába, hogy felkeressük 1917 nyarának véres és sikertelen csataterét, ahol mindkét oldal több százezer főnyi veszteséget szenvedett.

Lokvicától könnyen (egy darabon autóval is) járható út vezet a Fajti-hegy felé, a X. és XI. Isonzó-csata olasz és osztrák - magyar állásaihoz. A lövészárkok maradványai mellett az emlékhelyek közül kiemelkedik az ún. „Boroevič trónusa”, az osztrák-magyar hadsereg parancsnokának sziklából faragott ülése.

A közelben emelkedik a Szlovén Nép Múzeumává alakított torony, ahonnan pompás kiállítás nyílik az Adriai-tengertől a Júlia-Alpokig, a mernai kegytemplomra, Goríziára és Nová Goríziára.

Gorizia

Az I.világháború előtt Gorizia a Habsburg-birodalom 30.000 lakosú, sok nemzetiségű városa volt, ahol olaszul, szlovénul, horvátul, németül és friuli nyelven beszéltek. 1914 nyarán a goriziai fiatalok Ferenc József császár parancsára hadba vonultak, hogy Szerbiában és a Balkánon, valamint Galíciában harcoljanak. Mások viszont, a lelkes olasz hazafiak, inkább dezertáltak, és az olasz királyi hadsereg kötelékébe léptek. Amikor 1915 május 24-én kezdetét vette az olasz—osztrák konfliktus és megnyílt az Isonzó front, Gorizia az első vonalba került. A szembenálló hadak a közeli Collio dombjain és a Karszton szálltak szembe egymással.

Az 1915-ös offenzívák eredménytelen vérfürdőit követően 1916 augusztusának első napjaiban, a VI. Isonzó csata után az osztrák–magyar hadsereg alulmaradt a Sabotino-hegyen, a Podgorán és a San Michele-hegyen, összeomlott a front, és Goríziát elfoglalták az olasz alakulatok.

Olaszország számára a város elfoglalása hatalmas katonai győzelmet jelentett, aminek azonban mintegy 150.000 fős veszteség (halottak, sebesültek, eltűntek, foglyok, betegek) volt az ára. Az osztrák–magyar oldal is kb. 100.000 fős veszteséget szenvedett.

A háború pár kilométerre keletre folytatódott, s az olasz hátszággá vált Goríziára immár osztrák bombák hullottak. A Caporettoi áttörést követő olasz visszavonulás nyomán 1917 novemberében az osztrák–magyar sereg visszavette a várost, ami véglegesen csak a háború befejeztével, 1918 november 4-én került Olaszországhoz, Trentóval és Trieszttel együtt.

Útvonalak

Goríziáért az I. világháború során elkeseredett harcokat vívtak, a II. világháború után pedig igazságtalan határ vágta ketté a várost. A maga olaszországi és szlovéniai hátszággával együttesen a város voltaképpen egyetlen nagy „szabadtéri múzeumot” képez, ahol a tegnap és a ma történelme a megismerés és a határon átnyúló együttműködés lehetőségét tartogatja. Néhány éve még a Piazza Transalpina terén húzódott Európa utolsó „fala”, amelynek helyén ma egy mozaikkép emlékeztet a határ megszűnésére. A városban számtalan emlékmű utal a háborús múltra, a várnegyedben (Borgo Castello) található érdekes I. világháborús múzeum (Museo della Grande Guerra) pedig a Diaz-gyűjteményt őrzi.

Goríziából fel lehet menni az oslaviai haditemetőhöz (Sacrario di Oslavia, Venturi, 1938), amelynek hatalmas, fehér kőből épült tornya 57.000 olasz és kb. 600 osztrák-magyar ismert és ismeretlen katona földi maradványait őrzi. A közelben található a 172-es magaslat, valamint a Monte Calvario/Podgora-hegy emlékoszlopai, ez utóbbi mellett pedig a trieszti író és háborús önkéntes Scipio Slataper sírja.

Osláviával átellenben magasodik, már szlovén területen a Monte Sabotino (Sabotin, 609 m). Nová Goricából Solkan (Solcano) településen keresztül közelíthető meg, vagy olasz oldalról Oslavia felől, San Maurótól gyalog. Az Isonzó-völgyét uraló hegyen pompás kilátást nyújtó ösvény vezet az osztrák–magyar alagutak és állások maradványaihoz, amiket Gorízia elfoglalása után az olaszok vettek birtokba. A távolban látszik az olasz hadsereg által lebombázott, majd 1917 nyarán sok ezernyi fiatal élet árán elfoglalt Monte Santo kegyhely.

I. Világháborús lövészárkok vonulatok /térben és időben/ : Osztrák-Magyar – kék, Olasz – piros színnel jelölve

Savica vízesés

1916-ban az osztrák–magyar katonai hadsereg vízierőművet létesített a Savica patakon az Isonzói front hátszágának energiaellátása céljából.

Savica vízesés (894 m).

Javorca – a Szentlélek Emlékkápolna

Magasan a Tolminka felett, a Javorcán emelkedik (547 m) a Szentlélek Emlék-kápolna, egy faserkezetű templom, amely emléket állít az Isonzói frontokon (1915-1917) Tolminnál elesett osztrák–magyar védőinek. A bejáratí porta felett a következő szöveg olvasható: *Ez az emlékmű a háború alatt a 3. hegy dandár harci egységének 15. hadtest hozzátartozói által volt felépítve, az elesett barátaik tiszteletére és emlékére, 1916 március 1.– november 1. időszakában.*

A kápolna a Remigius Geyling (1878-1974) bécsi festő és színpadi szerkesztő terve alapján lett felállítva, aki akkor és ott főhadnagyként szolgált, míg Jablonszky Géza a magyar származású hadnagy az építkezést és a munkaszervezést felügyelte. A kápolna építkezésénél osztrák-magyar katonák, mesterek, kézművesek dolgoztak. A kápolna fala és az alsó része kőből van, a kápolna felső része vörösfenyő. Belsejében tölgytáblákon, emlékkönyv lapjait szimbolizálva 2564 osztrák–magyar katona neve szerepel, akik a környékbéli csatamezőkön estek el, és a Tolmin melletti Loče katonatemetőben vannak eltemetve.

ASzentlélek Emlékkápolna Javorcán.

Kobarid (Caporetto)

Az egyik legismertebb történelmi színhely Slovéniában, amely az I. világháború e helyhez kötődő Isonzó XII. csatájával (1917 október 24.–november 9. – az ún. Caporettoi csoda) lett híres. Ez a csata minden tekintetben különbözött a korábbi Isonzói csatáktól, mert az osztrák–magyar fél magához ragadta a kezdeményezést és támadóként lépett fel. Ezidők története a Kobaridi Múzeumban részletesen bemutatott. A múzeumi kiállítási anyaga 1993-ban az Európai Tanács kitüntetésével szerzett elismerést.

A Kobaridi Múzeum.

Monte Grappa

Az 1918 júniusában-októberében lezajlott II. és III. piavei csata hősi halottait temették el a temetőben. 12.615 olasz és 10.295 osztrák–magyar katona alussza örök álmát a Monte Grappán. A O.M.M. elesettjei közül több mint 10.000 ismeretlen, a magyar nemzetiségű ezek között a felére tehető, a falban elhelyezett kazettákon 146 katonánk neve olvasható bronzba vésve.

Olasz és osztrák– magyar katona-temető a Piave mentén.

Monte Grappán együtt.

A Monte Grappa hangulata.

Doberdó-fennsík (275 m)

A Doberdó-fennsík kopár kövein, a fennsík védelmének legkritikusabb pontjain több mint egy éven keresztül döntően a korabeli Magyarország területéről származó ezredek harcoltak és a legnehezebb körülmények között védték az akkori közös hazát, az Osztrák–Magyar Monarchiát. A Doberdó a magyar köztudatban általuk és miattuk vált fogalommá. (Lásd: „A Doberdó-fennsík védelmében“ című YouTube filmet.)

A Doberdói fennsík legmagasabb pontja, s a védelem kulcsa a fennsík északi felét uraló Monte San Michele (San Martino) 275 m magas kettős csúcs volt. A hegyet, valamint az attól délre található San Martinó falut és környékét a doberdói harcok során kisebb megszakítással folyamatosan magyar ezredek védelmezték. (A súlyos, sokszor kézitusáig menő, rendkívüli veszteségekkel járó harcok Doberdónál 1915 júniusától 1916 augusztusáig tartottak.)

Monte San Michelen hőseinkre emlékeztünk 2015 július 30-án: „Elindultunk szép hazánkból.“

Doberdó-fennsík ismertebb helyeivel.

Emlékmű a San Michele magaslaton.
 SU QUESTE CIME ITALIANI E UNGHERESI
 COMBATTENDO DA PRODI
 SI AFFRATELLARONO NELL'A MORTE
 „Vitézül küzdő olaszok és magyarok itt testvérré lettek a .halálban.“

Honnan jöttek — hova lettek?

Velünk szemben a Doberdó meredeken feltörő fala zöldell, ami az első világháború idején kopár, fehér sziklaoldal volt. Ezen mentek, – pontosabban, az olasz katonák lövéseitől félve – lopakodtak fel az osztrák - magyar egységek az állásokba. Ugyanezen alakulatok a lövészárokból töltött rövid idő elteltével leharcolva, elfáradva és töredékükre zsugorodva vánszorogtak. De ők legalább lejöttek. Sokakat hullaszállító szekereken hoztak. A fennsík sziklatengerében nem volt egy ásónyom föld sem, hogy a sírokra hantot borítsanak. A temetőket a fennsík lábánál alakították ki.

Ide a Monarchia 17. közös hadosztályának elesett harcosait temették el. Ebben a hadosztályban harcolt a szegedi 46. gyalogezred és a debreceni 39. ezred, amelyek mind hat a Doberdóért vívott csatában a fennsíkon voltak, miközben a legénységük többször kicserélődött. 1915. június elején a közel 3000 fős szegedi ezred a hónap végére alig számlált ötszáz katonát.

1915 közepe és 1916 augusztusa eleje között dúlt a 6. doberdói csata. A temetetlen halottak arra vártak, hogy „jutalmukat“ – egy szűk koporsót – megkapják. Sajnos sokaknak még az sem jutott. Sátorponyvába tekerve tették le őket az előre megásott sírba. Fejükhöz keresztet állítottak. Csata idején, amikor

sok volt a halott, a sírásók nem győzték a munkát, s akkor többen kerültek egy sírba.

Amikor 1917 ősze után beköszöntött a béke, a sírkerteket lehetett gondozni, rendbehozni. A temető köré falat húztak, amin kaput nyitottak. A keresztek között egy-egy kőemlék látható. Talán egy továbbvonult katona hagyott hátra megrendelést, hogy ittmaradt bajtársának emléket állítsanak. A sírkert sarkába egy itató vályút tettek, aminek díszes keretet faragtak. Mi ez, ha nem a szép iránti vágy az embertelenségben? A kerítés és a kapu, ha romjaikban is, de megvannak. A vályú ma egy nagy kőváza. A temető már kaszáló.

A két háború között a Doberdói-fennsík lábánál alakított temetőkből a csontokat közeli Foglianóba vitték. (Készült a magyar Honvédelmi Minisztérium támogatásával.)

A Monte San Martino emlékműnél Fehér László emlékezést idéző dalaival jutatta eszünkbe a 100 évvel ezelőtti, e helyhez kötődő szörnyű eseményeket.

A nagyváradi 4. magyar királyi honvéd gyalogezred emlékműve

„San Martino del Carso

Ezekből a házakból
De a szívemben
nem maradt meg egyéb
egyetlen kereszt sem hiányzik
mint néhány
És a szívem
faszilánk
a legmeggyötörtebb ország

Olyan sokakból
akik velem egy úton jártak
nem maradt
még ennyi sem

Giuseppe Ungaretti (Fordította: Képes Géza)

Az itt harcoló, később neves lírikus így írt a rommá lőtt faluról, a szemelvény pedig magyarázatát adja a vers sorainak: *‘A vér a szó szoros értelmében patakokban folyt. San Martino del Carso szinte a földdel vált egyenlővé, az épületek alapzatai is romokban heverték. A pergőtűz az egész falut porrá és hamuvá változtatta.‘*

Ezeknek a szörnyű harcoknak az egyik résztvevő egysége a nagyváradi magyar királyi 4. gyalogezred volt. Az ezred 1915 nyarán érkezett a Doberdóra. Több mint egy éven keresztül küszködött az ellenséggel, a tűző nappal, az őszi esőkkel. A katonák időnként a fennsíkon a Segeti barakktáborban voltak pihenőben, majd előrevonták őket, pár nappal később pedig töredékük vánszorgott vissza.

Legutoljára a 6. Isonzó-csata elején, 1916 augusztus 6-án vonult fel Kratochwill Károly ezredes 3000 főnyi egysége. Négy napon át állták az olaszok meg-megújuló rohamait és augusztus 10-én a Doberdót védők közül utolsóként vonult vissza a maradék 200 fő.

Ezt az emlékművet az ezred katonái azért állították, hogy hozzátartozóiknak legyen hová elzarándokolni, és gúlától gúláig járva a kopár táj, a tűző nap, a kemény karszti kő emlékeztesse őket szeretteik szenvedéseire. Erre utal Kratochwill Károlynak az ezred parancsnokának a beszéde: *‘Vándor, ha egyszer végigjárod azokat a véráztatta, nekünk oly szent helyeket, akkor a Monte San Gabrielle déli lejtőjén, a Monte San Michele északi lejtőjén a 124. magassági ponton, San Martino del Carsoban és Nova Vasban egyszerű, cementtel összeragasztott, karsztkövekből épített két és fél méteres gúlákat találsz, mindegyiken e felírással: A magyar királyi nagyváradi 4. honvéd gyalogezred hősi halottainak és dicsőséges harcainak emlékére. Állj meg egy pillanatra, vedd le a kalapodat, s mondj egy rövid imát azokért, akik mindhalálig híven harcoltak.‘*

Elgondolásukat keresztülhúzta a történelem. A távolság és a politika miatt nem érkeztek zarándoklatok. Hazánkat (Magyarországot) hosszú ideig vasfüggöny zárta el tőle, a Partium, ahonnan ide szólította őket a parancs, egy harmadik országba került. Az emlékművek egyedül maradvá omladoztak, mígnem ezt a helyi Alpini Egyesület felújította.

A Magyar Honvédelmi Minisztérium ezenúton köszöni meg a felújítást, a gondoskodást, s azt, hogy mindezt ez a tábla hírül adhatja.“

Visintini-Magyar Kápolna

A háború alatt a Doberdó környékén minden templomot szétlőttek, minden tornyot leromboltak, mert ezt követelte a háború. De az emberiség is követelte a magáét: a holtak a méltó temetést, az élők a megnyugvást. Ezért kezdtek a magyar katonák 1918 elején egy kápolnát építeni, mely helyének kiválasztásához érdekes epizód fűződik.

IV.Károly osztrák császár és magyar király, amikor megszemlélte a Doberdót, maga kérte a telek tulajdonosát, hogy engedje meg a magyaroknak, hogy egy kápolnát építsenek az udvar végében.

Külső megjelenése értő tervezőre vall. Egyszerű és méltóságos. 1918 őszén már állt a kis épület, a belső kialakítására szánt elemek is ott voltak, de a felszentelésre már nem került sor, mert vége lett a háborúnak. Az igényes, tervezői munkával megépült épület magára maradt. Az idők során volt lomtár, raktár, de a faragott köveket nem használták fel, a téglákat nem hordták szét. Az idő vasfoga azonban pusztította. Magyar turisták gyakran felkeresték, a szomszédok segítségével olykor tábori misét tartottak az udvarán és sürgették a felújítást. A kiáltást először dr. Szunai Miklós hallotta meg és a Széchényi Tudományos Társaság vállalta az elhagyatottságában is megejtő szépségű építmény felújításának minden terhét. Azzal a gondolattal kezdték el a munkát, hogy ez a kis kápolna a közös emlékezés színhelye legyen. Az építészek alázattal nyúltak a külsőhöz. Az eredeti formát teljes egészében meghagyták, csak egy kis szentéllyel bővítették. A falakat áttörő kerek ablakokba a szecesszió motívumkincseivel és színeiben pompázó színes üvegeket álmodtak.

Felszentelésére 2009. május 29-én került sor, amelyen Sólyom László, Magyarország köztársasági elnöke is megjelent. Így IV. Károly után Magyarország egy másik államfőjének a neve is kötődik ehhez a kis kápolnához.

Külön értéke a kápolnának egy 18. századi Krisztus-szobor. A háború végzivaratából mentette Magyarországra egy tiszt. A kis szobornak a debreceni Tankó családban méltó helye volt. A ükör előtt állva nagyobbnak is tűnt, része volt a család hányattatásának, őrizte a gyerekek fényképét, látta cseperedésüket, majd felnőtt korukban egyéni sikereiket. A család mégis úgy gondolta, hogy a szobornak a hazájában a helye. Így került a szobor – Tankóéknak megnyugvást adva – a kápolnába.

Sabotin (609 m) -

Goríziától északra, stratégiai fekvése végett fontos osztrák–magyar hídfő az Isonzó folyó jobb partján. (Lásd a Doberdó-fennsík térképét!) A csúcs védelmi árkaival és kavernarendszerével az osztrák–magyar hadsereg és az olasz hadsereg állásainak megerősítése céljából volt kiépítve. Sabotinról csodálatos a kilátás a környéken található a Szent Hegyre (Sveta Gora), Škrabrijelre, Vipatalra, Karstra, Friauleri síkra, Goška Brda bor- és gyümölcstermesztő vidékére, és a Júlia Alpokra.

Védelmi árokban, elől Mitja Mocnik, helyi idegenvezetőnk, és a Sabotin sziklá-jába vésett védelmi alagút.

Sziklába vájt tiszti szálláshely ugyanott, és gyönyörű szép kilátás az Isonzó folyóra.

Osztrák-magyar katonai temetők az Isonzó folyó mentén

Az említett Piave menti Monte Grappa-i katonai temetőn kívül meglátogattunk az Isonzó mentén található 31 katonai temetők közül 11 osztrák-magyart: Ukanc, Palmanova, Fogliano, Redipuglia, Gorjansko, Komoni, Sveto, Renče, Braník, Prosecco, ahol tisztelettel adóztunk elesett katonáink emlékének. A temetői látogatásokról rengeteg sok fényképet készítettünk.

Elmélkedés a Foglianoi osztrák-magyar katonai temetőben.

Zarándokutunk során nagyon sok szép templomot és kápolnát is meglátogattunk: Lendván és környékén, Ljubljanában, Bledben, Javorcán a Szentlélek Emlékkápolnát, Palmanován, Aquileiában, a Magyar Kápolnát, Rédicen a templomot, ahol Lendvai Zoltán plébános szívélyes fogadtatásában (és egy kis gördeszka bemutatóban) volt részünk. Ezekről a helyekről, templomokról és kápolnákról is szintén sok fénykép áll rendelkezésünkre.

Egyéb helyek, természetalkotta csodák.

Wintgar-szurdok, a képek magukért beszélnek/

A VRŠIČ hágón.

Búcsú Isonzótól, mindenki begyűjti a maga kis emlékkövét.

Sajtóbeszámoló a zarándokútról

VASÁRNAP a világban

Vásároljon vagy ajándékozzon **VASÁRNAP**ot is az utazásra! Mert útitársnak is jó! Értéktartó, sokrétű és színvonalas, olvasmányos, tanulságos... És szórakoztató!!!
VASÁRNAP, a magyar családok magazinja!

A jó Palócok hagyományaihoz hűen idén is útra keltünk, hogy főt hajtsanak az I. világháború csatáinak helyszínein, katonatemetőkben, a szlovén és az olasz karszt vidékein, az Isonzói csaták emlékhelyén. Tisztelegésünk jeléül kis koszorúkat helyeztünk el a sírdombokon. A magyar himnusz tiszteletére kíséretében énekeltük Fehér Zoltán tanár úr jóvoltából. Ezt a tartalmas és felemelő túrát tovább gazdagította túravezetőnk, a lendvai Bánffy Központ munkatársa, Patyi Zoltán, aki fáradságot nem ismerve kalauzolt végig a csodálatos Triglav Nemzeti Park vadregényes szurdokaiban és a Doberdó-Hennsikon. Köszönjük Z. Urbán Aladárnak, a Palóc Társaság elnökének, hogy részesei lehetünk eme élményekben gazdag barangolásnak, és a Vasárnapiaknak, hogy hűséges útitársunk volt mindvégig.

A jó Palócok nevében Salgó Zoltán, Udvard

Felvidékiek az Isonzó és a Piave menti csaták hőseinek nyomában

Írta: Szabó Klaudia

Készült: 2015. augusztus 16.

Megjelent 2015 augusztus 25-én

Felvidek.ma (<http://felvidek.ma/>)

A Palóc Társaság július 26-a és augusztus 8-a között egy 44 személyből álló lelkes csapatnak szervezett utat azon céllal, hogy az I. világháború szlovéniai és olaszországi emlékhelyeit felkeresse, és az ott elesett magyar áldozatokról méltóképpen megemlékezzen. A résztvevők többsége az Ipoly mellékéről indulva vágott neki a több mint 350 kilométeres távnak, miközben Párkányból és Esztergomból is csatlakoztak hozzánk.

Vasárnap délután a szlovéniai magyarok lakta Lendvába érkezve, Patyi Zoltán, a lendvai Bánffy Magyar Nemzetiségi Művelődési Központ munkatársa köszöntött bennünket, a továbbiakban az ő idegenvezetését élvezhettük. Lendvában alkalmunk nyílt megtekinteni az Alexandiai Szent Katalinnak felszentelt templomot, majd miután a templomkertben álló, 2000-ben felavatott Szent István szobor előtt elénekeltük a Magyar Himnuszt, tovább haladva a Lendvától 13 kilométerre található dobronaki trópusi kertben és orchidea parkban gyönyörködhattunk. Innen a közeli Bakonaki-tónál és a Szent Vid-kápolnánál kialakított energia- pontoknál töltődhattunk fel, meríthettünk az állítólag látásunkat javító

forrásból (valószínűleg a szlovén videti – látni ige nyomán). Új erővel indultunk a tisztán szlovén lakosú Bántornyára, ahol a 15. századi román kori templomban Aquilla János Szent László, valamint a Csodaszarvas legendát megörökítő freskóit nézhettük meg. A nap utolsó színhelye Rodomos volt. Az itt található Mária szobor mellett fekszik annak a tölgynek a mára kiszáradt törzse, melynek a legenda szerint gyógyító ereje van.

A második napon zuhogó esőben a cölöpökre épített főváros, Ljubljana vendégszeretetét élvezhettük. A ljubljana fellegvárban Batthyány Lajos /1849 májusában itt raboskodott/ emléktábláját néztük meg. Ezt követően a Szent Miklós-székesegyházat, majd Ljubljana szülötte, Jože Plečnik keze munkáját dicsérő fedett piacot, hármashidat, végül a ljubljana városházát és az előtte álló szobroskutat tekintettük meg, melyen a három csöbörből folyó víz Szlovénia három folyóját /Száva, Krka, Ljubljanica/ jelképezi. A továbbiakban a Szlovén Alpokból kaptunk ízelítőt Bled környékén, majd a Bohinji-tónál, Ukanc mellett az isonzói harcmezők közelében lévő osztrák-magyar katonai temetőben imádságban, versben, énekben és Fehér László Gábor tárogatóművész játékának kíséretében emlékeztünk a magyar hősekre. Az esti órákban a Bledi-tó partján és a bledi várhegyen gyönyörködhattunk a csodálatos kilátásban.

Zarándoklatunk következő napja az „Én is jártam Isonzónál” című film szelvében zajlott. Bemelegítésként a Bledtől mintegy 4 kilométerre húzódó, a Radovna folyó által kivájt, 1,6 km hosszú Vintgar-szurdokban élveztük a mesés szep természet csodáit. Ezt követően 1700 m magasan, a serpentinekben gazdag Vršič-hágón átjutva szegődtünk a zöld vizű Isonzó mellé. Kobarid városban az I. világháború emlékét őrző múzeum kiállítási anyagát tekintettük meg. Kisbuszokkal jutottunk fel a Javorca-hegyre, ahol az 1916-ban épített Szentlélek-kápolna oldalfalain található fatáblákon a közel háromezer elesett katona nevét tartalmazó Halotti Könyvet néztük meg, a kápolna külső falain pedig többek között a magyar címet is. A Ravelnik nevű szabadtéri múzeumban alkalmunk nyílt bejárni az ott fennmaradt osztrák-magyar lövészárokkrendszer. A nap végén Olaszországtól 200 méterre található újabb szálláshelyünk, Nova Gorica közelében lévő Kapela néven emlegetett ferences rendi kolostor mellől csodálhattuk a város fényeit.

A negyedik nap célja, immár Olaszországban, a közel 1800 méter magasan fekvő Monte Grappa hegy meghódítása volt. A Dolomitok lábánál, az olaszok által állított monumentális emlékmű előtt emlékeztünk az ötezer név nélküli és a 146 névvel ellátott magyar katonára, majd a közeli kápolnában imáinkat ajánlottuk fel a lelkük üdvéért. A hegyről lefelé haladva - az olaszországi sziesztára meghatározott időt türelmesen kivárva -, a helyi hadtörténeti múzeum kiállítását tekinthettük meg.

Amíg a negyedik napon a magasságé, addig azt követően a temető látogatásé lett a főszerep. A korai órákban Palmanova, a csillag formájú, három kapun át megközelíthető városban sétálhattunk. A város érdekessége, hogy a központjában épített templomnak nincs tornya (támadáskor kevésbé tűnik ki). Dicső ma-

gyar múltunkra az Adriai-tenger partján fekvő Aquileia város rómaiak által épített dómjában és temetőjében emlékeztünk. A dóm altemplomának egyik falfestménye egy nyilazó harci által a szkíta–hun–avar–magyar harcmódot ábrázolja. Utunk következő állomása Fogliano, ahol az osztrák-magyar hadsereg 7000 vitéze esett áldozatul. Sajnálattal tapasztaltuk, hogy a helyi temető, melybe 2014-ben Ferenc pápa is ellátogatott, szlovák nyelvű emléktáblája igen elferdítve közli a háborús eseményeket. Balogh Mihály kopja- fája viszont igazi ékesége a temetőnek. A Monte San Michele északi lejtőjéhez érve a „m. kir. nagyváradi 4. honvéd gyalogezred hősi halottainak és dicsőséges harcainak emlékgúljája” előtt róttuk le tiszteletünket, majd a Doberdói-fennsík olaszországi tájain tovább haladva az 1918-ban épített Magyar Kápolnáig jutottunk, melyet a magyar katonák az Isonzó mentén vívott 12 csatában elesett bajtársaik emlékére állítottak. A Boldogasszony Anyánk ősi himnuszunk eléneklése után tértünk vissza Szlovéniába. Itt a gorjansko (Szlovénia legnagyobb osztrák-magyar katonai temetője), romeni, sveto (Szent) és rencse (Rencse) temetőiben emlékeztünk az I. világháború magyar hőseire.

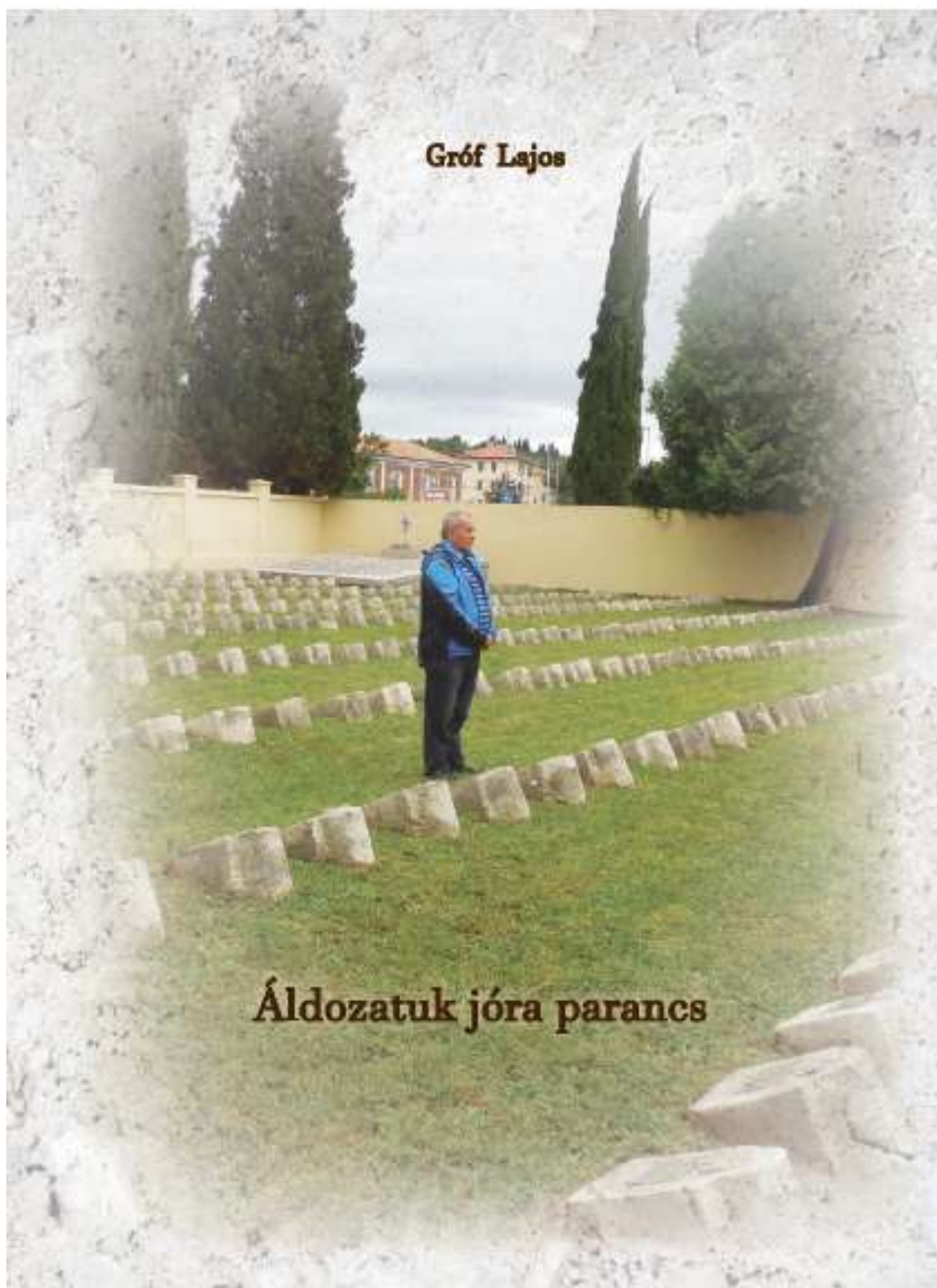
Utazásunk végéhez közeledve a Nova Goricához tartozó Solkan városrészről a Sobotin-hegyen található kavernákat és emlékmúzeumot kerestük fel, majd a Triestől 8 kilométerre fekvő 19. századi romantikus olaszországi Miremare-kastély és díszkert megtekintése után az Adriai-tenger hullámai között hűsítettük le magunkat. Ekképp búcsúztunk el Olaszországtól és tértünk vissza zárándokutunk kiinduló helyére, Lendvára.

Az utolsó napra is jutott néhány látnivaló. A délután folyamán közeli is megtekinthettük a Lármafa nevű kilátót, majd a Szentháromság-kápolna történetével ismerkedtünk meg. Benne található Hadik Mihály vár- kapitány múmiája. A kápolna melletti temető volt háborús megemlékezésünk utolsó színhelye. A Lendvai várban Zala György szobrászművész szobáját, a hetési népi szövetek, ruhák kiállítását, Picasso műveit nézhettük meg. Ezt követően látogatást tettünk a Bánffy Központban és a Makovecz Imre által tervezett Kultúrotthonban is egyaránt. Kora délután Lendvai Zoltán atyához is eljutottunk Rédcésre, aki gördeszkán fogadott bennünket. Végül áldásban részesülve, egészségesen elfáradva, de felejthetetlen élményekben gazdagon indultunk hazafelé.

Ezúton szeretnék az egész csapat nevében köszönetet mondani a zárándoklat szervezőjének, Z. Urbán Aladárnak áldozatos munkájáért, a magyarság összefogásáért, sok erőt, egészséget, hitet kívánok a jövő évi kirándulás megszervezéséhez.

A kiránduláson készült további képek fotogalériánkban [ITT>>](#)tekinthetők meg.

Szabó Klaudia, Felvidék.ma (<http://felvidek.ma/>)

A szerző könyve borítóján az olaszországi Foglianoban, az I. világháborús legnagyobb osztrák-magyar katonai temetőben 2015. július 30-án.

A szerző könyve hátsó borítójának képe: gyönyörű szép kilátás a Sabotin-hegyről (609 m) az Isonzó folyóra 2015. július 31-edikén.

Források

1. IAT Informazionni Accoglienza Turistica – Fogliano Redipuglia prospektus.
2. A helyszínen található információs táblákon lévő, több nyelven írt megemlékezések szövegei (Honnan jöttek..., A nagyváradi 4. magyar kir. gyezred, Visintini-Magyar Kápolna).
3. Turisztikai prospektusok, átírások, leírások, idegennyelvű fordítások
4. Saját készítésű fényképek.

Irodalom

1. Gondos Ernő: *Az első világháború*. Móra Ferenc könyvkiadó, Budapest, 1977.
2. Romsics Ignác (főszerkesztő): *Magyarország az első világháborúban*. Kosuth Kiadó, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2010.
3. Nemere István: *Magyarország története*. Anna Kiadó.
4. Julier Ferenc: *1914 – 1918. A világháború magyar szemmel*. Interneti portál – Infók,
5. Vitéz Németh (Deisler) Károly, nyug. áll. tábornok, a volt ezred parancsnoka: *A volt m. kir. nyitrai 14. honvéd gyalogezred története I. kötet, haditevékenység : 1914. augusztus 1-től 1915. szeptember 6-ig*. Terjedelem: 143 oldal. *II. kötet, haditevékenység: 1915. szeptember 7-től 1918. november 27-ig*. Terjedelem: 206 oldal. A szerző magánkiadása, Budapest, 1927/I. kötet, 1928/II. kötet
6. www.mek.oszk.hu/A magyar honvédség az első világháborúban.
7. www.crowland.uw.hu/images/csata/caporetto.
8. „A m. kir. 31. veszprémi honvéd gyalogezred” c. cikk. Megjelent 2014 ápr. 5-én Bálint Ferenc hadtörténész blog oldalán.
9. Bencze László: *A Piave-front*. Magyar Elektronikus Könyvtár – MEK-05005.
10. www.adtplus.arcanum.hu.
11. Nemeskürty István: *A bibliai örökség*. Szabad Tér Kiadó, 1991.
12. Interneti portál - Infók, Wikipédia.
13. Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
14. Dušan Kováč: *Szlovákia története*. Kalligram Könyv és Lapkiadó, Pozsony 2001.
15. Zöllei Zoltán, Dr., alezredes: *Az első világháború közelharc és kizitusa kiképzésének jellegzetes vonásai*. Interneti portál – Infó.
16. Bencze László: *A Piavei front*. Magyar Elektronikus Könyvtár – MEK 05005.
17. Szőke József: *Nagykér – Monográfia, 1993*. Napkiadó, Dunaszerdahely.

18. „A magyar honvédség az első világháborúban.” *Magyarország a XX. században*. Interneti portál – Infó. I-294.
19. Pintér Tamás: „Magyarok a Doberdón.” *Nagy Magyarország*, III. évfolyam. 3. szám, 2011. szeptember 16. 26. oldal.
20. „Magyar csapatok a caporettói-áttörésben.” *múlt-kor, történelmi portál* - Infó, 2005. június 6.
21. Gulyás László: *Az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig. Két régió: Felvidék és Vajdaság sorsa*. Pécsi Tudományegyetem, 2005.
22. *Magyarország a XX. században, Hadsereg és katonapolitika, 1914-1940.* www.elib.hu.
23. Ivan Šedivý: „A csehszlovák legionáriusok 1914-1918-ban.” *Előadás*.
24. Simon Attila: „A köztársaság katonái.” *Új Szó*, 2006. június 23.
25. Kollektív autorov: *Komjatice 1256-2006, Vedecko-popularizačná monografia*. Komjatice – Bratislava, doplnené vydanie 2008.
26. Vitéz Czékus Zoltán, a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia hadtörténelem tanára: *Az 1914–18 évi világháború összefoglaló történelme*. A szerző sajátja, Budapest 1930, Stádium Sajtó Vállalat Részvénytársaság, Budapest VI., Rózsa-utca 111. sz.
27. Bálint Ferenc hadtörténész: „A m. kir. 31. veszprémi honvéd gyalogezred” című cikk megjelent 2014. április 5-én.
28. Popély Gyula: „Felvidék 1914 – 1920”. *Magyar Napló*, FOKUSZ Egyesület, Budapest, 2010.
29. Popély Gyula: *Felvidék 1918 – 1928*. Kárpátia Stúdió, Budapest, 2014.
30. Miklós Tamás: *Szlovák nemzetiségű katonák harctéri magatartása a háború végén*. 2015.09.23, www.nagyhaboru.blog.hu.
31. Marossy Endre: *Harcra hív a kürt*. Coldwell könyvek-sorozat, Püski Kiadó és Könyvesház, Budapest, 2005
32. Somogyváry Gyula: *Virágzik a mandula...* Budapest 1990, Auktor Kiadó, Budapest, 1990.
33. Pogány József: *A földreszállt pokol*. „Isonzó eposza” Dick Manó kiadása, Budapest, 1916.

Vass Laura (Révkomárom):

Kolonizáció Ekel község mellett az első köztársaság idején⁹⁹

I. BEVEZETŐ

Ekel lakosként mindig foglalkoztatott, hogy hogyan és honnan kerültek a szlovákiai magyarság közé a szlovák telepesek. Ezért választottam szakdolgozatom témájául is az első Csehszlovák Köztársaságban végbemenő földreformot követő kolonizáció feldolgozását.

Az Alsó-Csallóközben található, közigazgatásilag Ekelhez tartozó Štúrová nevezetű kolónia történetét helyi forrásokra támaszkodva igyekeztem feldolgozni. Célom a település létrejöttét bemutatni a rendelkezésemre álló szakirodalom, községi jegyzőkönyvek, levéltári anyagok, községi és egyházi krónikák, valamint szóbeli jellegű források alapján. Adatközlőim már szüleiktől is sokat hallott az ide érkező telepesekről, hiszen az újonnan betelepülők foglalkoztatták a falu lakosságát, majd később maga is sok olyan dolgot megtapasztalt és megélt a kolóniával és annak lakosaival kapcsolatosan, amelyeket a jegyzőkönyvek, krónikák nem jegyeztek. Mind az adatközlőm, mind a felhasznált irodalom segítségével próbáltam feleleveníteni, rekonstruálni a két település, Ekel és Štúrová egymáshoz való viszonyát, egymáshoz tartozását, együttélését, konfliktusait.

Dolgozatom témáját két nagyobb fejezetben fejtem ki. Az első részben szükségesnek tartottam, hogy szóljak a két háború közti időszakban végbemenő a földreformról és a kolonizációról, hiszen a két dolog szorosan összefügg egymással. A kolonisták betelepítése megváltoztatta a magyarlakta falvak környékét. Ebből az elgondolásból kívánom bemutatni szülőfalum történetét, hogy a továbbiakban egyértelműbb legyen a falu és a kolónia közti viszonyok megértése, a község hozzáállása a telep követeléseire.

Alfejezeteket szenteltem Štúrová kolónia megszületésének körülményeire, amit az Ekelhez tartozó Margitmajoron hoztak létre. Bemutatom a kolóniára érkező első telepeseket, a lakosság önállóságra való törekvéseit, mindennapjait, a kolonista iskola létrehozását, a telepes gyerekek oktatását.

A feldolgozott iratokban a kolónia nevét illetően többféle változattal is találkoztam. Először Margitmajorként említik, majd a községi jegyzőkönyvek Štúrová nevet használtak, a Komáromi Járási Hivatal Šturovo helységnevet írt,

⁹⁹ Előadta még a „Helyi identitás és települési arculat” című konferencián 2017. február 24-én Mocsán, a Polgármesteri Hivatal tanácstermében.

de szerepelt még az iratokban a Šturova megnevezés is. Én mindvégig a mai formát, a Štúrová nevet használtam.

A történelmi és politikai szempontból egyaránt fontos, a felvidéki magyarságot érzékenyen érintő kolonizációról keveset tudunk. Igazából csak azt érzékeljük, hogy a magyarlakta falvak egynémelyikének szomszédságában szlovák telepek jöttek létre, melyek lakosai szlovák nemzeti identitásukat a mai napig megtartották, de hogy mikor és milyen körülmények között alakultak, azt ma már csak kevesen tudják. Ott vannak, megszoktuk őket. Ahhoz, hogy szülőfalum történetét, múltját megismerjem, megértsem, ismernem kell a község részévé vált kolóniáét is.

II. FÖLDREFORM ÉS KOLONIZÁCIÓ AZ ELSŐ CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDEJÉN

II. 1. FÖLDREFORM

Közép- és Kelet-Európa számos országában – ott, ahol a nagybirtokrendszer működött – az I. világháborút követően földbirtokreformot hajtottak végre. Ahol mezőgazdaságilag kihasználatlan területek voltak, a földosztás fogalma ismeretlen volt.

A földreform indító okai főleg társadalmiak, és nem gazdaságiak voltak. Ezeknél a földbirtokreformoknál általában a nagybirtokok bizonyos területeiből – méltányos vételáron – az igénylő földmunkásoknak kisebb birtokokat osztottak ki. 13 országban¹⁰⁰ összesen 21,4 millió hektárnyi területet osztottak szét, ami a földosztó országok területének 11%-át tette ki.

Az 1918-ban véget érő világháború következményeképpen Európa térképe átrajzolódott. Az osztrák és a magyar hadsereg 1918 őszére teljesen összeomlott, az Osztrák-Magyar Monarchia kormánya 1918. október 27-én elismerte vereségét. Egy nappal később, 1918. október 28-án Prágában kikiáltották a Csehszlovák Köztársaságot. Október 30-án pedig a Szlovák Nemzeti Tanács által kiadott túrócszentmártoni deklaráció kimondta a szlovákok lakta területek csatlakozását az új államhoz. A szlovákok tehát az egységes cseh-szlovák nemzet részeként egy közös csehszlovák államban kívántak élni.

Az újonnan alakult Csehszlovák Köztársaság területén 1918 novemberében szociális jellegű lázadások törtek ki, amelyet többek között a háborús veszteség, az élelmiszerhiány és az egész Európán végigsöprő spanyolnátha okozott. Mindehhez hozzájárult még a magyar közigazgatás és a rendfenntartás teljes össze-

¹⁰⁰ Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia, Kelet-Németország, Lengyelország, Csehszlovákia, Ausztria, Magyarország, Jugoszlávia, Románia, Bulgária, Görögország.

omlása is. Az általános elégedetlenség jelei – a magas élelmiszer árak és a fekete piac – egyre jobban megmutatkoztak.

1918-1919-ben a törvényhozás legfontosabb feladata a földkérdés megoldása volt. A lakosság nagy többségét alkotó parasztság a tervezetet kitörő örömmel fogadta, abban reménykedve, hogy helyzetüket megváltoztatja. Mint kiderült azonban az egész akció egyöntetűen az államhatalom nacionalista törekvéseit szolgálta.¹⁰¹

A földkérdés bizonyos mértékig nemzetiségi kérdés is volt, hiszen Csehszágban a földtulajdon döntő részben német földbirtokosok kezében volt, Szlovákiában pedig jórészt magyar tulajdonban. A földreformmal kapcsolatos törvények meghozatalánál a törvényhozó szervek ügyeltek arra, hogy a reformnak ne legyen nacionalista jellege. A jogszabályok egyike se tartalmazott nemzetiségi korlátozást, a valóság azonban mégsem ezt tükrözte: a megvalósult földreform egyre inkább a nemzetállam kiépítésének egyik fontos eszközévé vált. Már az 1919-ben elfogadott *lefoglalási törvény* előre vetítette, hogy a földreform sikeres lebonyolításához még további, még újabb törvényekre lesz szükség. A földreform törvényének elfogadása ügyében egyeztetések folytak, és ennek eredményeképpen született meg egy kerettörvény, amely a földreform alapelveit rögzítette.¹⁰² Az 1919. április 16-án elfogadott 215/1919 számú úgynevezett *lefoglalási törvény* zárta az ország összes nagybirtokát. Eszerint nagybirtoknak számított a 150 hektárnál nagyobb mezőgazdasági termelésre alkalmas földterület, mint pl. szántóföldek, rétek, szőlők, illetve minden 250 hektárnál nagyobb egyéb földterület, független annak jellegétől. A törvény további paragrafusa értelmében (11. §) a tulajdonos a lefoglalt birtokából igényjogosult maradt 150 hektár mezőgazdasági, illetve 250 hektár egyéb jellegű földterületre.¹⁰³

Csehszlovákiában a földreformmal kapcsolatban közel 90 törvény és rendelet született. Ezek közül a legfontosabbak: 32/1918 Sb., 215/1919 Sb., 81/1920 Sb., 161/1920 Sb., 329/1920 Sb., 179/1924 Sb.¹⁰⁴

Jogi keretet a telepítéshez az 1920. január 30-án kelt 81/1920 számú törvénycikkely, az úgynevezett *kiutalási törvény* adta. E szerint „*a lefoglalt és átvett földtulajdont, amennyiben azt maga az állam nem tartja meg, a földhivatal osztja szét.*”¹⁰⁵ A jogszabály meghatározta azt is, hogy földet utalhatnak „*egyes személyeknek és pedig kisbirtokosoknak, zselléreknek, kisiparűzőknek, mező- és erdőgazdasági alkalmazottaknak és földbirtok nélküli személyeknek, és pedig*

¹⁰¹ Popély Gyula: Ellenszélben, Dunaszerdahely, 1995, Kalligram Kiadó, 159.

¹⁰² Simon Attila: Kolonizáció Dél-Szlovákiában a két világháború között. PhD Disszertáció, Pécs, 2005, 38.

¹⁰³ Popély Gyula: Ellenszélben, Dunaszerdahely, 1995, Kalligram Kiadó, 159.

¹⁰⁴ Gyönyör József: Terhes örökség, Bratislava, 1994, Madách-Posonium, 28.

¹⁰⁵ Törvények és rendeletek gyűjteménye, szerk.: Dr. Pálesch Ervin, In. A földosztási törvény (1920. január 30-i 81. gy.sz. törvény, mellyel az 1919. április 16-i 215. gy.sz. törvény 10§ értelmében a lefoglalt földtulajdon felosztási iránti rendelkezések kiadatnak, és a felosztott földtulajdonhoz való jogviszonyt szabályoztatik) I. rész. A felosztásról, Prešov 1920, Kósch, I. évf. 5. sz., 9. 10. ív.

különösen legionistáknak és a csehszlovák fegyveres erők hozzátartozóinak, valamint azok hátramaradottjainak, kik a hadiszolgálat következtében elesetek vagy meghaltak.”¹⁰⁶ E törvény alapján csak csehszlovák állampolgár igényelhetett földet, amely több ezer magyar nemzetiségű lakost hátrányosan érintett, hiszen „az 1921. évi népszámlálás Szlovákiában 13 414 rendezetlen állampolgárságú magyart sorolt a külföldiek kategóriájába”¹⁰⁷ Kivételt képeztek a külföldről hazatérő csehek és szlovákok. Nekik két év állt a rendelkezésükre, hogy megszerezzék csehszlovák állampolgárságukat.

A földreform végrehajtása az Állami Földhivatal hatásköre volt, amelyet szinte korlátlan hatalommal ruháztak fel. Szlovákiában az önálló földhivatal helyett körzeti földhivatalokat hoztak létre, amelyek a prágai Állami Földhivatal alárendelt testületei voltak. Működésük formális volt, a döntéseket Prágában hozták meg. A tanácsadó testületekbe nemzeti kisebbségi képviselő nem kerülhetett be.

A lefoglalásra kerülő nagybirtokok legértékesebb részeit magába foglaló maradvékbirtokok kiutalásáról kezdetben az Állami Földhivatal elnöksége, majd a kormányt alkotó legbefolyásosabb politikai pártok hoztak döntést.¹⁰⁸ A törvény szerint a földhivatal határozta meg, hogy a kiutalás magántulajdonba vagy bérletbe kerül. A hivatal inkább az önálló gazdaságok létrehozását szorgalmazta.

A földreform végrehajtása a csehszlovákiai magyarság szempontjából súlyos gazdasági és politikai károkat okozott, a földbirtoktörvény súlyos vagyonvesztéssel járt. Az itt élőket nagyon érzékenyen érintette a – nagy többségben – magyar tulajdonú nagy- és középbirtokok kisajátítása, feldarabolása. Ez által a déli területeken nagy számban elő, a mezőgazdasági nagybirtokon dolgozó munkások, cselédek, zsellérek elveszítették munkájukat, lakhelyüket, földönfutóvá váltak. Ők voltak azok, akik a hön áhított földből a legkisebb arányban részesültek. A földreform-törvény kedvezőtlen alakulása miatt az agrárpárt a magyarok szavazatait ugyan elveszítette, viszont – pontosan a földreform segítségével – sikerült megszereznie a szlovák választók többségének támogatását.¹⁰⁹

1937. decemberéig Szlovákiában összesen 1 407 361 hektár földterület került lefoglalásra, ebből 507 176 hektár mezőgazdasági földterület volt. A lefoglalt területből az eredeti tulajdonosok 562 078 hektárt igényeltek vissza. Az 1931. december végén kelt kimutatás alapján még 154 758 hektárnyi lefoglalt földterület sorsáról nem döntöttek. 189 424 tulajdonos birtokába összesen

¹⁰⁶ Törvények és rendeletek gyűjteménye, szerk.: Dr. Pálesch Ervin, In. A földosztási törvény (1920. január 30-i 81. gy.sz. törvény, mellyel az 1919. április 16-i 215. gy.sz. törvény 10§ értelmében a lefoglalt földtulajdon felosztási iránti rendelkezések kiadatnak, és a felosztott földtulajdonhoz való jogviszonyt szabályoztatik) I. rész. A felosztásról, Prešov 1920, Kósch, I. évf. 5. sz., 9. 10. ív.

¹⁰⁷ Popély Árpád: Trianon etnikai következményei, különös tekintettel a magyar nyelvterület szláv kolonizálására. Studia Caroliensia, IV/2003 1-2. szám, 53.

¹⁰⁸ Simon Attila: Kolonizáció Dél-Szlovákiában a két világháború között. PhD Disszertáció, Pécs, 2005, 45.

¹⁰⁹ Gyönyör József: Terhes örökség, Bratislava, 1994, Madách-Posonium, 27.

690 525 hektár földtulajdon került. 290 453 hektár földterület – amely a kiutalt mezőgazdasági terület 42%-a – , kiskiutalás (30 ha alatti kiutalás) formájában került a 187 453 birtokoshoz. A kiskiutalások aránya elérte a 76, 6%-ot. Maradékbirtokot 621 esetben hoztak létre, melynek összterülete 74 654 hektár volt. Az összes kiutalt terület 47%-a, amely 325 000 hektárt jelentett, állami tulajdonba került. Míg országos viszonylatban a földreform céljaira a mezőgazdasági területek 20,46%-át foglalták le, addig a húsz, többségében magyarlakta déli járásban – például a majdnem színmagyar ógyallai, párkányi vagy komáromi járásban – ez az arány a 35%-ot is meghaladta.¹¹⁰

A földreform a húszas évek végére tulajdonképpen véget ért, bár a befejezés hivatalos dátuma 1933 volt. A földreform után a föld a magyar parasztság jelentős részét nem tudta eltartani.¹¹¹ Ennek ellenére elmondhatjuk, hogy – „*hála a csallóközi és a mátyusföldi magyar paraszt találékonyságának*” [Vígh Károly] – a kertészet, a paprika-, a gyümölcs- és a dinnyetermesztés révén a magyar parasztság számaránya az első köztársaság idején a mezőgazdaságban megnőtt. Felvirágoztatták a mezőgazdasági kultúrát.¹¹²

A Csehszlovák állam a földreformot összességében véve eredményesnek találta. 1927-ben maga a köztársasági elnök, T. G. Masaryk az államalakulat betetőzésének és tulajdonképpeni megvalósításának nevezte. Kijelentette, hogy az államfordulat mellett ez volt az új köztársaság legnagyobb tette.¹¹³

II. 2. KOLONIZÁCIÓ

A csehszlovák földreform keretén belül Dél-Szlovákia számos területére cseh és szlovák telepeseket telepítettek. Ezt a folyamatot nevezzük kolonizációnak.

A kolóniák túlnyomó többségét a szlovák–magyar nyelvhatár stratégiaiilag legfontosabbnak ítélt pontjain telepítették (pl. Szenc, Galánta, Komárom, Párkány, Losonc)¹¹⁴. Itt a földbirtokreform által elegendő lefoglalt földterület állt a jövőbeli telepések rendelkezésre. A mezőgazdaságra alkalmas földterületen kívül volt elegendő ivóvíz, megfelelő közút- és vasúthálózat. Ivan Daxner, a Szlovenszkói Telepítési Szövetkezet elnöke szerint ugyanis kiemelten kellett kezelni a stratégiai fontosságú útvonalakat. Ilyen a Pozsony – Érsekújvár vasútvonal, amelynek mentén a telepes falvak egész sorát hozták létre, de ugyanez figyelhető meg az Érsekújvárt Párkánnyal összekötő vasútvonal mentén is. Egészen a Dunáig valóságos telepesláncot hoztak létre. Sűrűn kolonizált terület volt a Ga-

¹¹⁰ Simon Attila: Kolonizáció Dél-Szlovákiában a két világháború között, PhD Disszertáció, Pécs, 2005, 49-50.

¹¹¹ Főleg Gömörtől Királyhelmecig.

¹¹² Vígh Károly: A szlovákiai magyarság sorsa, Budapest, [s. a.] Bereményi Könyvkiadó, 63.

¹¹³ Gyönyör József: Terhes örökség, Bratislava, 1994, Madách-Posonium, 27-28.

¹¹⁴ Popély Árpád: A Lévai járás etnikai arculata a csehszlovák telepítési politikai és a reszlovakizáció tükrében. Kisebbségkutatás 12. évf. (2003.) 1. szám, 10.

ram mente, bár itt olyan sok település nem alakult, mint a Csallóközben vagy a Mátyusföldön.¹¹⁵

Csallóközben a kolonizáció két nagy tömbje figyelhető meg: a pozsonyi hídfő kiépítését szolgáló felső-csallóközi, valamint a Komáromot nyugat felől záró alsó-csallóközi tömb. A telepítés délnyugati gócpontja Komárom környéke volt. Az így tudatosan elhelyezett kolóniák a stratégiai fontosságú Komáromot 1930-ra teljesen bekerítették, gyakorlatilag az etnikailag magyar területeket behálózták.¹¹⁶

Csallóközben a kolonizáció 1921-ben kezdődött. A telepítés első szakasza 1921-től 1923-ig tartott, a második 1924-től 1929-ig, amely a kolonizáció csúcspontját jelentette oly értelemben, hogy a kolóniák többsége ebben az időszakban jött létre. A telepesek részére kiutalt parasztgazdaságok nagysága 6-10 hektár – esetleg 15 hektár – között volt. Csallóközben ez a földterület átlagosan 17 hektár körül mozgott. Az érdeklődők száma olyan magas volt, hogy sok kérvényezőt el kellett utasítani. A magyarlakta területekre érkezők Szlovákia és Morvaország északi részéről jöttek, de voltak amerikai, jugoszláviai, magyarországi, oroszországi és cseh reemigránsok és egykori legionáriusok is.¹¹⁷ Az Állami Földhivatal a földreform 1923 végéig tartó első szakaszában 32 nagybirtok területén 28 kolónia létrehozását tervezte. Ennek összterülete elérte volna a 14 ezer hektár nagyságot, ahova kb. 1000 családot telepítettek volna. Később azonban a kolonizáció felgyorsítása következtében csak az 1922-es évre több mint 17 ezer hektár (30 ezer kat. hold) kolonizációját tűzték ki célul.¹¹⁸

A Mezőgazdasági Tanács, a Csehszlovák Légiónk Irodája, valamint az Állami Földhivatal széles körű segítséget nyújtott a telepeseknek. 1925 óta róluk külön hivatal is gondoskodott. A kolonistáknak nyújtott segítség legfontosabb formái közé tartozott az adóelengedés, a 33 évre szóló építkezési hitelek, az ingyenes építési felügyelet – lakó és gazdasági épületek felépítésére. A földterület megvásárlására nagyon jutányos állami hitellehetőséget biztosítottak, pl. a termőföld ára hektáronként 2000-3000 korona között mozgott. Támogatást kaptak még tenyészállatok, vetőmag, gyümölcsfák és gépek vásárlására, új utak építésére. A telepek hathatós segítségben részesültek a dohánytermesztést illetően, a termesztett dohányt pedig kedvező áron vették meg tőlük. A mezőgazdasági válság idején az állam a földre és a házra felvett adósságokat részben elengedte.¹¹⁹ Mégis számos esetben a hathatós segítség ellenére is a telepeseknek komoly nehézségekkel kellett megküzdeniük. Gyakorta a rossz termés, a természeti csapások, az állandó pénzhiány nehezítette életüket, de az eltérő gazdasági szokások, az idő-

¹¹⁵ Popély Árpád: Trianon etnikai következményei, különös tekintettel a magyar nyelvterület szláv kolonizálására. *Studia Caroliensia*, IV/2003 1-2. szám, 53.

¹¹⁶ Uo. 56-58.

¹¹⁷ Popély Árpád: Trianon etnikai következményei, különös tekintettel a magyar nyelvterület szláv kolonizálására. *Studia Caroliensia*, IV/2003 1-2. szám, 52.

¹¹⁸ Simon Attila: Kolonizáció Dél-Szlovákiában, PhD. Disszertáció, Pécs, 2005, 68.

¹¹⁹ Gyönyör József: Terhes örökség, Bratislava, 1994, Madách-Posonium, 26.

járási viszonyok miatt is nehezen alkalmazkodtak az itteni intenzívebb gazdasági tevékenységhez. A hegyvidékről érkezett kolonisták munkája az új körülmények között nehézségekbe ütközött. Az árvai földművesek magukkal hozták faszerszámaikat és kistermetű hegyvidéki lovaikat, amelyek a sík vidéken alkalmatlanok voltak. Mezőgazdasági ismereteiket jellemzi, hogy még a vetésforgót sem ismerték.¹²⁰

A kolóniáknak bizonyos alapfeltételekkel kellett rendelkezniük, mint például kiváló termőtalaj, bőséges ivóvíz, könnyen megközelíthető közút- és vasútvonal, valamint az, hogy a kolóniák lehetőleg – 4-5 fős csoportokban – egy időben jöjjenek létre. Megfelelő mezőgazdasági kultúrával, hagyománnyal a cseh- és morvaországi telepések, illetve a jugoszláviai szlovákok rendelkeztek. Az Állami Földhivatal fontosnak tartotta, hogy ezek a kolonisták mezőgazdasági tapasztalataikat átadják a kolónián élőknek, a földművelésben kevésbé jártas szlovák telepéseknek.

Ivan Daxner, a Szlovenszkói Telepítési Szövetkezet elnöke elégedetlen volt a telepítési akcióval. A kolonizáció hatékonysága érdekében úgy gondolta, hogy a szláv lakosságot lehetőleg önálló telepes falvakba kell tömöríteni. A telepes községek ne függjenek a környező magyarlakta falvaktól, hanem az önállóság megszerzésére törekedjenek. Gondoskodni kell azonban iskoláról, tanítói és jegyzői szolgálati lakásokról, a községházáról, óvodáról, templom felépítéséről és temetőről. Vigyázni kell arra is, hogy a magyar falvakba telepített szláv kolonisták számbelileg többen legyenek az őshonos magyar lakosságnál.¹²¹ Hogy ezek az elképzelések mennyire valósulhattak volna meg, több dologtól is függött, elsősorban az anyaközség gazdasági helyzetétől.¹²²

Fontos kérdés volt a gyermekek szlovák nyelvű oktatása. A szlovák iskolák létrehozását magyarlakta területeken a Szlovák Liga¹²³ indította meg. Iskolaalapító tevékenysége a húszas évek második felében lendült fel. Az 1928-as jubileumi év kapcsán kerültek átadásra az ún. *jubileumi iskolák*. A telepes községek névadását illetően arra törekedtek, hogy a telepék hivatalos szlovák településnevet kapjanak. A névadásoknál előtérbe helyezték a történelmi és irodalmi személyiségek neveit.¹²⁴

Az állami telepítések első szakaszát az Állami Földhivatal trencsénteplici körzeti hivatala koordinálta. A hivatal jelölte ki a telepítések helyét, és az választotta ki a kolonistákat is. A trencsénteplici körzeti földhivatal mellett működ-

¹²⁰ Gyönyör József: Terhes örökség, Bratislava, 1994, Madách-Posonium, 27.

¹²¹ Popély Árpád: Trianon etnikai következményei a Felvidéken, különös tekintettel a magyar nyelvterület szláv kolonizálására. *Studia Caroliencica*, IV/1-2 szám, 51.

¹²² Az általam vizsgált településen ebből az tervből az iskolán és a temetőn kívül más nem valósult meg. Az Ekelhez közeli Okánikovón is hasonló volt a helyzet.

¹²³ Szlovák Liga - Slovenská liga 1920. október 22-én alakult meg Pozsonyban a radikális szlovák értelmiségiek támogatásával. Társadalmi szervezet, melynek fő feladata volt, hogy Szlovákiának magyarok és németek által lakott területein szlovák iskolákat hozzon létre.

¹²⁴ Simon Attila, Kolonizáció Dél-Szlovákiában, PhD Disszertáció, Pécs, 2005, 104.

dő tanácsadó testület leszögezte, hogy a telepítés céljaira olyan birtokokat kell kijelölni, amelyek a szlovák nyelvterületből kinyúlnak, a déli államhatár felé pedig összefüggő sávot alkotnak. A valóság az volt, hogy azokat a birtokokat kolonizálták, amelyek tulajdonosaival az Állami Földhivatal meg tudott egyezni. Ennek következményeképpen sok esetben a tervezettnél rosszabb minőségű, gazdálkodásra alkalmatlan termőföldeken alapítottak kolóniákat.

Az állami kolonizáció mellett megkezdődött az ún. magánkolonizáció is, melyet a lefoglalási törvény 7. paragrafusa, az ún. rövidített kiutalási eljárás tett lehetővé. Ennek alapján a birtok a nagybirtokosok és a kolonisták közötti adásvétel útján cserélt gazdát. Mindehhez azonban az Állami Földhivatal jóváhagyása kellett. Az adásvételi szerződésbe az oszthatatlan telepesbirtokokra vonatkozó tulajdonjogi korlátozások is bekerültek.¹²⁵ Az oszthatatlan parasztgazdaságok különféle jogi megkötések alá kerültek. Amellett, hogy oszthatatlanok voltak, a hivatal a visszavásárlás jogát fenntartotta magának, de eladni és megterhelni is csak a földhivatal engedélyével lehetett. Ezekkel a megkötésekkel elsősorban azt akarták meggátolni, hogy a kolonista birtokok ne aprózódjanak fel, és – adásvétel útján – ne kerülhessenek vissza magyar tulajdonosok kezébe.¹²⁶

A létrejött 128 magán és állami kolónián összesen 3 288 család telepedett le. Ez kb. 20 ezer főt jelentett, a korabeli családokra átlagosan 6 főt számítottak. A kolóniák összterülete meghaladta a 44 ezer hektárt, az egy telepesre eső terület – a közös tulajdont is beleszámítva – pedig valamivel több mint 13 hektár volt.¹²⁷

Összességében a szlovák politikai vezetés elégedetlen volt a kolonizáció eredményeivel. A ráfordított energia és pénz nem hozta meg a hozzáfűzött reményeket, ahhoz azonban elegendő volt, hogy az 1918 előtt tisztán magyar lakosságú Csallóköz etnikai arculatát sikerült részben megváltoztatnia.¹²⁸

III. TELEPÍTÉS EKEL KÖZSÉG MELLETT

III. 1. EKEL RÖVID TÖRTÉNETE

Ekel mintegy ezerötyszáz lelket számláló kis település a Csallóköz keleti részében, Komáromtól 18 km-re északnyugati irányban. A község határának északi részén terül el Štúrová település, melyet 1922-ben, az Öreg-réten, Margitmajoron, a csehszlovák állam építtetett morva, szlovák és cseh telepeseknek. A község déli szomszédja a Nagykeszihez tartozó, szintén a húszas években az ún.

¹²⁵ Simon Attila: Kolonizáció Dél-Szlovákiában, PhD Disszertáció, Pécs, 2005, 69-72.

¹²⁶ Uo. 40.

¹²⁷ Uo. 141.

¹²⁸ Vadkerty Katalin: Utószó. In. Machnyik Andor: Csallóköz. Pozsony, 1993, Kalligram Könyvkiadó, 213.

Eklipusztán alapított Okánikovo nevű telepesfalu. Nyugatról Nemesócsával, északról Megyerccsel, keletről Felaranyossal határos.

A község neve nem mindig Ekel volt, hívták *Ökülnek*, majd *Ekülnek*. Az Ekel vagy Ekli nemzetség azonos a Kaptán (Katapán, Koppán) nemzetséggel. Az egyes évszázadokból fennmaradt örököslevelek és adásvételi szerződések említik így a falu nevét.

Az ekeli református egyház legrégebbi jegyzőkönyveiben említést tesznek arról, hogy a XIII. században már volt itt eklézsia, és abban szolgált egy Farkas nevű pap. Az első írásos emlék a községről 1229-ből származik. Egy 1268. évi feljegyzés szerint *Villa Ekel* környéke csupa mocsár volt. Ezt bizonyítja a kavicssos altalaj és azok a hajódarabok, melyeket a *Dorostya* és a *Szántóér* nevű határrészekben találtak. Ekel soha nem volt török kézen, ez a mocsaras, nehezen megközelíthető vidéknek köszönhető.

A reformáció korán érintette a falut. A református egyház az 1613-ból származó úrasztali kelyhet a mai napig használja. Itt lelkészkedett az egyházkerület élén álló Száky János szuperintendens, akit megvádoltak a reformáció, a kálvinista tanok terjesztésével, és Komáromban a Szentháromság téren 1672. szeptember 1-én máglyán elégettek.

A falut 1763-ban erős földrengés rázta meg, melynek során megrongálódott a katolikus templom is. Állandó árvizek, tűzvészek sújtották a települést ebben az évszázadban. Ám nemcsak természeti katasztrófák voltak, hanem jelentős események is történtek a faluban. 1776. október 26-án itt, Ekelen született *Vajda Julianna*, a magyar felvilágosodás legnagyobb költőjének, Csokonai Vitéz Mihálynak műzsája, szerelmi költészetének Lillája.

A község református iskolája 1789-re készült el, a mai napig áll – ez a község legrégebbi megmaradt épülete –, majd 1801 és 1804 között felépült – klasszicista stílusban – a református templom és parókia is. 1816-ban született az az elhatározás, hogy a gyülekezetnek új katolikus templomot, parókiát és mesterházat¹²⁹ kell építeni. A klasszicista stílusú templom építését egy régi román kori kápolna helyén kezdték, és 1830-ban fejezték be. A templom a falu védőszentjének, Szent Ágostonnak a nevét viseli. A terveknek megfelelően elkészült a plébánia, valamint a római katolikus iskola a kántor-tanítói lakással együtt. Így a falu lakossága vallási hovatartozás szempontjából elégedett lehetett, hiszen „mind a reformátusoknak, mind a katolikusoknak saját anyaszentegyházuk és iskolájuk [volt].”¹³⁰

Vajda Júlia mellet Ekel további híres szülöttje, „a reformátusok papja ... a derék Hetényi János, magyar akadémiai rendes tag s többször koszorúzott író.”

¹³¹ Hetényi János 1823-tól egészen haláláig, 1853-ig volt a község lelkésze. Foglalkozott történetírással, gazdaságpolitikával, pedagógiával és filozófiával, 1836-tól a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1840-től vidéki rendes tag-

¹²⁹ Kántor-tanító lakás.

¹³⁰ Fényes Elek: Komárom vármegye leírása (1848). Pozsony, 1994, Kalligram Kiadó, 146.

¹³¹ Uo. 146.

ja volt.¹³² Kiváló és példamutató munkásságára, szellemiségére a község lakói máig büszkék, emlékét az évente megrendezendő Hetényi János Napokon őrzi a falu.

Az 1848 és 1849-es forradalom és szabadságharc évei nem hagytak fellelhető nyomot a falu történetében. A századvég 90-es éveiben, pontosan 1890. január 1-én megalakult Ekelen a tűzoltóság, a millennium évében, 1896-ban pedig elkészült a falu vasútállomása.

Az első világháború Ekelről is szedte áldozatait. A háború végeztével itt is, mint mindenütt, káosz uralkodott. Egyrészt *„a munkától elszokott emberek nem akartak itthon dolgozni, egész napokon át csak gyűlések és tanácskozások folytak, egymást uszították a másik ellen.”*¹³³

Másrészt pedig az eddig csak bizonytalan sejtések kezdtek megvalósulni. A cseh csapatok elfoglalták Magyarország északi részét, a Felvidéket. A cseh katonaság szinte puskalövés nélkül megszállta az egész Csallóközt. *„Határvonalat húztak, a hidakat a Dunán lezárták, az eddigi pénzeket lebélyegezték, s már híre kelt, hogy új ország alakul, és mi többé nem Magyarország, hanem Csehszlovák ország lakói leszünk, megdermedtek az emberek, lehetetlennek tartották...”*¹³⁴

A községi képviselő-testület jegyzőkönyve már utalt a bekövetkezendő cseh megszállásra, és utasítást adott, hogy az ellátatlan lakosságot gabonával lássák el.¹³⁵

Az újonnan alakult Csehszlovák Köztársaság 1920 áprilisában parlamenti választásokra készült. Az egyházi krónika szerint a község lakossága 45%-ban szociáldemokratákra adta le szavazatát.¹³⁶ Ez a meghökkentő szám magyarázatra szorul: a választások kimenetelét nagyban befolyásolta a háborút követő rossz gazdasági és szociális helyzet, valamint a magyar pártok felkészületlensége. Nem sokkal ezután került sor a Trianoni békeszerződés aláírására, amelyre a korabeli krónikában így emlékeznek: *„A békeszerződések jóváhagyása ... [meg]történt, és végérvényesen a területek a Csehszlovák államhoz csatoltattak.”*¹³⁷

A harmincas évek elején a gazdasági helyzet rosszabbodott, melynek következtében megnőtt a munkanélküliek száma. Az 1931-es esztendő rossz termést hozott, nagy ínségre volt kilátás. A szegénység juttatta egyeseket arra a

¹³² Pogrányi József: Tudós Hetényi János és kora. Budapest 1908, Apolló irodalmi r.t. 50.

¹³³ Historie Parochiae. Ekel, 1927. 1918-as év, a lap számozatlan. Az ekeli plébánia egyházi krónikáját Benye Ferenc (1887-1962) mint a falu plébánosa 1927-től 1933-ig vezette. Több éven keresztül volt a községi képviselő-testület tagja, a falu kulturális életének megteremtője. A Historia Parochiae-ban nemcsak az egyházzal kapcsolatos ügyeket, megfigyeléseket jegyezte fel, hanem figyelemre méltók a korabeli életről szóló, a kor hangulatát hűen tükröző írásai is.

¹³⁴ Benye Ferenc: Historie Parochiae. Ekel, 1927. 1919-es év, a lap számozatlan.

¹³⁵ Ekel község képviselő-testületi közgyűlés jegyzőkönyve. 1919. március 5., 1. kg. 1919 sz.: 1450 köz.

¹³⁶ Benye Ferenc: Historie Parochiae. Ekel, 1927. 1920-as év, a lap számozatlan.

¹³⁷ Uo.

gondolatra, hogy a faluban megalakítsák a hitelszövetkezetet, melynek igazgatója Benye Ferenc esperes-plébános volt.

A rossz gazdasági viszonyok ellenére a református hívek adakozásából 1932-ben felépült a két tantermes iskola, amelyben a nyolcvanas évek közepéig folyt az oktatás. Az 1830-ban épült katolikus iskola 1938-ban leégett. Az első világháború áldozatainak mindkét templomban emléktáblát helyeztek el a hívek.

III. 2. EGY TELEPÜLÉS SZÜLETÉSÉNEK KÖRÜLMÉNYEI

Štúrovát az 1919-ben meginduló földreform és az ezt követő kiutalási törvény következményeként hozták létre 1922-ben az Ekelhez tartozó Margitmajorban, (néhány dokumentumban előfordult *Zsemlékes* néven is¹³⁸).

A település az anyaközségtől öt kilométernyi távolságban, az alsócsallóközi tanyavilág, az úgynevezett „*riték*” közé beékelődve, Komárom irányában terül el.

A telepet a volt Fehérváry, Malcolm (Malkowecz Gyuláné) és Singer birtok, ill. a Nagylél r.t. birtokainak egy részén alapították. Egy 1923-ban írott községi jegyzőkönyv szerint az első telepesek 1922 tavaszán érkeztek. Margitmajorban telepedtek le, amely állami kolónia volt. Az 1922-es községi jegyzőkönyvekben azonban nem szerepelt feljegyzés az érkező telepesekről, holott más szakirodalom már utalt arra, hogy azon évben a falu területére idegeneket telepítettek.¹³⁹ A községi krónikát vezető Nagy István, a református iskola tanítója 1933-ban, tíz év távlatából pontatlanul emlékezett a telepítés időpontjára. Valószínűleg ezért írhatott egy évvel későbbi dátumot: „*Ekelhez tartozik Štúrová, a község észak-keleti határában, szlovák és morva lakosaival a Kánya-féle birtokon. A fordulat után, 1923-ban és 1928-ban jöttek ide.*”¹⁴⁰

Hogy a korabeli jegyzőkönyvekben és krónikákban miért ilyen szűkszavúan írtak ill. nem írtak a telepesek érkezéséről, ma már aligha tudhatjuk meg. A magyarázat talán az, hogy a két településnek, az anyaközségnek és a telepesek által lakott kolóniának alig volt kapcsolata egymással, esetleg a kialakult helyzetet csupán ideiglenesnek tekintették.

Az 1922 tavaszán érkező tizenkilenc család 225 holdon gazdálkodhatott. A telepesek nagy része Cseh- és Morvaországból, illetve Szlovákia északi részéről érkezett. Néhány család, Hliva Ondrej, Širka Juraj, Mend'an Ján, Francisty

¹³⁸ Vö.: Varga Kálmán: Telepesfalvak, kolóniák Komárom környékén, Regio. 1992. 2. 61.old. – Saját megj.: Varga Kálmán helytelenül nevezi meg Margitmajort Zsemlékesnek, ugyan Ekelhez tartozó földterület, de nem azonos Margitmajorral, a mai Štúrovával.

¹³⁹ Vö: Vadkerty Katalin: Utószó. In. Machnyik Andor: Csallóköz. Pozsony, 1993, Kalligram Könyvkiadó, 221.

¹⁴⁰ Kulcsár Cecília-Kulcsár Nándor: Községi Krónika. Ekel, 1980, 75/1980 közs. határozat, 36-37.

Michal, Maglovsky Pavel és Ožváth Ondrej viszont a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságból érkező reemigránsok voltak.¹⁴¹

A későbbiekben a kolónia 730,3 hektárnyi területre bővült, 39 telepes jutott ott birtokhoz. A telepen élők között 2 magyar nemzetiségű is volt, akik 3 hektár alatti területet műveltek, 23 telepes 3 és 20 hektár közöttit, 14 telepes pedig 20 hektár feletti földterületet. A 39 telepes nemzetiségi összetétele a következő volt: 2 magyar, 18 szlovák és 19 cseh. A kolónián 1930-ban 186 személy élt,¹⁴² bár a vizsgált időszak két évtizedében többször is megváltozott a település lakosainak száma¹⁴³ és összetétele.

A telepesek név szerinti felsorolása:

Blaho Pavel, Csicsai Vendelín, Ďalák Ján, Ďuriš Samuel, Dohnal Jozef, Forgács Michal, Haška Kliment, Havránek František, Irovský Rudolf, Janča František, Kohún Ján, Kohún Pavel, Kohún Pavel ifj., Koneček Ján, Koneček Ján ifj., Kunda Samuel, Kylian Štěpan, Lorenc František, Matula Jozef, Měsíček František, Mihalík Daniel, Mihalík Ján, Mihalík Petr, Mihalíková Kateřina, Mrkuš Ján, Ožváth Ondrej, Pazdera Ján, Pečen Štefan, Pelikán Alois, Plachý Antonín, Plachý František, Plachý Hynek, Plachý Jozef, Svršek Gustav, Svršeová Zuzana, Širka Juraj, Žiška Daniel.¹⁴⁴

A kolónián már 1922-ben megkezdődött a telepesek házainak építése. Erre utal az Ekel község nevében 1924-ben kiállított községi tanúsítvány, mely a következőket tartalmazza: Az alulírott községi tanács becsületbeli nyilatkozatot adott arról, hogy Pavel Blaho telepes, ekeli lakos, Margitmajor területén 1922 májusában házépítésbe kezdett, és az építkezést 1922 októberében befejezte, házszáma 215. Egyúttal tanúsítják azt is, hogy a nevezett telepes ezen ház építésére az engedélyt csak 1923-ban kérte, amelyet a Komáromi Járási Hivaltól meg is kapott. Az építkezési engedély száma 6204/923. Kelt Ekelen, 1924. április 22-én. Aláírás: Kiss Péter bíró.¹⁴⁵ Ilyen tanúsítványokat további házszámokra, az előzőleg már felsorolt telepesek nevére állítottak ki¹⁴⁶.

A Szlovenszkói Telepesek Építkezési és Lakásszövetkezete pozsonyi székhellyel¹⁴⁷ 1931-ben kelt levelében az Ekeli Községi Hivatalhoz olyan ügyben fordult, hogy 1922 és 1923 között 22 telepesnek épített házat gazdasági épületekkel együtt, ám a Komáromi Járási Hivatal csak 20 házra adta ki az engedélyt.

¹⁴¹ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1923. december 6., 93. kgy 1987/923 k. sz.

¹⁴² Simon Attila: Kolonizáció Dél-Szlovákiában. PhD Disszertáció, Pécs, 2005. 170.

¹⁴³ A településnek a jelenlegi községi lakossági jegyzék alapján 101 lakosa van.

¹⁴⁴ Vadkerty Katalin: Utószó. In. Machnyik Andor: Csallóköz. Pozsony, 1993, Kalligram Könyvkiadó, 221-222.

¹⁴⁵ Štátny archív v Nitre, pobočka Komárno, Obecné svedectvo, fond: Notársky úrad v Ekli (NÚE) 2197/1932, 4. doboz

¹⁴⁶ Ján Ďalak – 213-as házszám, Daniel Žiška – 216-os házszám, Pavel Kohuň – 217-es házszám, Katarina Michalíková – 220-as házszám, Zuzana Svrčeková – 221-es házszám, Samuel Kunda – 222-es házszám, Ondrej Ožváth – 226-os házszám.

¹⁴⁷ Stavebné bytové družstvo kolonistov na Slovensku, Bratislava

Ennek az ügynek a tisztázásában kérték a hivatal segítségét, valamint az építkezési engedélyek 1923-ra visszamenőleges kiállítását.¹⁴⁸

A 22 házat a gazdasági épületekkel két fázisban építették. 1922-ben készült el kilenc ház, amelynek tulajdonosait az előbbiekben már felsoroltam Francisty Michal kivételével, akinek községi tanúsítványa hiányzott. A második fázisban, 1923-tól 1924-ig, 13 ház épült fel szintúgy gazdasági épületekkel együtt.

A kolonista házak teljesen eltértek a Csallóköz e vidékére jellemző épülettípusaitól. Ezek a házak jóval nagyobbak és korszerűbbek voltak mint az anyaközségben lévő házak többsége. A település házaira jellemző, hogy az épület utcai frontján kettő ill. három ablak volt. A lakórészhez – általában két szoba és konyha – szorosan kapcsolódtak a gazdasági épületek: istálló, ólak és a széna tárolására szolgáló pajta. A házak téglából épültek, magas sátozottóval, amelyet cseréppel fedtek. A mai napig ez a szerkezetípus maradt fenn.

A településnek csak egyetlen utcája volt. A kolóniának se temploma, se községi hivatala nem épült, de a kezdetektől fogva külön temetője volt. A telepesek soha nem temetkeztek Ekelén. Štúrová központjában vasszerkezetű harangláb található, amelyet a helyi evangélikus hívek állíttattak 1933-ban.¹⁴⁹

A húszas évek közepe táján felvetődött a Telepítési Hivatal részéről, hogy az újonnan létesített kolóniák kapjanak „csehszlovák” településnevet. Egész Csehszlovákia-szerte előtérbe kerültek a történelmi és irodalmi vonatkozású személynévek. Így lett Margitmajorból Štúrová, amelyet a település 1926-tól visel.

III. 3. ISKOLA – OKTATÁS

Az anyaközségnek két magyar tannyelvű felekezeti iskolája volt, református és római katolikus. A faluba telepes gyerekek soha sem jártak iskolába. Štúrová 1929-ben kapott korszerű kétosztályos iskolát, előtte az egyik telepes, Kylian Štěpan házában folyt a tanítás.¹⁵⁰

A községi jegyzőkönyvben 1925-ben tettek először említést a kolonista iskoláról, amikor is a bíró 15 kocsis kavicsot adott – térítésmentesen – a margitmajori telepen lévő iskola árnyékszéke építéséhez.¹⁵¹ Ebből azt következtethetjük, hogy a kolóniának volt iskolája, ha még ideiglenes is, mert az új és korszerű jubileumi iskola csak 1929-ben készült el, amelyet a Szlovák Liga építtetett. A régi iskola épülete ma is áll, jelenleg a szövetkezet irodája működik benne.

A község iskoláinak az 1926/1927-es tanévben jelentést kellett leadniuk a községi hivatalnak arról, hogy a tanköteles gyermekek látogatják-e intézményüket. E jelentést a štúrovái állami népiskola is leadta, amelyben az iskola tanítója,

¹⁴⁸ Štátny archív v Nitre, pobočka Komárno, Povolené stavby, fond: NÚE 2197/1932, 4. doboz

¹⁴⁹ Özv. Bohos Józsefné szíves közlése által.

¹⁵⁰ Kulcsár Cecília – Kulcsár Nándor: Községi Krónika, Ekel, 1980, 75/1980, hat. 36-37.

¹⁵¹ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1926. december 5. 106 kgy/925

Otto Bajmóczy arról számolt be, hogy négy gyermek kivételével a telep minden iskolaköteles gyermekét beíratták. Megjegyzi azonban, hogy az említett tanév megkezdésével már ők is látogatták az iskolát.¹⁵²

Még ebben a tanévben, 1927. március 31-én, a štúrovái állami elemi iskola gondnoksága tárgyában ült össze a képviselő-testület, amely azt a határozatot hozta, hogy az iskola fenntartásához kötelesek hozzájárulni „*a volt Margitmajor és Zámoly puszta addig már felosztásra, vagy még ezután felosztás alá kerülő területén lakó összes telepesek az ezen területen fekvő föld és birtokuk arányában...*”¹⁵³ Tehát a štúrovái telepeseknek hozzá kellett járulniuk birtokuk nagysága szerint iskolájuk fenntartásához, ugyanúgy mint az anyaközségben a két felekezeti iskolának.

A kolóniának – a falusi iskolával egyetemben – évente jelentést kellett leadnia az iskolaköteles gyermekek számát illetően. Az 1929/30-as tanévre vonatkozó jelentésben¹⁵⁴ 30 iskolaköteles gyermek szerepelt, de közülük csak 24-en kezdték meg az oktatást, mivel három gyermek az ekeli református népiskolát látogatta, ketten Komáromba, egy magyar gyerek pedig Békére¹⁵⁵ járt iskolába. Ebben a jelentésben az iskolakötelezettségen kívül szerepelt még a tanuló vallási hovatartozása, a születési helye, az illetősége, valamint a gyermek édesapjának neve és foglalkozása.

1. számú táblázat: Iskolaköteles gyermekek Štúrovában az 1929/30-as tanévben

Sor-szám	Gyermek neve	Szület. ideje	Születési helye	Vallása	Illetősége	Apa ill. anya neve, foglalkozás, házszám	Hova jár a gyermek iskolába?
1.	Štefan Jány	1923	Litnianská	róm.kat.	Litnianská	Štefan Jány kereskedő, 263.	Štúrová
2.	Františka Pazderová	1921	Nenkovice	róm.kat.	Nenkovice	Jan Pazdera földműves, 266.	Štúrová
3.	Anna Pazderová	1916	Nenkovice	róm.kat.	Nenkovice	Jan Pazdera földműves, 266.	Štúrová
4.	Anastázia Plachá	1918	Žarošice	róm.kat.	Žarošice	Antonín Plachý földműves, 267.	Štúrová
5.	Jan Mrkus	1920	Vresovice	róm.kat.	Vresovice	Jan Mrkus földműves, 269.	Štúrová
6.	Maria Mrkusová	1918	Vresovice	róm.kat.	Vresovice	Jan Mrkus földműves, 269.	Nankovice Morava
7.	Karol Dohnal	1920	Kostolec	róm.kat.	Kostolec	Jozef Dohnal földműves, 270.	Štúrová
8.	Hedvika Mesíčková	1917	Kostolec	róm.kat.	Kostolec	František Mesíček földműves, 272.	Štúrová

¹⁵² Štátny archív v Nitre, pobočka Komárno, Výkaz školopovinných detí, fond: NÚE 2132/1926, 2. doboz.

¹⁵³ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1927. március 31., 5 kgy. 253/927 sz.

¹⁵⁴ Štátny archív v Nitre, pobočka Komárno, Súpis školopovinných dietok v školskom roku 1929-30 v Štúrovam, fond: NÚE 1286/1929, 3. doboz.

¹⁵⁵ Mierovo – Dunaszerdahelyi járás.

9.	Jozef Kylian	1916	Čadca	róm.kat.	Čadca	Štefan Kylian földműves, 275.	Štúrová
10.	Jan Pari	1923	Čadca	róm.kat.	Čadca	Karol Pari béres, 278.	Štúrová
11.	Jozef Pari	1921	Čadca	róm.kat.	Čadca	Karol Pari béres, 278.	Štúrová
12.	Anna Ožváthová	1919	Kysáč	evang.	Kysáč	Ondrej Ožváth földműves, 282.	Štúrová
13.	Antonín Janča	1918	Krumovíz	róm.kat.	Krumovíz	František Janča földműves, 290.	Štúrová
14.	Metodej Janča	1916	Krumovíz	róm.kat.	Krumovíz	František Janča földműves, 290.	Komárom
15.	Maria Plachá	1918	Žarošice	róm.kat.	Žarošice	Jozef Plachý földműves, 277.	Komárom
16.	Božena Lorencová	1922	Bohumilice	róm.kat.	Bohumilice	František Lorenc földműves, 291.	Štúrová
17.	Jan Lorenc	1918	Bohumilice	róm.kat.	Bohumilici	František Lorenc földműves, 291.	Štúrová
18.	Jozef Lorenc	1916	Bohumilice	róm. kat.	Bohumilice	František Lorenc földműves, 291.	Štúrová
19.	Kveta Ďalaková	1923	Hybbe	evan g.	Hybbe	Jan Ďalak földműves, 294.	Štúrová
20.	Fedor Ďalak	1921	Hybbe	evan g.	Hybbe	Jan Ďalak földműves, 294.	Štúrová
21.	Jan Ďalak	1920	Hybbe	evan g.	Hybbe	Jan Ďalak földműves, 294.	Štúrová
22.	Miloš Ďuriš	1923	Ekel	evan g.	Ekel	Samuel Ďuriš földműves, 295.	Štúrová
23.	Božena Ďurišová	1921	Hybbe	evan g.	Hybbe	Samuel Ďuriš földműves, 295.	Štúrová
24.	Anna Blahová	1923	Myjava	evan g.	Myjava	Jan Blaho földműves, 296.	Štúrová
25.	Adela Žiškova	1921	Hybbe	evan g.	Hybbe	Daniel Žiška földműves, 297.	Štúrová
26.	Julius Žiška	1919	Hybbe	evan g.	Hybbe	Daniel Žiška földműves 297.	Štúrová
27.	Maria Oláhová	1916	Ekel	re- form.	Ekel	Michal Olah béres, 292.	Ekel
28.	Gizela Oláhová	1918	Ekel	re- form.	Ekel	Michal Olah béres, 292.	Béke
29.	Alexander Olah	1921	Ekel	re- form.	Ekel	Michal Oláh béres, 292.	Ekel
30.	Juliana Oláhová	1923	Ekel	re- form.	Ekel	Michal Oláh béres, 292.	Ekel

Az anyaközség az iskolák kiadásaihoz nem tudott hozzájárulni, de a szegénysorsú gyermekek tanszerekkel való ellátását 300 koronával támogatta. Ezt a segítyt nagyon sokan kérték, mind az ekeli, mind a štúrovái iskolás gyermekek szülei közül. Egy évvel később a képviselő-testület ezt a támogatást 200 koronára csökkentette azzal az észrevétellel, hogy Štúrovában a szülők kérelmüket kevésbé indokolták meg az ottani rossz viszonyokra hivatkozva mint az anyaközségben, ahol ténylegesen nagyszámú szegénysorsú iskolás gyermek élt.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1932. március 22. 32/932. kgy., 248/32 adm.sz.

A községi jegyző iskolákról szóló jelentésben felsorolja a községben található tanintézményeket: a fejezet elején már említettem egy római katolikus és egy református magyar tannyelvű kétosztályos népiskolát, valamint a kolónia szlovák tannyelvű népiskoláját. Az irat említést tesz egy egyosztályos községi iskola létrehozásáról is 1934-ben, ám megjelölve nincs, hogy az milyen tannyelvű lett volna. A kor történelmi háttéréből kiindulva, valamint tudva azt, hogy a telepés falvak önállósági törekvései ekkorra már felgyorsultak, (maga a jegyző is úgy ír Štúrováról mint „*leendő község*“-ről) nagy valószínűséggel a két felekezeti magyar tannyelvű iskola mellé egy szlovák tannyelvű iskola felállítását tervezték.¹⁵⁷

III. 4. A KOLÓNIA ÖNÁLLÓSÁGRA VALÓ TÖREKVÉSEI

Az 1922 tavaszán a Margitmajorba települő kolonisták már 1923-ban – önállósodási törekvésüknek hangot adva – kérésüket a községi képviselő-testület elé terjesztették.

Daniel Michalik és Ondrej Hliva a margitmajori kolonisták nevében, 1923. december 6-án kérték először a telep önállóvá válását. A községi jegyző javasolta a kérelem elfogadását, mert tudomása szerint Margitmajor és a Malkowecz Gyuláné tulajdonát képező Zámoly pusztá (összesen 800 kat. hold ingatlan) további felosztásra kerül. Így a tervezendő község gazdaságilag biztosítani tudná megélhetését, feladatának képes lenne megfelelni. A községi bíróságon azonban a jegyző javaslatával szemben az önállósodás ellen tiltakozott, mert szerinte a különválás éppenhogy gazdasági szempontból lehetetlen. Arra hivatkozott, hogy *„tudomása szerint csupán 19 birtokos szlovák telepés között osztottak fel 225 kat. hold ingatlant, az ingatlan többi része felosztva még nincs. Szinte lehetetlen, hogy 19 birtokos 225 kat. hold ingatlannal önálló községet alakítsanak.*“¹⁵⁸

A községi előljáró azt is megjegyezte, hogy az önállósodás azért sem kivitelezhető, mert a két terület – Margitmajor és Zámoly pusztá – nem összefüggő birtokok. Érvként hozta fel azt is, hogy a „*régi*“ részt, ahol számos magyar nemzetiségű birtokos lakik, elszakítanák a falutól, így beleolvasztanák őket a szlovák telepés tervezett községébe.¹⁵⁹

Mindehhez hozzájárul az is, hogy Ekel ugyan 6300 kat. holddal bírt, de így is csak a pótlások kivetése által tudott csak fennmaradni. Akkor egy 800 kat. holddal rendelkező község vajon képes-e megfelelni az önállósággal járó

¹⁵⁷ Vö.: Štátny archív v Nitre, pobočka Komárno, Výkaz škôl, fond: NÚE 3826/1932, 4. doboz.

¹⁵⁸ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1923. december 6., 81 kgy.1739/923 sz.

¹⁵⁹ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1923. december 6., 81 kgy.1739/923 sz.

terhekkkel? A képviselő-testület a margitmajori kolonisták önálló községgé válását tehát elutasította. Ez után pár évnyi csend következett az önállósági törekvéseket illetően. Ennek egyik oka az lehetett, hogy az önállósági harc szószólója, a telepések képviselője, Ondrej Hliva, több társával együtt elhagyta a telepet. Őket többen is szeretnék volna követni, volt aki el is hagyta Štúrovát, volt olyan is, aki végül mégiscsak maradt. Hogy az akkori időkben mi lehetett a magyarázata az elvándorlásnak, annak, hogy a kolonisták nagy része el akarta hagyni a kolóniát, szóbeli adatközlőm úgy emlékszik vissza, hogy leginkább az egymást követő rossz termések, a hiányzó tőke, a nagyfokú tapasztalatlanság, a rossz utak kedvetlenítették el őket. Elkeseredettségükhöz hozzájárult az is, hogy a kormány által beígért túlzott nagy remények nem valósultak meg, hogy mindig idegennek érezték magukat ebben a színmagyar környezetben. Bár beilleszkedésüket a helyi közösség, illetve a képviselő-testület sem könnyítette meg, diszkriminálásról szó sem volt. Sőt, mindig a telepések álltak elő olyan kérésekkel, követelésekkel, amelyek kivitelezhetetlenek voltak, hiszen a község költségvetését évekre felborították volna.¹⁶⁰

A húszas évek végén, miután a kolónián a helyzet némileg rendeződött, újra feltűnt a községi jegyzőkönyvben az önállóságra való törekvés. A képviselő-testület Štúrová önállóvá válásához azonban most sem járult hozzá azon okból kifolyólag, hogy az iratokhoz a megfelelő térképet nem csatolták hozzá.¹⁶¹

Négy évvel később újra próbálkoztak a štúrovái telepések, és kérvénnyel fordultak az anyaközségbeli képviselő-testülethez. 1933-ban a testület nem ellenezte a telep önállóvá válását, de feltételei voltak. Úgy rendelkezett, hogy a štúrováiak önálló községet alapíthatnak a saját tulajdonukat képező területen, de az anyaközség a községi vagyonból nem hajlandó semmit sem átadni, a községi adósságok és egyéb kötelezettségek pedig „*hold-szám*” arányban lesznek elosztva. Az új község megalakításával, tehát Štúrová kolónia Ekeltől való elszakadásával járó kiadásokat kötelesek ők maguk felvállalni. A korabeli állapotok szerint a községi alkalmazottak bérét továbbra is kifizetik, és mivel a körjegyzőségtől való elszakadás lehetetlen, a jegyző illetményéhez is hozzá kell járulniuk.¹⁶² A képviselő-testület a meghozott határozattól a továbbiakban sem tért el. Ezek a feltételek a telep számára teljesíthetetlenek voltak, így az önállósulás rendre megghiúsult. Pedig már egy 1932-es községi jelentésben, ahol a nemzetiségi összetételről adtak értesítést (85% csehszlovák, 15% magyar), Štúrová már úgy szerepelt mint leendő község.¹⁶³

¹⁶⁰ Özv. Bohos Józsefné szíves közlése alapján.

¹⁶¹ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1929. augusztus 26., 52 k.gy. 944/1929 sz.

¹⁶² Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1933. október 26., 75/933 k.gy.1934/33 sz.

¹⁶³ Štátny archív v Nitre, pobočka Komárno, Výkaz o výške národnosti v budúcej obce Štúrová, fond: NÚE 3826/1932, 4. doboz.

1936-ban intenzív levélváltás kezdődött a Komáromi Járási Hivatal és az Ekei Jegyzői Hivatal között. Három levél íródott a kolónia önállóvá válási törekvésének ügyében a járási hivatal felől, és egy válaszlevél az ekei hivatal részéről.

A Komáromi Járási Hivatal kérvényezte az Ekei Jegyzői Hivataltól, hogy az Országos Hivatal rendelete értelmében minél előbb lépjen a fenti tárgyban, megjegyezve, hogy ez az ügy már évek óta húzódik. Mivel az ekei hivatal e levélre nem válaszolt, és nem is intézkedett, a Komáromi Járási Hivatal vezetője „*meginti*” őket, mivel nem voltak elég gyorsak ez ügyben. Egy újabb levél már arra figyelmeztette az ekei hivatalt, hogy az ügyintézés további halasztást nem tűr, ezért szíveskedjenek „*intenzívebben foglalkozni*” a feladattal. Az Ekei Jegyzői Hivatal ezek után válaszlevelet intézett a komáromi hivatal felé, melyben azt kifogásolta, hogy a járási hivatal a štúrovái kolónia önállósodása tárgyában nem csatolta a pozsonyi Legfelsőbb Bíróság beleegyezését. Ezért az e tárgyra vonatkozó kérvényt az ekei hivatal átutalta az illetékes „*felsőbbségeknek*” [vrchnostiam]. Úgy rendelkeztek, hogy a kolónia önállóságra való törekvésének kérelme mindaddig az ekei jegyzőségen fog „*pihenni*” [odpočívat’], amíg az említett irat Pozsonyból meg nem érkezik.¹⁶⁴

Az önállósodási törekvéssel kapcsolatos utolsó bejegyzés a községi jegyzőkönyvben 1937 elején történt. Ugyanekkor kérték Štúrová villamosítását is. Ezt a képviselő-testület jogosnak ítélte meg, azonban Štúrová telep küszöbön álló önállósodásáig ezzel az üggyel tovább nem foglalkoztak. A jogos kérést az önállósodás időpontjáig elnapolták.¹⁶⁵

A második világháborút követően, és a későbbiekben is, voltak a telep részéről önállósodási törekvések, de nem nagy sikerrel. A képviselő-testület mindig ellenállt a kolónia ilyen kérésének, mindig a település – mind Ekel, mind Štúrová – lakosainak az érdekeit helyezve előtérbe. Ennek következtében Štúrová a mai napig Ekelhez tartozó település.

III. 5. ŠTÚROVÁ LAKOSAINAK MINDENNAPJAI

A kolónia lakossága az önállóságra való törekvésen és az iskola létrehozásán kívül tervezte az ekei illetőség megszerzését, valamint a két települést egymással összekötő út és a kanálison átívelő híd megépítését. Megérkezésükkor a margitmajori telepesek a réti úton lévő fák kivágását kérték, amit a képviselő-testület nyilvános árverésre bocsájtott.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Štátny archív v Nitre, pobočka Komárno, fond: NÚE 3826/1932, 1. levél: 2199/1936 sz., 2. levél: 15988/1936 sz., 3. levél: 18793/1936 sz., 4. levél: 3087/936 sz., 4. doboz.

¹⁶⁵ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1937. február 10., c. 35/1937 kgy.

¹⁶⁶ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1923. február 12., 15.kgy.sz.

A margitmajori telep lakosai nemcsak a község kötelékébe való felvételüket kérték, hanem – már 1923 elején a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságból érkezett reemigránsok – állampolgárságuk kilátásba helyezését is. A községi jegyző javasolta kérelmük elfogadását, mivel a nevezettek szlovák nemzetiségű kolonisták, és a község területén vagyonnal – földbirtokkal – rendelkeztek, a köztársasággal lojálisak, politikailag pedig megbízhatóak voltak. A községi bíró viszont – ez ügyben is – a kérelem elutasítását indítványozta a jegyző javaslatával szemben, hiszen ezek az emberek csak 1922 tavaszától laktak a faluhoz tartozó „rítén“, és a község terheihez még soha nem járultak hozzá, erkölcsi előéletüket nem igazolták, valamint szerb honpolgárok voltak. Így a telepesek kérelmét a képviselőtestület egyhangúlag elutasította.¹⁶⁷ Az adott törvények alapján a nagy megbecsülésnek örvendő dr. Erdélyi Pálnak, Erdélyi János fiának – aki ekeli ingatlannal is rendelkezett –, sem hagyta jóvá a képviselő-testület az ekeli illetőséget.¹⁶⁸ A döntést nem nemzetiségi hovatartozás alapján bírálták el.

Az ekeli illetőséget legelőször Ožváth Ondrej kolonista és családja kérvényezte, és ennek lehetőségét 1926-ban a képviselő-testület kilátásba helyezte. *„Ekel község képviselőtestülete egyhangú határozattal kimondja, hogy Kisácz községben 1886. év febr. 11-én született Ožváth Ondrej kolonista ekeli lakosnak s családjának az ekeli illetőséget kilátásba helyezi azon esetre, ha csehszlovák honpolgárságot nyerne, s nincs kifogása az ellen, hogy nevezett részére a csehszlovák honpolgárság megadassék.”*¹⁶⁹

Širka Juraj és családja még 1923-ban kérvényezte az ekeli illetőséget, amelyre csak 1932-ben, közel 10 év után került sor azzal a feltétellel, ha a „*Jugoszláv Királyság*” [a jegyzőkönyvből] kötelékéből el lesznek bocsátva, és a Csehszlovák Köztársaságban megszerzik állampolgárságukat.¹⁷⁰ Ezek szerint a Širka családnak 1932-ben még nem volt csehszlovák állampolgársága.

A községi jegyzőkönyveknek az önállóságra való törekvés mellett másik állandó visszatérő témája az útépítés volt. A telepesek kérték az anyaközségtől egy megfelelő út kiépítését Ekelből Štúrovába, amelynek előkészítése éveken át húzódott. Az ekeli római katolikus templomtól a kolóniáig húzódó makadám útnak a kiépítését 6 kilométer hosszúságban a testület teljesíthetetlennek tartotta még a kilátásba helyezett vármegyei segély ellenére is, mert ez évekre leterhelte volna a falu költségvetését. A községi jegyző most is más állásponton volt. Szerinte a község érdeke az, hogy a délről északra húzódó és a közforgalomba bekapcsolódó út megfelelő legyen, és a helybeli lakosok, akár a fuvarozásból is,

¹⁶⁷ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1923. december 6., 93. kgy. 1987/923 k.sz.

¹⁶⁸ Uo.

¹⁶⁹ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1926. december 2. 81.kgy. 2280/926 sz.

¹⁷⁰ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1932. november 12., 51/932.kgy.

hasznát húzhassanak. Az igazság az volt, hogy ezt az utat a helybeliek ritkán használták volna. Az egyik képviselő-testületi tag álláspontja szerint „*a jelzett út csupán Štúrová kolóniába vezet, azon túl nincs összeköttetése a Gúta – Érsekújvári útvonallal, s ezen Gúta – Érsekújvári vonal ismét nagy kerülővel közelíthető meg. A jelzett út kiépítése legelső sorban is állami érdeket képezne, mert a Dunától Nagykeszin, Ekelen és Štúrován keresztül dél-északi irányban jó összekötő vonal lenne, de csak akkor, ha a Gúta Zem. Ócai vármegyei úttal összeköttetést nyerne. Mint helyi összekötő út nem bír akkora fontossággal, hogy az makadám alappal legyen készítve, és a község 129%-os pótdóval terhelje magát 4 éven keresztül.*”¹⁷¹

A két települést összekötő út kivitelezése ugyan a falu részéről folytatódott, e célra a község költségvetéséből 7500 koronát biztosított, de mindezt olyan kitétellel, hogy ha Štúrová önálló községgé alakulna, akkor azt az új településnek saját költségvetéséből kell majd visszafizetnie.¹⁷² Így az útszakasz a harmincas évek elejére megépült, de nem makadám út minőségében.

Az út megépítését követő években új híd építésére került sor a falut Štúrovával összekötő úton a kanális fölött, melyhez a telepéseknek, mint a község egyenrangú lakóinak is hozzá kellett járulniuk. Ekkor a kolonisták nevében Hliva Ondrej kérte a hídépítési munkákhoz való hozzájárulásuk felmentését, mivel a štúrovái telepesek nagy része a telepet el akarta hagyni, és a majd odatelepülők helyett e munkát nem szerették volna elvégezni.¹⁷³

Hliva Ondrej, a telepesek szószólója 1927-től volt a képviselő-testület tagja, amelyben mint a telep „vezetője” kapott helyet. Amikor elköltözött a kolóniáról, helyét Jány Štefan póttag vette át.¹⁷⁴ Tehát a telepeseknek 1927-től képviselője volt a község vezetésében.

IV. BEFEJEZÉS

A müncheni egyezmény meghatározta Csehszlovákia sorsát, ebből kifolyólag Szlovákiaét is. 1938. november 2-án az első bécsi döntés értelmében a magyarok a Felvidéket visszacsatolták Magyarországhoz. Ezeken a területeken katonai közigazgatást vezettek be, amely folyamatos nyomást gyakorolt a telepesekre, hogy otthonaikat minél hamarabb elhagyják. A telepesek számára nyilvánvalóvá vált, hogy sorsuk megpecsételődött. Megkezdődött a részleges elvándorlás.

¹⁷¹ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1926. november 30., 75. kgy. 1909/926 sz.

¹⁷² Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1929. augusztus 26., 66.kgy. 1375adm/1929 sz.

¹⁷³ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1927. április 9., 27 kgy.

¹⁷⁴ Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve. 1928. augusztus 26., 72.kgy. 1713 adm/1928 sz.

dorlás. A telepes családok magukkal vihatték ingóságaikat, a szállításhoz vagont is igényelhettek.

Nem volt ez másképp a štúrovái telepesekkel sem. 1938 karácsonyáig nekik is el kellett hagyni a kolóniát. Ingóságaikat, vagyonukat magukkal vihatték. Az 1930-as népszámlálási adatok szerint Ekelnek összesen 1721 lakosa volt. Ebből 1409 magyar nemzetiségű, 243 csehszlovák nemzetiségű volt, (a többi német és zsidó). Az 1941-es adatok 1495 lakost említenek, amelyből 1484 magyar mellett – miután a telepesek közben eltávoztak – már csak 9 volt szlovák nemzetiségű.

A cseh és morva családok általában a szülőföldjükön megtartott birtokaikra tértek vissza. Az északról érkező szlovák telepesekről a szlovák kormánynak kellett gondoskodnia. A szlovák kormány – 1938. november 29-i rendeletében – a kiüldözött, lakhelyük elhagyására kényszerített telepeseket nagy- és középbirtokokon helyezte el. Szlovákia kötelezte magát arra, hogy 1939. október 31-ig befogadja az összes kiutasított kolonistát.

A štúrovái telepesek helyére az ONCSA-akció keretén belül nagycsaládosokat helyeztek Gútáról, Megyercsről és az anyaközségből, Ekelről. Az ekeli nagycsaládosok név szerint Bohos Pál, Németh Lászlóné, Varjú János, Csicsó László és Simon József voltak.

A Komárom környéki kolóniákra a szlovákok többsége 1945 után visszatért, és elfoglalta korábbi birtokait. A birtokhoz jutott magyar nagycsaládok nem sokáig élvezhették jobbra fordult helyzetüket, hiszen a háború befejeztével a telepesek egy része Štúrovába is visszaköltözött. Így nekik is vissza kellett térniük előző lakhelyükre.

Hogy a csehszlovák állam hathatós segítségével támogatott telepítési akció mennyire érte el célját, arról többféleképpen vélekedhetünk. Tény, hogy a kolonizáció a korábbiakhoz képest másodrangúvá vált, és az is, hogy sok pénzébe került az államnak. Etnikai szempontból viszont nem tudta hathatósan megváltoztatni ezeket a területeket. Ahhoz azonban elég volt, hogy az addig színmagyar lakosságú falvakat megbontsa. Az első köztársaság alatt idetelepített kolonisták gyermekei, unokái részben ma is itt élnek, és ezt a helyet tekintik otthonuknak. Vannak akik elmagyarosodtak, leszármazottaik magyar iskolába járnak, és vannak, akik ragaszkodnak nemzeti identitásukhoz.

A két település, Ekel és Štúrová között soha nem voltak nemzetiségi konfliktusok, a falubeliek „rendes embereknek” tartották őket. Ennek ellenére mégis bizonyos fokú távolságtartás figyelhető meg. A fiatalok ritkán járnak be a faluba szórakozni, ritkán házasodnak ekelivel. A többségében szlovák nemzetiségű gyermekek nem az anyaközségben lévő óvodába és iskolába járnak, hanem a szomszédos Megyerecs, illetve Nemesócsa szlovák tannyelvű óvodájába és iskolájába. A kolónia külön rendez gyermeknapot és sportnapot, sőt, a 80-as évek végéig még külön kultúrházuk is volt.

A nyolcvanas évektől a kilencvenes évek közepéig a kolónián elvándorlás volt tapasztalható. A lakosság száma – a kolonizáció idejéhez képest – egyharmadára csökkent. Egyedüli munkalehetőséget az 1950-ben a telepesföldről

megalakult termelőszövetkezet utódja nyújtott. A harmincas években a kolonista birtokokon meghonosodott szabadföldi paprikatermesztés a kertészet egyik fő ágazata lett.

Az, hogy mára már csak egy-két ház áll üresen, annak köszönhető, hogy többségüket a Štúrovából elszármazottak átépítették, és sok esetben hétvégi házként tartják fenn. Az eredeti építésű házak közül már csak egy viseli a húszas évek kolonista házaira jellemző jegyeket.

A település mindvégig megtartotta különállását függetlenül attól, hogy máig az anyaközség része.

V. FELHASZNÁLT IRODALOM

I. Levéltári források

1. *Štátny archív v Nitre, pobočka Komárno*
Obecné svedectvo
Povolené stavby
Výkaz školopovinných detí
Súpis školopovinných dietok
Výkaz škôl
Výkaz o výške národnosti v budúcej obce Štúrová
2. *Ekel község képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyve 1918-1939*

II. Internetes források

1. *Kárpát-medencei Magyar Kutatási Adatbázis*
http://adatbazis.mtaki.hungary.com/?mtaki/_id=105378&settlement
2. *Fórum Intézet, Somorja*
<http://www.forumint.sk>

III. Szakirodalom

A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918-1998 I., szerk: Tóth László, Budapest, Ister, 1998.

Angyal Béla: Érdekvédelem és önszerveződés, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2002.

Bél Mátyás: Komárom vármegye, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1996.

Benye Ferenc: Historia Parochiae, Ekel, 1927.

Ekeli Látnivalók, szerk. Szénássy Árpád, Komárom, Komáromi Nyomda és Kiadó Kft. 1996.

- Fényes Elek*: Komárom vármegye leírása, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1994.
- Gyönyör József*: Terhes örökség, Bratislava, Madách-Posonium, 1994.
- Hantos László*: Szlovenszkó és a szlovenszkói magyar gazdaság helyzete. In: Új Élet 1935/9-10., 451-458.
- Ipolyi Arnold*: Csallóközi úti-képek, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1993.
- Kamenec, Ivan*: Trauma, Budapest, Nap Kiadó, 1992.
- Komlóssy Ferencz*: Az Esztergom Főegyházmegyei római katolikus iskolák története, Esztergom, 1886.
- Kováč, Dušan*: Szlovákia története, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 2001.
- Kovács László – Simon Attila*: A magyar nép története a 20. században, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2006.
- Kulcsár Cecília - Kulcsár Nándor*: Községi Krónika, Ekel 1980.
- Magyarok Csehszlovákiában 1918-1938, szerk. Borsody István, Somorja, Méry Ratio, 2002.
- Machnyik Andor*: Csallóköz, Komárom-Csehszlovákia, a szerző saját kiadása, 1935.
- Machnyik Andor*: Csallóköz, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1993.
- Pogrányi József*: Tudós Hetényi János és kora, Budapest, Apollo irodalmi r.t. 1908.
- Popély Árpád*: A Lévai járás etnikai arculata a csehszlovák telepítési politika és a reszlovakizáció tükrében, In: Kisebbségkutatás, 12. évf., 1. szám, 2003.
- Popély Árpád*: Trianon etnikai következményei a Felvidéken, különös tekintettel a magyar nyelvterület szláv kolonizálására, Studia Caroliensia, IV/2003 1-2.szám, 43-60.
- Popély Gyula*: Népfogyatkozás, Budapest, Regio, 1991.
- Popély Gyula*: Ellenszélben, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1995.
- Romsics Ignác*: A trianoni békeszerződés, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
- Simon Attila*: K niektorým aspektom kolonizácie južného Slovenska v období prvej republiky, In: Historický časopis, [55,2,2007], 289-308.
- Simon Attila*: Kolonizáció Dél-Szlovákiában a két világháború között, PhD Disszertáció, Pécs, 2005.
- Szarka László*: A /cseh/szlovákiai magyarság nyolc évtizede 1918-1998, Budapest, Ister, 1998.
- Szénássy Zoltán*: Komáromi Olympos, Pozsony, Madách Könyv- és Lapkiadó, [s.a.]
- Varga Kálmán*: Telepesfalvak, kolóniák Komárom környékén /1919-1950/, Regio. 3. 1992.2., 59-74.
- Vígh Károly*: A szlovákiai magyarság sorsa, Budapest, Bereményi Könyvkiadó, [s.a.]

VI. MELLÉKLETEK

Az ekeli községháza.

Štúrová lakosai a 20-as évek végén.

Celénné povelstvo

okresná obecná rada Rudnovej
 sešla dňa 2. apríla 1928
 a rozhodla sa o návrhu povelstva
 na stavbu domu v okrese Rudnovej
 číslo 123. - číslo domu je 123.

O návrhu povelstva na menovaný dom
 a povolenie k stavbe domov
 žiadosť podal ten v roku 1923 a dostal
 ten v tomto roku od okresného úradu
 komárňanskej stavby povolenie pod
 č. 6209/23.

v Ekele dňa 2. apríla 1928

M. M. M.
 Peter J. J. J.

Kiss J. J.
Starosta

Községi tanúsítvány.

Bratislava, dňa 14. října 1931.

9

Obec Kolonie Margitassjer,
Povolení stavby a potvrzení o sepočetí a skončení
stavby - obřevací povolení.
Přílohy:

Tit.

Obecní úřad,

Ek 1.

Podepsané družstvo vystavělo v r. 1922 a 1923 / 4-obytné a hospodářské budovy pro 22 čestelů na kolonii Margitassjer. Obřevací povolení vystavěno Okresním úřadem v Komárně, nějakým však nedostřením pouze na 20 domků, tž potvřzení o sepočetí a dokončení staveb diferuje v počtě staveb, takže je družstvo nuceno, aby uvedlo celou věc do pořádku požádati Vás uctivě, abyste provedli nové šetření komisionělní na místě samém a jelikož stavby odpovídají ustanovení § 13 - 56 šupního stavebního statutu šupy komáranské číslu 52 kgy z r. 1904 a poněvadž proti stavebám námítky činěny nebyly, aby ste laskavě potřebné zápisnice Okresní úřed v Komárně předložili, aby tž mohl na základě toho vydati povolení stavební na obřevací 2 domky / dňa 20. XII. 1923 dodatečně vydáno povolení k stavbě 20 domků pod čj. 18816/1923. /

Jelikož stavby o to:
13 domků
Behés Štefan, nyní Plachý Josef
Jašo Jan ✓ Plachý Hynek
Záhumenský Št. ✓ Jedlička František - *Kolár, Alois*
Mesar Jan ✓ Kylien Štefan
Sikorčín Adam ✓ Irovský Rudolf
Dobisk Štefan ✓ Měsíček František
Sitsj-Pavlech ✓
Adam ✓ Plachý František
Blachý Jan ✓ Koneček Jan, st.
Jány Michel ✓ Dohnal Josef
Jány Josef ✓ Hašek-Klement
Sokroš Štefan ✓ Pászars Jan
Jány Jan ✓ Mikus Jan
Pecen Štefan ✓
sepočetli se stavbou do 31. XII. 1923 a tato dokončili do 31. XII. 24;
dále
9 domků: Blaho Pavel ✓
Mihelík Jan ✓
Šelák Jan ✓
Ožvat Ondrej ✓
Kahún Pavel ✓
Žiška Daniel ✓
Kunda Samuel ✓
Evrčeková Zuzana ✓
Francietti Michel, *Koneček Jan, st. a manžel Ondrej*

St. č. u. 18846/423.

14908/423

započali stavbu a také ji dokončili do 31.XII.1922, žádáme Vás ucti-
vě, abyste laskavě vydali potvrzení na sepočení staveb u
13 domků do 31.XII.1923.

9 " " 31.XII.1922 s potvrzení o dokončení stavby u
13 " " 31.XII.1924

9 " " 31.XII.1922 s tyto předložili Okresnímu úřadu v Komár-
ně, se žádostí o vystavení obyvatelského povolení pro všech 22 domků
s platností od 1. ledna 1925 což rážte výslovně ve spisech poznači-
ti, poněvadž šekatelé již v r. 1923 a 1924 budovy obývali.

Očekáváme Vaše brzké vyřízení a děkujeme již předem za
vaši ochotu.

V plné účtě :

Stavební a bytové družstvo

Stavební a bytové družstvo
vlastní společenství s ručením omezeným
BRATISLAVA

Podpis: [illegible]
Stavební a bytové družstvo
vlastní společenství s ručením omezeným
BRATISLAVA

Stavební a bytové družstvo
vlastní společenství s ručením omezeným
BRATISLAVA

Stavební a bytové družstvo
vlastní společenství s ručením omezeným
BRATISLAVA

Építkezési engedély.

2/2

Správa štátnej ľudovej školy v Ľúrovom.

Čís. j. 145. / 1926.

Ľúrov, dňa 27. listopadu 1926.

Predmet. Výkaz o nezapísaných školo-
povinných deťoch v šk. roku
1926-27.

V Čís. 2128. zo dňa 19. listop. 1926.

P. J.

Notársky úrad

v Ľeli.

Odpovedajúce na Vaš prpis zo dňa
19. listop. 1926. Čís. 2128. oznámujem, že v kuvačskom obvode
neuvádzajú sa ani jedno dieťa školopovinné, ktoré by ne-
bolo zapísané v termíne šk. roku.

Okrem zapísaných školopovinných detí,
ktoré bol Vaším úradom dovtedy správe doručeny,
vielo sa, že do prpisu neboli zaradené štyri školopovinné
deti pod: Michal Páček, Alena Páčeková, Hermína
Páčeková a Alžbeta Hladká. Na vyrovnanie kuvačskej
správy školy tieto deti sa na prpis dostavily na tomto
čase riadne navštevujú vyučovanie!

Otto Blahos
správca školy

A štúrovái népiskola jelentése 1926-ból.

Vzorka A
(K výnosu ref. ministerstva školstva
a nár. osvety č. 27.000/26.)

Oblasť: *Štúrovo* okres (okres):
Mesto: *Štúrovo* kopanice, lazy: ulica:
Názov školy: *Štátna ľudová jednotriedna škola v Štúrovom* nám.:

Výkaz školopovinných detí

zapísaných do školy v škol. roku 1929–1930, zostavený dľa ich bytov*).

Číslo domu	Priezvisko, a kresťané meno školopovinného dieťaťa	Vek (rok) dovŕšený dňa 1./IX.	Meno a zamestnanie (povolanie) toho, u koho dieťa býva	Poznámka
263	<i>Jani</i> <i>Stefan</i>	6	<i>Stefan</i> <i>Jani</i> , <i>obšedník</i>	
266	<i>Pasderova</i> <i>Frantiska</i>	8	<i>Jani</i> <i>Pasdere</i> , <i>rolník</i>	
266	<i>Pasderova</i> <i>Anna</i>	13	- " -	
267	<i>Plachá</i> <i>Antonína</i>	11	<i>Antonín</i> <i>Plachý</i>	
269	<i>Mikus</i> <i>Jan</i>	9	<i>Jani</i> <i>Mikus</i> , <i>rolník</i>	
269	<i>Mikusova</i> <i>Marica</i>	11	- " -	
270	<i>Šotmal</i> <i>Karel</i>	8	<i>Josef</i> <i>Šotmal</i> , <i>rolník</i>	
272	<i>Merickova</i> <i>Helena</i>	11	<i>František</i> <i>Merický</i> , <i>rolník</i>	
275	<i>Hylan</i> <i>Josef</i>	13	<i>Stefan</i> <i>Hylan</i> , <i>rolník</i>	
278	<i>Pari</i> <i>Josef</i>	8	<i>Karel</i> <i>Pari</i> , <i>kresť.</i>	
278	<i>Pari</i> <i>Jan</i>	6	- " -	
282	<i>Osvatova</i> <i>Anna</i>	9	<i>Andrej</i> <i>Osvat</i> , <i>rolník</i>	
290	<i>Janiča</i> <i>Antonín</i>	11	<i>František</i> <i>Janiča</i> , <i>rolník</i>	

Jelentés a štúrovái iskolaköteles gyerekekről az 1929/30-as tanévből. 2/1

V ý k a z škôl
=====

V budúcej obci Štúrovej
=====

Bude tak, ako je: 1 slovenská ľudová škola.

V materskej obci Ekel zostanú nasledovné školy:

=====
1 r.kat. ľudová škola dvojtriedna /maďarská/

1 ref. ľudová škola dvojtriedna /maďarská/

1 obecná škola jednotriedna /ktorá sa sriadi v 193

Mimo toho dosavádna obec Ekel prispieva na štátnu ľudovú

===== školu na Boda-lúkach, asi 24% vecného nákladu.

Náklady na školstvo na kolónii Štúrovej si sama kolónia
znášala. Taktiež vydržovali si samé i cirkve. K bodarétskej
škole, ako i k obecnej škole, ktorá bude teraz sriadená
~~platí~~ celá dosavádna obec.

v Ekeli, dňa 8. novembra 1934

ved. notár

3826/1934

Jelentés az ekeli és a štúrovái iskolákhelyzetéről, 1934.

OKRESNÝ ÚRAD V Komárne

Číslo: 2199/1936.

Komárno, dňa 27. jan. 1936

Predmet: Obec Ekel, -Štúrovo, -osamostatnenie kolónie

Štúrova, -doplnenie spisov.

K čis. 3825/1934.

Príloha: sväzok.

Notársky úrad

v E k e l i.

Zasielam Vám všetky spisy, aby vo veci bolo pokračované podľa priloženého nariadenia krajinakého úradu zo 16. I. 1936 čis. 321.874/5-ex. 1936.

Príležitostne buďte prineste spisy, alebo z inej príležitosti tam u Vás v úrade poraďte sa s referentom veci, z ohľadu na to, že vec sa už od rokov ťahá.

Za okresného náčelníka:

A Komáromi Járási Hivatal levele az Ekeli Jegyzői Hivatalnak.

OKRESNÝ ÚRAD V KOMÁRNE

Komárno, dňa 20. augusta 1936.-

Číslo: 15988/936.-

Predmet: Obec Ekeli, - osamostatnenie kolonie

"Šturovo". -

čís. 376/36.-

Notársky úrad

v Ekeli.-

Všetky spisy zasielam na súde doplnenie podľa obež.Krajin.úradu čis. 231.Krajin.Vest.čis.20/933.- a ob.čis.299/35., ako t uvádza bod 2-5./ pripojenej úpravy Krajin.úradu zo 16. jan.1936. čis.321.87 5-1935. Keďže ide len o kancelárske vybavenie, -lehotu na predloženie spisu určujem v 15 dňoch. Žiadne predĺženie lehoty nebude povolené, ani odklad vybavenia trpený.-

Za okresného notára:

A Komáromi Járási Hivatal levele az Ekeli Jegyzői Hivatalnak.

OKRESNÝ ÚRAD V Komárne.

Číslo: 18.793/1936.

Komárno, dňa 12. septembra 1936.

Predmet: Obec Ekel, osamostatnenie kolonie

Šturova.

K. čís. 376/36.

Kotársky úrad

E k e l i.

Žiadam Vás, raďte sa vecou, ktorej spisový číslo 18.VIII.
t. r. boli Vašmu úradu zaslané, intenzívne zaoberať a ako len
možno, čo najekštr vybavenie sem predložiť.

Za okresného náčinníka:

A Komáromi Járási Hivatal levele az Ekeli Jegyzői Hivatalnak.

3087936
Obec Ekel-osamostatnenie kolonie.
Obec Ekel-osamostatnenie kolonie.

К о м а н д о

Táto žiadosť bola dnešného dňa príslušným vrchnostiam predložená a celá záležitosť bude musieť do vybavenie tejto zády pri tun. notárstve odpočívať, keďže po dojení súhlasu od vrchného súdu bude vec Vašemu úradu bezmeškania predložená.

John, H.
not.adj.

Az Ekei Jegyzői Hivatal válaszlevele az előzőkre.

Štúrová.

Harangláb, háttérben az iskola.

A štúrovái iskola.

Telepesház melléképülettel.

VISSZHANG

Balogh Gábor (Köbölkút):

Egy tanfolyam vége és tapasztalatai

<http://www.felvidek.ma/nezopont/velemen/58452-egy-tanfolyam-vege-es-tapasztalatai>

Készült: 2015. december 30.

A múlt év elején a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola (KJF) – Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) – és a Révkomáromi Csemadok Alapszervezete háromoldalu megállapodásának köszönhetően az elmúlt két évben történelemtanár-továbbképző, felnőttképzési tanfolyam zajlott le a Felvidéken. A tanfolyam lezárására 2015. december 19-én került sor, amikor a tanfolyam résztvevői vizsgaelőadásokkal és beszámolókkal adtak számot megszerzett tudásukról, gyakorlatiasságukról, melynek fejében tanúsítványt vehettek át latin és magyar nyelven kiállítva.

Egy rövid hírnek talán ennyi is megfelelő, ha ezt az egész felnőttképzést ennyivel el lehetne intézni. Ugyanis eredménye, vagy vehetjük úgy is, hogy (számszerű) eredménytelensége több olyan dologra is rámutat, ami ezzel kapcsolatban oktatásügyünket, de egész felvidéki magyar társadalmunkat is jellemzi. Ez pedig a nagyfokú érdektelenség, az ebből adódó sikertelenség, illetve a szűkre szabott saját érdekek mindenek feletti előbbre helyezése. Ha ezt most szét akarnánk boncolni, akkor egy konferencia ideje is kevés lenne ennek megvitatására, ezért ezzel kapcsolatos észrevételeimet csak pár tömondatra szűkíteném és inkább több teret szentelnék a lezajlott eseményeknek.

Kezdjük azzal, hogy a 2013 késő őszén meghirdetett történelemtanár-továbbképzésével kapcsolatos ingyenes felnőttképzési tanfolyamra elsősorban történelem- és irodalom szakos pedagógusokat vártunk, ill. olyan személyeket, akik tevékenységük során nap, mint nap meríthetnének a megszerzett tudásanyagból, vagy pedig továbbadhatnák, megoszthatnák azt másokkal társadalmi beosztottságuk alapján. Hát ezekből volt a legkevesebb – három. A többi tíz személy inkább érdeklődő, amatőr, akit érdekelt a téma, szabadidejében, szűkebb körben, kapcsolatba kerül(het) az egyes témákkal.

A megszerzett tanúsítvány fizetésemelésre nem jogosít, inkább csak tudáshoz jutást elégít(het)i ki. Ha nem látunk valami mögött anyagi érdeket, akkor talán már nem fér bele az időbeosztásunkba. Hogy ezek hogyan vezetnek az összetartás, az összetartozás, összefogás, identitástudat, létünk megőrző formáihoz, arra most itt nincs idő fejtegetni. Összegzésül, ez is egy tükörképe a mostani áldatlan helyzetnek.

Dr. Csihák György közgazdász, történész, a ZMTE elnöke elmondta: az egyesület megalakításának ötlete a múlt évszázad 80-as éveiben azon svájci elmélet alapján született, miszerint: csak az erős nemzettudatú népek fogják túlélni a történelem viharait, a bekövetkező változásokat. Az erős nemzettudatnak az alapja, építője, erősítője pedig a tisztességes nemzeti történelemkutatás, - írás és – oktatás. Sajnos nekünk magyaroknak mindez évszázadok óta nincs meg, ezért a hiányt folyamatosan pótolni kell! „Célkitűzéseinkkel összhangban „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása” című történelmi iskolánkat Magyarországon kezdtük el, két magyar oktatási miniszter jóváhagyásával. Annak megvalósításához szükség volt egy Magyarországon akkreditált felsőfokú oktatási intézményre, választásunk a székesfehérvári Kodolányi János Főiskolára esett. Az itteni akkreditált, kétéves, azaz 120 órás továbbképzés során is azokat a gyakorlatban hasznosítható ismereteket adjuk át, mint a magyarországi történelemtanár-képzéseinken.

A történelmi témákon kívül más területekkel, így a kultúrtörténettel, régészettel, genetikával, néprajzzal, antropológiával, s egyébekkel kapcsolatos ismereteket is megosztjuk a hallgatókkal. Mindenütt a legújabb magyarsággal kapcsolatos, tudományos eredményeket ismertetjük meg az érdeklődőkkel, ezáltal erősítve a magyarságtudatukat. Nagyon hálás vagyok Stubendek Lászlónak, a Csemadok révkomáromi elnökének azért, hogy vállalta az itteni házigazda szerepét és a város polgármestereként is támogatta a rendezvényt. A két év alatt idejött a magyar történettudomány színe-java, olyan előadók, akik a határon túli magyar helyszíneken egy cent honoráriumot vagy útiköltséget sem fogadnak el. A ZMTE saját áldozatvállalásával járul hozzá a nemzettudat erősítéséhez.

Befejezésül az elmondottakhoz hozzáfűzte: Bevallom, azt vártam, hogy a révkomáromi rendezvényünkön majd sok felvidéki politikus is tanulja a többi résztvevővel együtt az igazi magyar történelmet, ekképp pótolandó mindazokat az ismereteiket, amelyeket eddig nem volt lehetőségük honnan elsajátítani. Ők valamilyen okból azonban távol maradtak, pedig a magyarság jövőjének a kulcsa is a múltjában rejlik. Nem szabad elveszítenünk ezt a kulcsot!"

A tanfolyamon résztvevők a komáromi, az érsekújvári, a lévai és a nagykiratői járásból kerültek ki. Összesen 13-an vehették át a latin és magyar nyelven kiállított tanúsítványt. Az előadássorozat két éve alatt 25 neves előadótól hallgattunk meg 21 előadási napon 65 előadást, 120 órában.

A zárás alkalmával Dr. Darai Lajos, filozófus, a filozófia tudomány kandidátusa, a Kodolányi János Főiskola emeritus professzora és Dr. Csámpai Ottó CSC, etnopszichológus a Nagyszombati Egyetem docense, a ZMTE Tudományos Ta-

nácsának tagja zárógondolataikban felhívták a figyelmet a mindennapi élet és a történelem, történettudomány kapcsolatára, amit a felvidéki környezetben mindenki, de különösen a magyarok a bőrükön éreznek. Rávilágítottak a tudomány előnyeire, előrelátására, amire a közelmúltban is számtalan példa akadt. Mindketten további érdeklődést és sikeres tevékenységet kívántak a résztvevőknek a történelem oktatás területén.

A tanúsítványok átvétele után az egész társaság átment a Klapka Étterembe ebédelni, és kötetlen beszélgetés kezdődött. A végén a vendéglátó Stubendek László polgármester is megjelent, aki köszöntötte a résztvevőket a tanfolyam sikeres elvégzése alkalmából, és köszönetet mondott az annak lebonyolításában szerepet vállalóknak, valamint a KJF-nek és a ZMTE-nek és a tanároknak a tanfolyam megvalósításáért.

*Darai Lajos professzor előadása
2014. január 24-én.*

*Csámpai Otto professzor előadása
ugyanott.*

*Stubendek László Komárom
polgármestere a hallgatók között.*

*Záróvizsgák, diplomaosztás
2015. december 19-én.*

Ünnepi vacsorával fejeződött be a kétéves tanfolyam.

Volt egy hozzászólás:

[Dániel Erzsébet](#) ·

[Kossuth Lajos Tudományegyetem - University of Debrecen](#)

Hát igen ez van! Az ily továbbképzések után nem jár kredit pont a pedagógusnak. Mi Párkányban már 13. éve szervezzük a történelmi konferenciát – különböző témára – s helybe nem jönnek el a helyi pedagógusok. Míg Magyarországon a tudásvágy folyamatos (hasonló formában képzik magukat), addig nálunk igénytelen még az értelmiség is. Pedig van mit pótolni, történelemből, kultúrtörténetből meg főleg.

Átvette az újságcikket a Szabad Újság is:

Balogh Gábor (Köbölkút):

Új szemléletű és új módszertani tanítás

2016. 01. 13.

- [Közélet](#)

<http://www.szabadujsag.com/uj-szemleletu-es-uj-modszertani-tanitas/>

Manapság egyre nagyobb szükségét érezzük, hogy legyen egy iránytű az életünkben. Mint annyi más területen, így az oktatás területén is, amely helyes irányt mutatva, a legújabb kutatási eredményeket megismertetve, a felnövő nemzedéknek hiteles, vagy ezt megközelítő, új forrásokból merített ismereteket adjon át. Fenntartva a további egyéni kezdeményezés és kutatási lehetőségek megjelölését is.

Egy ilyen iránytű szerepét vállaltak fel közösen a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola (KJF) és a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE), amelyek már 1988 óta együttműködnek a magyarság történettudomány kutatási területein és ismereteiket közre is adják.

A Kodolányi János Főiskola ma 3 500 hallgatót oktat. A főiskolához tartozó Kodolányi János Középiskolának, mely külön tantestülettel rendelkezik, közel másfél ezer tanulója van. Jelenleg több mint 270 céggel állnak szerződéses kapcsolatban. Három alapszakukon – gazdálkodás és menedzsment, szociális munka, turizmus-vendéglátás – már duális képzési formában is folytathatják tanulmányaikat. Egyedülálló külföldi tanulmányi lehetőségeket (például Erasmus program) biztosítanak hallgatóik számára, kiváló oktatógárdájuk van, egyedülálló eszközparkjuk garantálja, hogy megfelelő gyakorlati tudás szerezhető a tanulmányokkal. Tíz minőségdíjjal rendelkeznek (köztük európaiak is), 3 intézetükben (11 tanszékükön) közel 200 fős oktatógárda dolgozik, a főállású oktatók közül 56 minősített oktató. Egy tanárra 20 diák jut. Hallgatóik önismereti, kommunikációs tréningeken személyre szabott tanácsadást kaphatnak. Gondtalan kikapcsolódásukat több mint 10 sportág és kulturális lehetőség biztosítja. (www.kodolanyi.hu).

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) zürichi közhasznú intézmény, 1985-ben alakult. Tagjai öt világrész huszonegy országában tevékenykednek. Az egyesület eddig hat országban húsz alkalommal rendezett őstörténeti találkozót, Magyarországon 13 alkalommal magyar történelmi iskolát és a Kárpát-medencében 10 övezeti történetstálalkozót. A fentiekén túl közel kétezer előadást tartott, melyet közel 30 ezer fő hallgatott meg.

Magyarország oktatási minisztere engedélyével, a Kodolányi János Főiskolával együttműködve jogosultak a történelemtanárok továbbképzésére. Eddig 5 helyszínen 156 latin és magyar nyelvű oklevelet adtak ki a sikeres vizsgázóknak 1988 óta. Az egyesületet háromszor jelölték az Európai Unió „René Descartes” tudományos díjára.

A ZMTE az elfogulatlan, szabad történelemkutatás megvalósításának eszményét tűzte ki céljául – érzékelve a történelemelméletek, történeti leírások egyoldalúságát és annak romboló következményeit, különösen az utolsó kétszáz év európai és világtörténelmében.

A ZMTE a Kárpát-medencei népek megbékélése kovásának tekinti a magyarságot, amely az eurázsiaiság hordozója és megtestesítője, amely e híd és e kultúrák közvetítő szerepét hosszú évezredek óta megszenvedett hivatásaként gyakorolja. Az egyesület elnöke **Dr. Csihák György** közgazdász, történész. (www.zmte.org).

A két intézmény 2014-2015-ben Felvidéken, Révkomáromban, történelem-tanár-továbbképzést, felnőttképzési tanfolyamot tartott a Kodolányi János Főiskola, a ZMTE és a Csemadok Komáromi Alapszervezete háromoldalú megállapodásának köszönhetően, melynek lezárása tavaly december végén történt meg vizsgaelőadásokkal és a tanúsítványok kiosztásával.

A továbbképzés címe: „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása” volt. Az ingyenes, kétéves történelmi továbbképzést a komáromi Kossuth-téri Csemadok székházában tartották, ahol a magyar történettudomány színe-java tartott magyarságtudatot erősítő előadásokat.

A továbbképzés célja a legújabb magyar történeti kutatásoknak a történelemoktatásban hasznosítható megismertetése. A XXI. században megfelelő oktatási, kutatási módszertan elsajátításának elősegítése. A nemzettudat és a nemzeti történelemtudat történelemtanárok számára szükséges színvonalú közvetítése. Állásfoglalás és mintaadás a történelemtanítás tartalmi kérdéseinek, valamint nemzetközi vonatkozásainak tisztázására.

Az előadások a magyar őstörténettel kezdődtek és fokozatosan eljutottak a máig. A történelmi témákon kívül, más területekkel, így kultúrtörténettel, régészettel, genetikával, néprajzzal, antropológiával, és egyébekkel kapcsolatos ismereteket is kaphattak a hallgatók. A Komáromi, az Érsekújvári, a Lévai és a Nagykürtösi járásokból jöttek érdeklődők az előadásokra. Összesen tizenhároman vehették át a latin és magyar nyelven kiállított tanúsítványt. Az előadássorozat két éve alatt 25 neves előadótól, 21 előadási napon, 65 előadást hallgattunk meg, ami több mint 100 órát jelent.

A zárás alkalmával **Dr. Darai Lajos** filozófus, a filozófia tudomány kandidátusa, a Kodolányi János Főiskola professor emeritusa, még szólt a nyelvünket érintő legújabb kutatási eredményekről. Annak a gyökerekig vagy más néven gyökökig visszanyúló feltárásának az újabb eredményeiről, amik egészen a hangokig keresik a jelentésadás képességét, és ezekkel a mozzanatokkal magának, az emberi nyelvnek a mélyére néznek. Ugyancsak fontosak a jelek, amiket jelképeként őrzünk, használunk az ősidők óta, illetve a saját magyar ábécét használó írásunk, amelyet székely rovásként is emlegetnek, az írás egyik módja és megőrző embercsoportja miatt.

Dr. Csámpai Ottó CSc. etnopszichológus, a Nagyszombati Egyetem docense, a ZMTE Tudományos Tanácsának tagja, zárógondolataiban felhívta a figyelmet a mindennapi élet és a történelem, a történettudomány kapcsolatára, amit a felvidéki környezetben mindenki, de különösen a magyarok a bőrükön éreznek. Rávilágított a tudomány előnyeire, előrelátására, amit saját példájával igazolt, mert már több mint egy évtizede több tanulmányt és könyvet is megje-

lentetett a tömeges migráció és ennek biztonsági kockázatairól (a szociológus erről lapunknak is nyilatkozott).

Mindketten további érdeklődést és sikeres tevékenységet kívántak a résztvevőknek a történelemtudomány területén.

A zárás után a Klapka Étteremben kötetlen beszélgetés kezdődött, ahol Stubbendek László polgármester is megjelent, aki köszöntötte a résztvevőket a tanfolyam sikeres elvégzése alkalmából, és köszönetet mondott az annak lebonyolításában szerepet vállalóknak, valamint a KJF-nek, a ZMTE-nek és a tanároknak a tanfolyam megvalósításáért.

IRATOK

KJF–ZMTE TÖRTÉNELEMTANÁR **TOVÁBBKÉPZÉS**

Komárom, 2014. január—2015. december, 80 órában

(A KJF–ZMTE–CSEMADOK háromoldalú megállapodásnak megfelelően)

Előadások minden hónap utolsó szombatján 10–14 óráig (júl., aug.-ban nem).

Az előadások helye: Csemadok székház, Észak-Komárom, Kossuth tér 3.

Szinnyei József Könyvtár, Nádor (Palatinus) utca 9.

1. ELŐADÁSI NAP: 2014. január 25.

Dr. Csámpai Ottó CSc, etnopszichológus, habilitált egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem — **Dr. Darai Lajos** C. Sc., filozófus, a filozófiai tudomány kandidátusa, professor emeritus, Kodolányi János Főiskola:

Megnyitó és tájékoztatás: a feltételek, követelmények, az előadássorozat tartalma és célja.

Dr. Darai Lajos CSc, filozófus, filozófia tud. kandidátus, professor emeritus, Kodolányi János Főiskola:

Új szemlélet és módszertan az ember, a társadalom és az emberiség őstörténeti kutatásában: A genetika korlátozott embertörténeti alkalmazása.

A modern ember félmillió éves európai őstörténete.

Dr. Csámpai Ottó CSc, etnopszichológus, habilitált egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem:

Nemzeti jellemünk gyökerei.

2. ELŐADÁSI NAP: 2014. február 22.

Dr. Csámpai Ottó CSc, etnopszichológus, habilitált egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem:

Nemzet és nemzettudat: családok és nagycsaládok, nemzet-előtti etnikai közösségek: nemzetség, törzs, a nemzet, mint kulturális közösség, a nemzet, mint nyelvi közösség, a nemzeti jellem és arculat, nemzeti azonosságtudat, a nemzet mint küldetés-közösség.

A magyar nép fejlődése a nemzetségektől a modern nemzetig.

A Kárpát-medence népeinek jövője a XXI. században.

Kucsora Ibolya újságíró:

Isten Országja az ösgesztánkban.

3. ELŐADÁS: 2014. március 29.

Dr. Mandics György *írástörténész—Záhonyi András* *írástörténet kutató:*

A magyar műveltség ősi párhuzamai: Magyar mondavilág a csillagos égen. Csillagászati és mitológiai áttekintés.

Mezopotámiai, egyiptomi és magyar művelődéstörténeti kapcsolatok: A tárlakai vonalas írástól a hieroglifáig és az ékírásig.

Az Árpád-kori írásbeliség magyar zárványai. Rövid magyar írástörténet.

4. ELŐADÁSI NAP: 2014. április 26.

Mesterházy Zsolt *magyar ókor kutató:*

A magyar ókor története: a Kárpát-medence történeti folyamatossága, a Kárpát-medencei etnogenezis története és az etruszk őstörténet.

Kitalált középkor kérdésköre a német történetírásban.

Keleti bevándorlások a Kárpát-medencébe Kr. e. 2200 és IV. Béla uralkodása között.

Dr. Bérczi Szaniszló *CSc, csillagász, fizikus, a földtudomány kandidátusa, egyetemi docens Eötvös Loránd tudományegyetem Természettudományi Kar Fizikai Intézet Anyagfizikai Tanszék (Kozmikus Anyagokat Vizsgáló Űrkutató Csoport):*

Eurázsiai lovasnépek műveltsége, magyar-eurázsiai kapcsolatok. Műveltség-rétegződések.

5. ELŐADÁSI NAP: 2014. május 31.

Dr. Csihák György *közgazdász, történész, a ZMTE elnöke:*

A magyar nemzet múltja (összefoglaló).

Sacra Regni Hungarici Corona – Magyarország Megszentelt Koronája.

Capt. Ddr. Juba Ferencz és a komáromi *Magyar Tengerészet történeti Gyűjtemény*.

6. RENDKÍVÜLI ELŐADÁSI NAP: 2014. június 21.

Dr. Timaru-Kast Sándor *orvos, a kelta nyelv magánkutatója:*

"Kelta magyarok, magyar kelták". A kelta (ír)–magyar rokonság a régészet, mondavilág s nyelvünk tükrében, ősi magyar szókincsünk ennek jegyében. Szkíták és kelták a Kárpát-medencében.

Diafelvételek segítségével, ír és breton zenekísérettel rövid barangolás a "Világvégre" (Bretagne, Wales, Skócia, Írország).

7. ELŐADÁSI NAP: 2014. június 28.

Dr. Költő László *régész, vegyész-mérnök, ny. megyei múzeumigazgató, a ZMTE magyarországi alelnöke:*

A régészet módszertana: Klasszikus régészeti anyagvizsgálati módszerek. Archeometria.

A Kárpát-medence régészeti vázlata.

A lovas temetkezésekről.

Az avar továbbélés lehetőségei a Kárpát-medencében temetőelemzések alapján: Történeti folytonosság a vörsi, 8-10. századi későavar temetőkben.

Szönyi József *a Pilisszántóért Egyesület elnöke:*

“Világosság Szántó felett”. A szántói Boldogasszony kápolna és Csillagösvény építése és történelmi előzményei.

8. ELŐADÁSI NAP: 2014. szeptember 27.

Dr. Frisnyák Sándor *DSc, a földrajztudományok doktora, professor emeritus, Nyíregyházi Főiskola, Turizmus és Földrajz-tudományi Intézet —Dr. Kókai Sándor* *CSc, geográfus, társadalomföldrajzos és történeti földrajzi kutató (Bán-ság), a földrajztudomány kandidátusa, habilitált egyetemi magántanár, a Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézetének igazgatója:*

Magyarország történeti földrajza vázlata (895–1920).

(A Kárpát-medencei természeti kép a végleges honfoglalás után,

- antropogén tájformálás, népessége és az etnikai tájszerkezet változásai [895–1920],

- magyar településhálózat 900-tól 1920-ig,

- feudális kori földrajzi munkamegosztás,

- mező- és erdőgazdaság történeti földrajza 1920-ig.)

Magyar ipartörténet földrajz, közlekedésföldrajz 1920-ig.

9. ELŐADÁSI NAP: 2014. október 25.

Dr. Erdélyi Géza *ThDr. E.G. emeritus felvidéki püspök, az Emberi Méltóság Tanácsának alelnöke:*

Mai hitvallás és nemzeti önazonosság tudat, magyarok és szlovákok a Felvidéken.

Dr. Váralljai Csocsán Jenő *PhD, szociológus, művészettörténész, ny. egyetemi tanár, Oxfordi Egyetem és Pázmány Péter Katolikus Egyetem:*

A népesség utánpótlása a nemzeti lét alapfeltétele.

A Turini Lepel és Magyarország.

10. ELŐADÁSI NAP: 2014. november 29.

Dr. Pandula Attila *DSc, történész, a történettudományok doktora, egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történeti Segédtudományok Tanszék:*

Magyar jelképek, zászlók (inszigniológia, vexillológia).

Családtörténet és személyábrázolások (genealógia és történeti ikonográfia).

Nemzeti címer és pecsétek (heraldika, szfragisztika).

11. ELŐADÁSI NAP: 2014. december 13.

Szekeres István *írástörténet kutató:*

Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába. Hun–kínai íráskapcsolatok.

Székely–hun írásjelek a hunok régészeti leletein. A nikolsburgi ábécéről. A székely rovásírás nikolsburgi jelrendszere.

Írástörténet és magyar őstörténet. A „magyar” név etimológiája.

12. ELŐADÁSI NAP: 2015. január 31.

Dr. J. Újváry Zsuzsa *PhD, történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelemtudományi Intézet:*

Európa a középkor végén és a kora újkorban.

Az Oszmán Birodalom felemelkedése. A középkori Magyar Királyság, mint közép-európai nagyhatalom vélt szövetségesei. Az európai nemzetállamok, a kialakuló Habsburg Birodalom és a valós ellenség, az Oszmánidák birodalma.

13. ELŐADÁSI NAP: 2015. február 28.

Dr. J. Újváry Zsuzsa *PhD, történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelemtudományi Intézet:*

A Magyar Királyság a Hunyadiak korában; a kettős déli végvárvonal kialakulása és funkcionálása.

A Magyar Királyság élet-halál harca az Oszmán Birodalom ellen a 16-17. században; Mohács és következményei.

A XVI. századi országegyesítési kísérletek.

Az új végvárrendszer kialakulása és működése.

Az oszmán berendezkedés a Magyar Királyságban, a kondomínium rendszere.

14. ELŐADÁSI NAP: 2015. március 28.

Dr. Újváry Zsuzsa *PhD, történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelemtudományi Intézet:*

Az Erdélyi Fejedelemség kialakulása; Bocskai István és Bethlen Gábor harcai.

A 17. századi oszmán-magyar viszony, a háborús békeévek pusztításai: pusztuló magyarság, Trianon gyökerei.

A török-ellenes felszabadító hadjáratok.

15. ELŐADÁSI NAP: 2015. április 25.

Dr. Váralljai Csocsán Jenő *PhD, szociológus, művészettörténész, ny. egyetemi tanár, Oxfordi Egyetem és Pázmány Péter Katolikus Egyetem:*

A budavári szobrok és a renaissance előszele.

Mátyás Graduále és a Hunyadiak származása.

A budavári királyi palota.

Leonardo da Vinci és a budai királyi udvar.

16. ELŐADÁSI NAP: 2015. május 30.

Dr. Vizi László Tamás *PhD, történész, oktatási rektorhelyettes, főiskolai tanár, Kodolányi János Főiskola:*

A napóleoni háborúk és Magyarország.

A reformkor és nagy eszméi.

Az 1848-49. évi polgári forradalom és szabadságharc.

A kiegyezés és következményei.

17. ELŐADÁSI NAP: 2015. június 27.

Dr. Demeter Zsófia *CSC, történész, a történettudományok kandidátusa, a Szent István Király Múzeum igazgatója, főiskolai tanára:*

A magyar mezőgazdaság és ipar története.

Uralmi gazdálkodás Magyarországon a 19. században.

Dr. Lukács László *DSC, néprajzkutató, a néprajztudomány doktora, egyetemi tanár KJF:*

A magyarság néprajza és az összehasonlító néprajztudomány.

A magyar néprajzi látásmód az ezredfordulón.

18. ELŐADÁSI NAP: 2015. szeptember 26.

Dr. h. c. Szabó Péter *PhD, történész, rektor, főiskolai tanár, Kodolányi János Főiskola:*

Tanulótársadalom, tudás alapú társadalom? Korunk társadalma előtt álló kihívások, a változó világrend.

- a 20. század végétől kibontakozó, új világ gazdasági és társadalmi folyamatok rövid áttekintése,

- a tanulótársadalom, a tudás alapú társadalom fogalmának vizsgálata,

- a finn oktatási törvény: a tanulótársadalomhoz vezető út és a különféle oktatási szintek.

19. ELŐADÁSI NAP: 2015. október 31.

Nyáry Gábor *történész, doktorandusz:*

Teleki Pál második miniszterelnöksége.

Jávor Miklós *történész:*

Az arisztokrácia s a hungarista mozgalom kapcsolatának vizsgálata 1944 előtt és után.

20. ELŐADÁSI NAP: 2015. november 28.

Harai Dénes *CSC, katona-pedagógus, ny. ezredes, egyetemi tanár, intézetigazgató, Nemzeti Közszerológiai egyetem Honvédelmi és Honvédtisztképző Kar:*

1956 történelmi jelentősége.

21. ZÁRÓVIZSGA NAP: 2015. december 19.

Dr. Csámpai Ottó, dr. Darai Lajos és a tanfolyam sikeres elvégzői:

A záró alkalommal a vizsgaelőadások, beszámolók előtt Dr. Darai Lajos köszöntötte a résztvevőket és röviden szólt még a kezdéskor tartott előadásában nem részletezett témákról. (Lásd e kötet *Bevezetésében*.)

A vizsgaelőadásokra a résztvevők témát választhattak helytörténeti, övezeti, országos vagy egyetemes tárgykörből, vagy beszámolhattak az előadássorozaton szerzett új ismeretekről, hasznosítható tapasztalatokról.

A kiforrott előadások e kötetben fentebb szerepelnek. Gróf Lajos (Érsekújvár) első világháborús kis könyvét ismertette. Fišer Angéla (Madar) szülőhelye református templomának történetét ismertette. Vass Laura dolgozata pedig a kolonizációról szólt, amely Ekel község mellett az első köztársaság idején történt. Ezen kívül Balogh Gábor (Köbölkút) előadta értekezését Ember az embertelenségben – életem iskolája címmel. Kliment Éva (Ipolyság) Kubányi Lajos, Nógrád festője és családja kötődése Alsóesztergályhoz címmel tartott előadást. Borka Iván (Szímő), Mácsodi Anna (Komárom), Vida István (Érsekújvár) helytörténeti témáját ismertette. Boldis Csilla (Komárom), Kocsis Károly (Komárom), Milány Éva (Rimaszombat), Pál István (Gúta), Ribarics Márta (Komárom) beszámolt a tanfolyamon szerzett új ismeretekről és hasznosítható tapasztalatokról.

Utána következett Dr. Darai Lajos és Dr. Csámpai Ottó részéről a tanúsítványok átadása. A latin és magyar nyelven kiadott tanúsítványnak azért is van különös jelentősége, mert épp a napokban voltunk tanúi a vitának, miszerint a szlovákiai magyar oktatási intézmények részéről, köztük a Selye János Egyetem részéről is, érdektelenség kísért a magyar nyelven kiadott okiratokat. Jelenleg ugyanis a szlovákiai egyetemek által kiadott diplomákon szlovák és általában még angol nyelv jelenik csak meg, bár a törvények évek óta lehetővé teszik az adatok feltüntetését magyar nyelven is.

A tanúsítványok kiosztása után még további élénk beszélgetés alakult ki a felmerült témákkal kapcsolatban.

Aztán a zárógondolatokat Dr. Csámpai Ottó mondta. Felhívta a figyelmet a mindennapi élet és a történelem, történelemtudomány kapcsolatára, amit a felvilágított környezetben mindenki, de különösen a magyarok a bőrükön éreznek. Rávilágított a tudomány előnyeire, előrelátására, amit saját példájával igazolt, mert már több mint egy évtizede több tanulmányt és könyvet is jelentetett meg a tömeges migrációs és ennek biztonsági kockázatairól. Igaz, annak idején nem a délről jövő elvándorlást tekintettük veszélyesnek, hanem a keletit, az ukrainait. A társadalomtudósok, különösképpen a szociológusok most is figyelmeztetnek arra, hogy Ukrajna felbomlásával ez a migrációs hullám még nagyobb veszélyt hordozhat magában, mint a délről érkező tömegvándorlás. Minden résztvevőnek további érdeklődést és sikeres tevékenységet kívánt a történettudomány területén.

Ezek után még az egész társaság átment a Klapka Étterembe est-ebédelni, és kötetlen beszélgetés kezdődött. A végén a vendéglátó Stubendek László polgár-

mester is megjelent, aki köszöntötte a résztvevőket a tanfolyam sikeres elvégzése alkalmából, és köszönetet mondott az annak lebonyolításában szerepet vállalóknak, valamint a Kodolányi János Főiskolának és Zürichi Magyar Történelmi Egyesületnek és a tanároknak a tanfolyam megvalósításáért.

Okirat minta

TESTIMONIUM

EDITUM

ET SUPREMA SCHOLA UNIVERSITARIA ALBA REGIENSI

„JOANNES KODOLÁNYI”

ET „SOCIETATE RERUM HISTORICARUM HUNGARICARUM TURICENSI”

CURANTIBUS

PARTICIPI DOCTRINAE SUB TITULO

„DE DISCIPLINA RERUM HISTORICARUM HUNGARICARUM ET VIA ET RE
REVISENDA”

ARGUMENTA HUIUS ERUDITIONIS DESCRIPTIONI CONGRUUNT, QUAE PERMISSIONE INSTITUTIONIS
CONDENDAE

T 300730-1676/1999 ATQUE EFFICIENDAE T 302460-780/1999 MINISTRO RERUM AD DISCIPLINAS ET STUDIA
PERTINENTIIUM REI PUBLICAE HUNGARICAE.

DOCTRINAE STUDIOSAE/ -O *Édes Katalin*

NATAE/ -O DIE _____ MENSE _____ ANNO _____

SOLI NATALI _____

NOMINATA/-US OFFICIA PRAEScripta DOCTRINAE EXPLEVIT.

ET ALBA REGIA ET TURICI DATUM *11. December 2010.*

DR. GEORGUS J. CSIHÁK,
SOCIETATIS RERUM HISTORICARUM
HUNGARICARUM TURICENSIS H. T. PRAESES

DR. PETRUS SZABÓ,
SUPREMAE SCHOLAE UNIVERSITARIAE
ALBA REGIENSIS RECTOR MAGNIFICUS

Nyt. sz.: 02-0008-04

Akk. sz.: ALF-025

TANÚSÍTVÁNY

MELYET KIADTUNK A

KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA ÉS A
ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
SZERVEZÉSÉBEN LEBONYOLÍTOTT
„A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSÁNAK
TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI MEGÚJÍTÁSA”
CÍMŰ KÉPZÉS RÉSZTVEVŐJÉNEK.

A KÉPZÉS TARTALMA A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG OKTATÁSI MINISZTERE
T 300730-1676/1999. SZ. ALAPÍTÁSI ÉS T 302460-780/1999. SZ.
ENGEDÉLYÉVEL RENDELKEZŐ PROGRAMMAL MEGEGYEZŐ.

NÉV: Édes Katalin

SZÜLETÉSI ÉV: _____ HÓ: _____ NAP: _____

SZÜLETÉSI HELY: _____

NEVEZETT A KÉPZÉSI PROGRAMBAN ELŐÍRT KÖTELEZETTSÉGÉNEK ELEGET TETT.

SZÉKESFEHÉRVÁR-ZÜRICH 2010. december 11.

DR. CSILÁK J. GYÖRGY
ELNÖK
ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

DR. SZABÓ PÉTER
REKTOR
KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA, SZÉKESFEHÉRVÁR

FÜGGELÉK

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXI

Feljegyzések a ZMTE Emlékkönyvébe

Magyarországi egyetemi életem során a legkedvesebb tanárom a matematika professzora volt. Ő mondta egyszer, hogy az ember teljesítő képessége teljében van harminctól hatvanéves koráig. Nem tudom, hogy ez vonatkozik-e egy egyesületre is, minden esetre ebben az évben harmincegy évesek lettünk. Egyesek szerint, egy egyesület életében ez már a kiöregedés kora. Remélem, hogy a mi esetünkben ez nem így van.

Történetünket a szokásos rendezvényeinkről való beszámolómmal kezdem.

Budapesti rendezvénysorozatunk ebben az évben is az Aranytíz Kultúrházban volt – amint immáron huszonhárom éve, minden hónap azonos napján, azonos órában.

*Dr. J. Ujváry Zsuzsanna elnök és
Pandula Attila előadó.*

*Szekeres István, prof. dr. Váralljai,
Csocsán Jenő és Dr. Bérczi Szaniszló.*

2016

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Ösztörművelődési
Társaság Tűzoltósága

Sekretariat der „Treffen zur
Frühgeschichte der Ungarn“

Háromszor jelölve az Európa Tanács „René Descartes” tudományos díjra
Dreimal nominiert für den „René Descartes Prize” der Europäischen Union

Árpad fejedelem díj 2012
Encyclopaedia Hungarica tulajdonosa

Központi Egyesület
Gemeinschaftlicher Verein

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zurich

30
1985 2014

Budapest Meghívó

CH-8004 ZÜRICH, Birmensdorferstrasse 51

amc@bluewin.ch www.amc.org
Postkontonummer: Zürich 80 36214-1
IBAN elektronikus: CH1309000000000362141
IBAN papíros: IBAN CH 13 0900 0000 0003 6214 1
SWIFT Code/BIC: POFCHE33XXX
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nending 8,
CH-3030 Bern Clearing Number: 09000
Kapcsolati cím Magyarországon: Hunyadi Zsuzsanna
H-1046 Budapest, Sami Imre utca 10
Telefon: +36/1/359 4087
e-mail: hunyadi.zsuzsanna@chello.hu

Nyilvános előadás
Jelöljük minden hónap utolsó előtti
csütörtökjén.
Kérdés: pontosan 17 óra.
Belépés díjmentes.
Az előadást várni lehet.
Hely: H-1051 Budapest V., Arany János utca 10.
Telefon: 0036/1/354-3400. Fax: 0036/1/3543404
Arany János Kultúrház www.aranyjano.hu

	Előadás	Elnök
Január 21	dr. Pandula Attila az MTA (történelemtudomány) doktora ELTE BTK docens, Budapest, ZMTE <i>Osztrák-Magyar Erdemkereszték (hadi változatai) az első világháború időszakában</i>	dr. J. Újváry Zsuzsanna történész, kandidátus, egyetemi docens, PPKE BTK Budapest, ZMTE
Február 18	dr. Bérczi Szaniszló kandidátus, ELTE Fizikai Intézet Budapest, ZMTE <i>A korai gondolkodástörténet néhány szokásáról</i>	dr. Harai Dénes kandidátus, egyetemi tanár, NKE Budapest, ZMTE
Március 17	dr. Frisnyák Sándor prof. emeritus Nyíregyházi Főiskola, ZMTE, dr. Gál András PhD gimnáziumi igazgató, c. főiskolai docens, Szerencs <i>Tokaj-hegyaljai borvidék – Hazánk első történeti tája</i>	dr. Kókai Sándor kandidátus, intézeti igazgató, egyetemi magántanár, Nyíregyházi Főiskola, ZMTE
Április 21	Záhonyi András régi íráskutatója, Budapest, ZMTE <i>"A tények azonban máskor dolgoz"</i>	Szekeres István írástörténet kutató, Budakalász, ZMTE
Május 19	Jávor Miklós történész, PPKE BTK doktorandusz, Mosonmagyaróvár <i>A protestáns reakció kezelése 1956 után az Állami Egyháziügyi Hivatali "receptje" szerint</i>	prof. dr. Erdélyi Géza, c. ref. püspök, Rimaszombat, ZMTE
Június 23	dr. Timár Sándor magánkutató, Ingelheim, ZMTE <i>Barangolás a NEMETÉK földjén (Szikambriától Britanniáig)</i>	Mesterházy Zsolt magyar ókor kutató, Budapest ZMTE
Szeptember 22	Nyári Gábor történész PPKE BTK doktorandusz Városlőd <i>A "nyugatos" magyar menekültek sorsa a második világháború után</i>	dr. Csibák György, a ZMTE elnöke Zürich
Október 20	dr. J. Újváry Zsuzsanna történész, kandidátus, egyetemi docens, PPKE BTK Budapest, ZMTE <i>Vas vármegye török hódolttatása</i>	dr. Pandula Attila az MTA (tört. tudomány) doktora, ELTE BTK docens, Budapest, ZMTE
November 17	Rihmer Aurél könyvtáros, történész, Budapest, ZMTE <i>A környezeti változások által befolyásolt és a jövőben feltételezhető népmozgások</i>	dr. Szederkényi Tibor, az MTA (földtudomány) doktora, egyetemi tanár, Pécsi Egyetem, ZMTE

Magyarországi Hírnagy: Meláné Zsuzsanna ZMTE, ZMTE – a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja, PPKE – Párizsi Párizsi Katolikus Egyetem, BTK – Bolcsai tudomány
Kut. NKE – Nemzeti Közművelődési Egyesület, ELTE – Eötvös Loránd Tudomány Egyetem

Secretariat for the conference on the Early and Medieval History of the Hungarians
Secretariat pour les conférences traitant l'histoire ancienne et médiévale hongroise

01_021_A_16-2016

Segretaria della riunione per la storia antica e alto-medievale degli Ungari
Secretaria para reuniones de historia antigua y medieval de los Húngaros

Ugyanitt tartottuk 32. taggyűlésünket június 25-én.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

ZÜRICH MANGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténelmi Találkozók Titkársága

Sekretariat der Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn

JEGYZŐKÖNYV

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 32. taggyűléséről
2016. június 25-én, Budapesten
az Alapszabály 4. pontja szerint

Kézdete: 13,00 óra

A taggyűlésen részt vesz 24 szavazattal rendelkező egyesületi tag (1. sz. melléklet). A résztvevők megegyeznek abban, hogy a szavazások nyilvánosak. Ezt követően a Taggyűlés 24 igen szavazattal:

- megválasztja a jegyzőkönyv vezetőjévé Darai Lajost (Kápolnásnyék) és a jegyzőkönyv hitelesítőjévé Gedai Istvánt (Veresegyház), valamint Lukács Györgyöt (Koppenhága);
- jóváhagyja az elnökség által előzetesen kiküldött meghívóban szereplő napirendet (2. sz. melléklet).
- A taggyűlés legmátyebb tisztelettel elbúcsúztatja az egyesület elhunyt tagjait: Gódor József (Kecskemét), Szabó István Mihály (Budapest), és az egyesület érdekében kifejtett munkájukért jegyzőkönyvi köszönetet mond;
- jóváhagyja a 2015. évi taggyűlés jegyzőkönyvét változtatás nélkül (3. sz. melléklet).

Az elnökség beszámolója az alábbi részekből áll:

1. Az elnök beszámol az egyesület egész évi tevékenységéről és a különböző országokban megtartott havonkénti rendezvényekről. Továbbra is folytatjuk honlapunk megújítását. Tudományos kutatómunkánkat folytatjuk a három munkacsoportunkban. A régi magyar nyelvű rovásiások munkacsoportunk havonta nyilvános ülést tart Budakalászon a Kós Károly Általános Művelődési Központban. A Horthy-korszak történelemtudományos vizsgálata munkacsoportunk újabb rendezvényét szervezett a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel, az egyetem campusán; kötete elektronikusan megjelenik a szokásos megjelenési helyeken. Az Acta Historica Hungarica Turiciensis periodika újabban megjelenik a svájci elektronikus könyvtárban is. Eddig 72 szám jelent meg. Befejeztük, a két évig tartó történelemtanár továbbképzést Komarnóban (Szlovákia), együttműködésben a Kodolányi János Főiskolával (Székesfehérvár) és a CSEMADOK helyi szervezetével, ahol a múlt év végén 13 személy kapott tanúsítványt, a tanfolyam sikeres elvégzéséről. A főiskolával közösen előkészítettük a következő tanfolyamot Orosházán, szervezéssel a szomszédos Erdélyben és a Délvidéken.
2. Beszámolnak a munkacsoportok vezetői.
3. Az elnökség jelenlévő tagjai beszámolnak saját végzett munkájukról.
4. A pénztáros beszámol a pénzügyekről (4. sz. melléklet) és bejelenti, hogy az egyesület pénzforgalma a folyó üzleti évben negatív egyenleggel zárult. Az egyesületnek vagyona nincs.
5. A számviteli ellenőrök betérjesztik jelentésüket és javaslatukat (5. sz. melléklet).
6. A beszámolók több javaslatot tartalmaznak.

A beszámolót követően:

A. A taggyűlés felkéri az egyesület minden tagját, hogy tevékenységével segítse egyesületét és anyagilag is, hiszen tagdíj nincs. Az egyesület zürichi közhasznú intézmény, az adományok az adóban elszámolhatók.

B. A taggyűlés az alábbi határozatokat hozza mindig 24 igen szavazattal:

- elfogadja az elnök beszámolóját és a felmentést megadja;
- elfogadja az elnökség beszámolóját és a felmentést megadja;
- elfogadja a pénztáros jelentését és a felmentést megadja;
- elfogadja a számviteli ellenőrök jelentését és javaslatukat határozatra emeli;

- megbízza az elnökséget a 2017. évi teljes egyesületi műsor szervezésével és lebonyolításával.
- C. A taggyűlés köszönetét fejezi ki: Csámpai Ottónak, Darai Lajosnak, Harai Dénesnek, Haraszti Zsuzsannának, Molnár Zsuzsannának, Pandula Attilának, Szekeres Istvánnak, Vizi László Tamásnak az egyesület érdekében kifejtett áldásos tevékenységükért.
- D. A taggyűlés 24 igen szavazattal megválasztja egy évre az elnököt és 24 igen szavazattal egy évre az elnökség tagjait (6. sz. melléklet).

A mellékletek a jegyzőkönyv lényeges részét képezik, ami azt jelenti, hogy tartalmuk csakis az egyesület tagjai tudomására hozható. A nyilvánosság körének bővítéséről az elnök dönt.

Vége: 17 óra 30 perc.

Ezen jegyzőkönyv készült németül és magyarul két-két eredeti példányban papíron, mind a négy példány hiteles.

Jegyzőkönyvvezető: Darai Lajos (Kápolnásnyék)

A jegyzőkönyv hiteles: Gedai István (Veresegyház) és
Lukács György (Koppenhága)

Melléklet: 6 db.

Egyesületünk címe: CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 51

Egyesületi közleményt csak e-mail címre küldünk.

Kapcsolati címünk Magyarországon:

Haraszti Zsuzsanna
H-1046 Budapest, Szent Imre utca 10
T: +36/1/389 4087
haraszti.zsuzsanna@chello.hu

Az egyesület e-mail címe: zmte@freemail.hu Erre a címre mindenki küldje el e-mail címét – akár gondolja, hogy tudjuk, akár nem.

Honlapunk: www.zmte.org

Segítség: aki tud, biztosítson ide kapcsolatot (link).

Eszme-csere rovatunkban két nyelven lehet vitatkozni.
Digitális folyóiratunkba várjuk az írásokat: zmtehu@gmail.com
Honlapunk fennmaradásának biztosítéka: gyakori látogatása!

01_018_A_W

A taggyűlés résztvevői.

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

PROTOKOLL

der 32. Mitgliederversammlung des Ungarisch Historischen Vereins Zürich
vom 25. Juni 2016 in Budapest
gemäss Art. 4. der Statuten

Beginn: 13.00 Uhr.

An der Mitgliederversammlung nehmen 24 stimmberechtigte Vereinsmitglieder teil. Die Teilnehmer einigen sich darauf, jede Abstimmung öffentlich durchzuführen. Folgende Beschlüsse werden mit je 24 Stimmen angenommen:

- die Wahl von Lajos Darai (Kápolnásnyék als Protokollführer, sowie István Gedai (Veresegyház) und George Lukac (Kopenhagen) als Beglaubiger;
- die Tagesordnung (Anlagen 2), welche vom Vorstand im Voraus versandt wurde.

Die Mitgliederversammlung nimmt würdevoll Abschied von den verstorbenen Mitglieder: Gódor József (Kecskemét), Szabó István Mihály (Budapest) und spricht den Verstorbenen ihren Dank für die Verdienste um den Verein aus;

- nimmt das Protokoll der Mitgliederversammlung des Jahres 2015 ohne Änderung an (Anlagen 3).

1. Es folgt die Berichterstattung des Vorstandes. Der Präsident erstattet Bericht über die gesamten Aktivitäten des Vereins und über die monatlichen Zusammenkünfte in den verschiedenen Orten. Unsere Homepage wird laufend erneuert. Unsere wissenschaftliche Forschungsarbeiten setzen wir fort in unsren zwei Arbeitsgruppen. Unsere Arbeitsgruppe „Altungarische Schriften (Keilschriften)“ organisiert monatlich öffentliche Sitzungen in Budakalász (eine Vorort von Budapest). Die zweite Arbeitsgruppe „Analyse der Zeit in Ungarn zwischen den beiden Weltkriege“ veranstaltete ein Kolloquium in Zusammenarbeit mit der „Nationalen Universität der Staatsdiener“ auf dem Campus der Universität; die Referate werden veröffentlicht wie gewöhnlich. Die Periodika „Acta Historica Hungarica Turiciensis“ werden auch von der Schweizerischen Nationalbibliothek aufgenommen unter dem Titel „Helvetica“, bis Datum 72. Die unsere, zwei Jahre dauernde Weiterbildung der Geschichtslehrer, in Komárom (Slowakei) in Zusammenarbeit mit der „Hochschule Kodolányi János“ (Székesfehérvár/Stuhlweißenburg) und mit der „CSEMADOK“ (eine landesweite kulturelle Organisation der in der Slowakei lebenden Ungarn) haben wir abgeschlossen; 13 Personen haben ein Abschluß-Dokument erhalten.
2. Berichten die Leiter der Arbeitsgruppen.
3. Die anwesenden Mitglieder des Vorstandes erstatten Bericht über die von ihnen persönlich verrichteten Arbeiten.
4. Der Kassierer referiert über die Finanzen des Vereins (Anlagen 4) und teilt mit, dass die Bilanz am Ende des Berichtsjahres mit einem negativen Saldo abgeschlossen wurde. Der Verein besitzt kein Vermögen.
5. Die Rechnungsrevisoren stellen ihre Berichte und Vorschläge vor (Anlagen 5).
6. Die Berichte enthalten mehrere Anregungen.

Nach den Berichterstattungen:

- A. Die Mitglieder des Vereins werden dazu aufgerufen, den Verein auch finanziell zu unterstützen, da der Verein keine Mitgliederbeiträge erhebt. Infolge Gemeinnützigkeit sind die Spenden steuerwirksam.
- B. Durch die Mitgliederversammlung werden mit jeweils 24 Ja-Stimmen beschlossen:
 - der Bericht des Präsidenten wird angenommen und Décharche erteilt;
 - der Bericht des Vorstandes wird angenommen und Décharche erteilt;
 - der Rechnungsbericht wird angenommen und Décharche erteilt;
 - der Bericht und Vorschläge der Rechnungsrevisoren werden angenommen und ihre Vorschläge zu Beschlüssen erhoben;
 - der Vorstand wird beauftragt, alle Veranstaltungen des Jahres 2017 vorzubereiten und durchzuführen.

- C. Die Mitgliederversammlung drückt ihren Dank für die im Sinne des Vereins erbrachten Tätigkeiten an die Mitglieder: Ottó Csámpai, Lajos Darai, Dénes Harai, Zsuzsanna Haraszi, Zsuzsanna Molnár, Attila Pandula, István Szekeres, László Tamás Vizi.
- D. Die Mitgliederversammlung wählt mit 24 Ja-Stimmen den Präsidenten und mit 24 Ja-Stimmen die Mitglieder des Vorstandes für je ein Jahr. (Anlagen 6).

Die Anlagen sind wesentliche Bestandteile des Protokolls und sind als vertraulich zu behandeln. Das bedeutet, dass die Kenntnisaufnahme ihrer Inhalte den Vereinsmitgliedern vorbehalten ist. Über etwaige Veröffentlichung entscheidet der Präsident.

Ende der Mitgliederversammlung: 17 Uhr 30.

Dieses Protokoll ist in deutscher und ungarischer Sprache auf Papier in je zwei Originalen verfasst worden; alle vier Exemplare sind beglaubigt.

Protokollführer

Lajos Darai (Kápolnásnyék)

Das Protokoll hat beglaubigt

István Gedai (Veresegyház) und George Lukac (Kopenhagen)

Anlagen 6 St.

Unsere Vereinsadresse: CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 51

Vereinsmitteilungen werden nur auf e-mail Adresse geschickt

Unsere Verbindungsadresse in Ungarn:

Zsuzsanna HARASZI

H-1046 Budapest, Szent Imre utca 10

Telefon: +36/1/389 4087

haraszi.zsuzsanna@chello.hu

Die elektronische Adresse des Vereins lautet: zmte@freemail.hu Wir bitten um Zustellung Ihrer e-mail Adresse

Unsere Homepage www.zmte.org

Bitte: besorgen Sie Kontakte dazu (link)

Die Spalte „Meinungs-Austausch“ steht Ihnen zur Diskussion zur Verfügung in zwei Sprachen

01_013_B_W

Ugyancsak havonta tartotta nyilvános üléseit a „Régi magyar nyelvű rovás-írások munkacsoport” Budakalászon a Kós Károly Művelődési Központban, Szekeres István vezetésével – immáron második éve.

2016

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

*Magyar Őstörténeti
Találkozók Titkarsága*

Háromszor jelölve az Európa Tanács „René Descartes” tudományos díjra
Dreimal nominiert für den „René Descartes Prize” der Europäischen Union

Árpád fejedelem díj 2012
Encyclopaedia Hungarica

*Sekretariat der „Treffen zur
Frühgeschichte der Ungarn”*

Köztársasági Egyesület
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zürich

CH-8047 ZÜRICH
Postfach 502 zmte@freemail.hu www.zmte.org
Postkontonummer: Zürich 80 36214-1
IBAN elektronisch: CH13090000000000362141
IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1
SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nordring 8,
CH-3030 Bern Clearing Number: 09000
Kapcsolati cím Magyarországon: Haraszi Zsuzsanna
H-1046 Budapest, Sasut Inn utca 10
Tel: +36/1/389 4087 haraszi.zsuzsanna1@chello.hu

30

1985 2014

Budakalász

Meghívó

Nyilvános előadás:
Altalában minden hónap utolsó pénteki napján.
Kezdet: pontosan 17 óra.
Bélelet: díjtalan. Az előadást vita követi.
Helye: H-2011 Budakalász, Szentendrei ut 9.
Telefon: +36/26-340-468 Fax: +36/26-540-422
Kos: Károly Általános Művelődési Központ
e-mail: info@koskarolyvh.hu
web: www.koskarolyvh.hu

Előadás		Elnök
A ZMTE „Régi magyar nyelvű rovásírások” munkacsoportja nyilvános ülései		
Január 29	Záhonyi András , a régi írások kutatója, Budapest, ZMTE <i>A székely rovásírás emléket, párhuzamai. Módszertani példák az eddigi olvasatok kiegészítésére, a feliratok újraértelmezésére</i>	dr. Bérczy Szaniszló , a földtudomány kandidátusa, ELTE Fizikai Intézet, Budapest, ZMTE
Február 26	dr. Mandics György , írás és művelődéstörténész <i>A Karacsay kódex — ahogy ismerik, és a valóságban. A Karacsay kódex 1902-ben hatalmas vihart kavart, amely mintegy 200 újságcikket szült. [...] végül egy könyvecskét</i>	Szekeres István , írástörténet kutató, Budakalász, ZMTE
Március 18	dr. Mandics György , írás és művelődéstörténész <i>Janus Pannonius és a rovásírás. Mindenki úgy tudta, hogy Janus Pannonius szomorúan, magányban halt meg. A szerző felfedezte: ez nem így történt...</i>	dr. Farkas László PhD írásanalitikus, Budapest
Április 29	Záhonyi András — dr. Bérczy Szaniszló <i>Beszélő szavak és rögzítések különféle jelkészletekkel. A név mint jelkép, a magyar nyelv különlegessége; [...].</i>	Szekeres István írástörténet kutató, Budakalász, ZMTE
Május 27	Szekeres István írástörténet kutató Budakalász, ZMTE <i>A székely írás három ábécéjének történeti összevetése. A Nikolsburgi, a „Bolognai” és a „Rudimentai” ábécéje</i>	dr. Mandics György , írás- és művelődéstörténész, Budapest
Június 24.	Szekeres István írástörténet kutató Budakalász, ZMTE <i>A székely és az őtörök írás ténybeli történetkutatásának módszertani összefoglalója</i>	dr. Mandics György , írás- és művelődéstörténész, Budapest
Szeptember 29	dr. Farkas László PhD írásanalitikus <i>Az írásanalitika alapműszere: a grafométer. Az írás láthatatlan jeleinek láthatóvá tétele</i>	dr. Bérczy Szaniszló , a földtudomány kandidátusa, ELTE Fizikai Intézet, Budapest, ZMTE dr. Farkas László PhD írásanalitikus, Budapest
Október 28	Podonyi Hedvig írásanalitikus, Budapest <i>Barokkos szellemben — a kézírásról</i>	Záhonyi András , a régi írások kutatója, Budapest, ZMTE
November 25	Podonyi Hedvig írásanalitikus, Budapest <i>Esettanulmány: íráselemzés a történetkutatás szolgálatában</i>	

Megjegyzés. ZMTE = a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja;
 ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem
 Háznagy: Molnár Zsuzsanna ZMTE

Secretariat for the conferences on the Early and Medieval History of the Hungarians
 Secrétariat pour les réunions traitant l'histoire ancienne et médiévale hongroise

Segreteria delle riunioni per la storia antica ed alto-medievale degli Ungheresi
 Secretaría para reuniones de historia antigua y medieval de los Húngaros

Podonyi Hedvig előadó.

Farkas László előadó és az előadás hallgatói.

Az év – részint új, részint jelentős – eredménye kiadványaink vonatkozásában jelentkezik, a szerkesztés tekintetében Darai Lajos bizony nagyon fárasztó munkája eredményeként. Mivel a naptári év során nem készült el minden dolgozat, de fontosnak éreztük őket, a 2016. évi XXXI. évfolyambeli megjelenés mellett döntöttünk, gyakorlati megfontolásból.

Az egyik kötet, az utolsó előtti, komáromi „történelemtanár továbbképzésünk” vizsgadolgozatait tartalmazza. Több olyan dolgozat készült, amit méltónak találtunk arra, hogy egyesületi kiadványaink sorozatába illesszük. Ily módon már két ilyen kötetünk van. Az első a Zentai – Acta XXVI/2 – és most a második a komáromi – Acta XXXI/4 – ezen előadás sorozatunk sikerének immáron önálló köteteinkben is megjelenő bizonyítéka.

Különösen büszkék lehetünk az Acta XXXI/5 kötetünkre: „Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.” Szó sincs arról, hogy az első idejétmúlt lenne. Sokkal inkább arról van szó, hogy tananyagunkat kibővítjük az újabb kutatási eredményekkel. Ez a kötetünk ismételt bizonyítéka annak, hogy egyesületünk még mindég az egyetemes magyarság egyik független tudományos műhelye, de abban egyedülálló, hogy nálunk tovább él mindhárom: a tisztességes nemzeti történelemkutatás, történelemírás és történelemoktatás.

Végül pedig elkezdjük emlékkönyveink digitalizálását. Miután Kósa Géza tagunk Melbourne-ből néhány alkalommal nagyobb összeget juttatott egyesületi számlánkra, elhatároztuk, hogy veszünk egy jobb minőségű gépet, odaajándékozunk egyesületünk jó barátjának, Bogyó Barnának, akinek felesége is művész és eddigi is, önzetlenül segített nekünk ilyen dolgainkban. Barna barátunk sajnos elhunyt, de özvegye Hajni vállalta, hogy a gépért cserébe digitalizálja harminc egyesületi évünk, mind a nyolc, különböző méretű emlékkönyvét. Kötöttünk erre egy szerződést, és alaposan megtárgyaltuk a művésznővel a teendőt. Darai Lajos elkészítette a kötetek tervét, írtunk hozzá szövegeket és lesz harminc ilyen kötetünk – minden évről egy. Egyedülálló nemzeti kincsről van szó: az egyesület életének kezdetétől, minden rendezvényről képek, a műsor, a szereplők aláírásával igazolva.

Pandula Attila úgy véli, hogy levelezésünk is ilyen kincs és kezdeményezi elhelyezését a Magyar Nemzeti Levéltárban. Irataink, kezdettől mostanáig rendezett formában rendelkezésre állnak. A Magyar Nemzeti Múzeum érmetára már őrzi egyesületünk bronz jelvényét, az Altöttingi Országgyűlésünk emlékéről tartott megemlékezésünk altöttingi gyertyáját pedig szintén számozottan őrzi, mint egyedi tárgyat.

Lehet, hogy mindezek inkább a múlt emlékei és rendezésük inkább a múltat jelzik, de reméljük, hogy mindezekből újabb eredmények fognak kivirágzni. Ehhez kérjük a magyarok Istene áldását.

Zürich, 2017. március, azaz kikelet hava 8.

Csihák György

Folytatás a következő év kötetében.